ସାଗରପାରି କାହାଣୀ

ଜିତେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର

କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ କାହାଣୀ

କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ କାହାଣୀ

ଡକ୍ଟର ଗଣେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର

କଟକ-ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍-ଷ୍ଟୋର

କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ କାହାଣୀ

ପ୍ରକାଶକ :
ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର
କଟକ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ ଷ୍ଟୋର୍
କଟକ-୭୫୩୦୦୨

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ :
୧୯୮୨

ପ୍ରଚ୍ଛଦ :
ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମହାନ୍ତି

ମୁଦ୍ରଣ :
କଲ୍ୟାଣୀ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ
ପିଠାପୁର, କଟକ

ମୂଲ୍ୟ :
ଅବନ୍ଧା ଟ ୧୦.୦୦
ବନ୍ଧାଇ ଟ ୧୨.୫୦

Canterbury Kahani

By :
Dr. Ganeswar Misra

Publisher :
Sri Anant Misra
Cuttack Students' Store
Cuttack-753002

First Edition :
1982

Price :
Deluxe Rs. 12.50
Popular : 10.00

ସୂଚନା ଓ ଉତ୍ସର୍ଗ

୧୯୭୪ ସେପ୍‌ଟେମ୍ବରରୁ ୧୯୭୮ ମାର୍ଚ୍ଚ—ଏହି ସାଢ଼େ ତିନିବର୍ଷ ମୁଁ କଟାଇଥିଲି ଇଂଲଣ୍ଡର କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀରେ—କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଗବେଷଣା କରିବା ପାଇଁ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସପରିବାର ରହିଥିଲି; କିନ୍ତୁ ମାସ ମଧ୍ୟ ଏକାକୀ କଟାଇଥିଲି—କଲେଜ ହଷ୍ଟେଲରେ ଓ ଡର୍ମିଟରିରେ ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରହଣିକାଳରେ ମୋର ଛାତ୍ରାବଧାରକ ପ୍ରଫେସର ଏମ୍. ଏମ୍. ମାହୁଡ଼୍ ଏବଂ ମରିସସୀୟ ବନ୍ଧୁ ମାରମୁତୁ ହିଲ୍ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ମୋତେ ଅଭିଭୂତ କରିଥିଲା । ଗୃହ ତଥା କାର୍ଯ୍ୟ-କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୀର୍ଘ ଅନୁପସ୍ଥିତି ସମୟରେ ମୋତେ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ପ୍ରଫେସର ପ୍ରଭାତ ନଳିନୀ ଦାସ, ମେଜର ଗୁରୁପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତି, ଶ୍ରୀମତୀ ସୁରକ୍ଷିତା ଦେବୀ, ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଶୀଳା ଦେବୀ, ଶ୍ରୀ ହରିହର ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ତ୍ରିପାଠୀ ଓ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦନ କୁମାର ରଥ । ଏଇ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକାଶ ଅବସରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରୁଛି ।

ବିଲାତରେ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ଘଟିଥିଲା ମୋ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଘଟଣା । ତାହା ହେଉଛି ମୋ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ । ସେ ନିଜେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରର ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ କୌଣସି ତ୍ୟାଗ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ନଥିଲା ।

'କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ କାହାଣୀ' ମୋ ପିତା ବାନାମ୍ବର ମିଶ୍ରଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଛି ।

—ଲେଖକ

ସୂଚୀ

ଗଣେଶ୍ୱର ମିଶ୍ରଙ୍କ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବହି

ସାମୁଦ୍ରିକ (ଉପନ୍ୟାସ)

ଆରୋହୀ (ଉପନ୍ୟାସ)

ନେତା (ଉପନ୍ୟାସ)

ଅନ୍ଧାର (ଗଳ୍ପ-ସଙ୍କଳନ)

କାହାଣୀ ଆତ୍ମକାହାଣୀ (ଅନୁବାଦ)

ବଲ୍ଲଭରେ ବାବୁ ଓ ପାପୁ (ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ)

Voices against the Stone : a brief Survey of Oriya fiction.

କଲିକତାରୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ

ଇଂଲଣ୍ଡର ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ସହର । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଜଗତର ଏହା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ । ତେଣୁ କେଉଁ ସୁଦୂର ଅତୀତରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ବାହାରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ପଥଆରେ ଏଇ ସହର ଅଭିମୁଖେ ଛୁଟି ଆସିଛି । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଇଂରେଜ କବି ଚସର ତାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାବ୍ୟ "କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଟେଲସ"ରେ ଲଣ୍ଡନରୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଅଭିମୁଖେ ବାହାରି ଥିବା କେତେଜଣ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ଚମତ୍କାର ବିବରଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଇ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଚଢ଼ି ବାଟରେ ପାନ୍ଥଶାଳାମାନଙ୍କରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ ଲଣ୍ଡନରୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ପଥଶ୍ରମ ଭୁଲିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କାହାଣୀ ଶୁଣାଉ ଥିଲେ ।

ଯେଉଁ ସମୟରେ ଚସରଙ୍କ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଲଣ୍ଡନରୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ରାସ୍ତା ଥିଲା ଅରଣ୍ୟାବୃତ, ଦୁର୍ଗମ ଓ ବିପଦସଙ୍କୁଳ । କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଥିଲା ଏକ ମଫସଲ ଅନୁନ୍ନତ ସହର । ଆଜି କିନ୍ତୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଏକ ଅତି ଉନ୍ନତ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ନଗର । ଇଂଲଣ୍ଡର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲଟି ଏହିଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଗୁରୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ବିଶପ୍ ଏଇଠାରେ ରହନ୍ତି । ପୁଣି କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀରେ ନିକଟ ଅତୀତରେ କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରଠାରୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ ଓ ଟୁରିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ, ଗବେଷକ ଓ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ମିଳନ ସ୍ଥଳରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ।

୧୯୭୪ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯ ତାରିଖ ରାତି ଏଗାରଟାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଓଭରସିଜ୍ ଏୟାର୍ ସର୍ଭିସ୍‌ର ଗୋଟିଏ ବିମାନରେ ମୁଁ କଲିକତା

ଛାଡ଼ିଲି କ୍ୟାନ୍ସର୍‌ବିଶ୍ୱ ଅଭିମୁଖେ । କେଣ୍ଟ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଗବେଷଣା ପାଇଁ କମନ୍‌ୱେଲ୍‌ଥ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତିର ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ।

କଲିକତାରୁ ନିୟମିତ ଲଣ୍ଡନ୍ ଯାଉଥିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଯାତ୍ରୀବାହୀ ବିମାନର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପରିବେଶ, ସେ'ଦିନର ରାତି ଓ ସେଦିନ ଘଟି ଯାଉଥିବା ସମସ୍ତ ଘଟଣା ମୋର ମନେ ହେଉଥିଲା ଅପୂର୍ବ ଓ ରୋମାଞ୍ଚକର । ସେଇଦିନ ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଜନ୍ମଭୂମି ଭାରତବର୍ଷ ଛାଡ଼ି ଯାଉଥିଲି ଅନ୍ୟ ଏକ ଦେଶକୁ—ଭାରତଠାରୁ ଛଅ ହଜାର ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆମର ପୂର୍ବତନ ଶାସକମାନଙ୍କ ଦେଶ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌କୁ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେବା ସମୟରୁ ଭାରତୀୟମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଯାହାରେ ଦେଖି ଅହେତୁକ ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର କାରଣ ଦେଖନ୍ତି, ହୁଏତ ମୁଁ ସେଭଳି କିଛି ଦେଖିଥିଲି । ତେଣୁ ଗର୍ବ, ଭୟ, ସଙ୍କୋଚ, ବିଷାଦ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଭାବର ସମନ୍ୱୟରେ ମୋର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ଥିଲା ଜଟିଳ ଓ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ।

× × ×

ବିମାନ ଦମ୍‌ଦମ୍ ଛାଡ଼ି ଭୂମିଠାରୁ କେତେ ହଜାର ଫୁଟ ଉପରେ ଘଣ୍ଟାରେ କେତେ ହଜାର ମାଇଲ୍ ବେଗରେ କେଜାଣି ଉଡ଼ି ଚାଲିଥିଲା । କେହି ଜଣେ ଏୟାର୍ ହୋଷ୍ଟେସ୍ ବିମାନ ଆକ୍‌ସିଡେଣ୍ଟ୍‌ର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ କ'ଣ କରିବାକୁ ହେବ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଷଦ୍ ଭାବରେ ବୁଝାଇ ସାରିବା ପରେ ଆଉ ଜଣେ ବିମାନର ଗତି, ପବନର ବେଗ ଓ ଜଳବାୟୁର ତାପମାତ୍ରା ସମ୍ପର୍କରେ ବିବରଣୀମାନ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ସବୁରେ ମୋର ଆଗ୍ରହ ନଥିଲା । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ପରିବାର ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ, ଦମ୍‌ଦମ୍‌ରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା ବେଳେ ପଲ୍ ସହିତ ପରିଚୟ, ଏୟାର୍ ପୋର୍ଟରେ ମୋ ସୁଟ୍‌କେଶ ବୋହିଥିବା କୁଲି ବାଳକର ଶଙ୍କିତ ମୁଖଭଙ୍ଗୀ—ସବୁ ମୋର ଗୋଟି ଗୋଟି ମନେ ପଡ଼ୁଥିଲା ।

ବିମାନରେ ମୋ ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବସିଥିବା ସୁଦୀର୍ଘ ଓ ବିଶାଳବପୁ ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେକ ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଢୁଳାଉ ଥିଲେ । ଆପାତତଃ ସାତ ସମୁଦ୍ର ତେର ନଈ ଉପରେ ଉଡ଼ି ଚାଲିବାର

ଅନୁଭୂତି ତାଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ ବି ଉତ୍ତେଜିତ କରୁନଥିଲା । ଏଭଳି ଅନୁଭୂତି ହୁଏତ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଥିଲା ନିତ୍ୟମିତି ଓ ସାଧାରଣ । ଭୁଲାଇବା ଆଗରୁ ମୋତେ ସେ କହି ସାରିଥିଲେ, ସେ ମାଲୟେସିଆରୁ ଫେରୁଛନ୍ତି । କଲିକତା ଦେଇ ସେ ଆସିଲେ କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ବ୍ରେକ୍ ଜର୍ଣ୍ଣି କରି-ନାହାନ୍ତି ।

ମୁଁ ବିମାନର ଝରକା ଦେଇ ବାହାରକୁ ଚାହୁଁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆମେ କେଉଁ ଦେଶ ଉପରେ ଦେଇ ଉଡ଼ି ଯାଉଥାଉ, ତାହା ଏୟାର ହୋଷ୍ଟେସ୍‌ଙ୍କ ଘୋଷଣାରୁ ହିଁ ଜାଣି ହେଉଥାଏ, ବାହାରର ଘନୀଭୂତ ଅନ୍ଧକାରରେ ସବୁ ଦେଶର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହୋଇଥାଏ ଏକାକାର । କେବେ କେବେ ବୋଧହୁଏ କ୍ଷୀଣ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଲୋକର ସମାବେଶ ହିଁ କୌଣସି ସମୃଦ୍ଧ ନଗରୀର ସ୍ଥିତି ଘୋଷଣା କରୁଥାନ୍ତି ।

ଅଳ୍ପ କେତେ ଘଣ୍ଟା ତଳେ କଲିକତାରେ ସିକ୍ୟୁରିଟି କାଉଣ୍ଟର ଭିତରେ ଦେଇ ଆସିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ହିଁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ—ମୁଁ ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରବେଶ କରିସାରିଛି । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ କଲିକତାରେ ମୋର ପରିବାର ଓ ବନ୍ଧୁମାନେ ବିଦାୟ ନେଇଛନ୍ତି, ଆପାତତଃ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ କଥା କହିବା ବା ଚିହ୍ନା ମୁହଁଟିଏ ଦେଖିବାର ସମ୍ଭାବନା ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ନାହିଁ । ସିକ୍ୟୁରିଟି କାଉଣ୍ଟରରେ ମୋର ଜିନିଷପତ୍ର ଓ ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ଯାଞ୍ଚ ହେଲା ପରେ ବିମାନରେ ଆରୋହଣ କରିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛି, ଏଇ ସମୟରେ ପ୍ରଥମେ କେହି-ଜଣେ ଇଂରାଜୀରେ ଚିତ୍କାର କଲେ, 'ହ୍ୟାରୋ—ଲଣ୍ଡନ ଯିବେ ?' ମୁଁ ସମ୍ମତି ଜଣାଇଲି । ସେ ମୋ ବେଶ ଓ ମୁଖଭଙ୍ଗୀରୁ କପରି କେଜାଣି ଠିକ୍ ଅନୁମାନ କରି ପାରିଲେ, ମୁ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ, ଗବେଷଣା ପାଇଁ ଲଣ୍ଡନର କୌଣସି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଯାଉଥିବି । ସେ ମୋତେ ବିଅର ଯାଚିଲେ । ମୁଁ କହିଲି, 'ମୁଁ ପିଏ ନାହିଁ ।' ସେ ହସିଲେ, 'ଆପଣ କିନ୍ତୁ ଲଣ୍ଡନ ଯାଉଛନ୍ତି ଯେ !'

ସେ କହିଲେ, ତାଙ୍କର ନାମ ପଲ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ଆଗରୁ ପବ୍‌ରେ ବିଅର ଗ୍ଲାସଟି ଧରି ସେଥିରୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ବିଅର ପିଉଥିବା ସମୟରେ ସେ ପବ୍‌ର ମାଲିକଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିବାର ମୁଁ ଶୁଣିଲି, ଏଥର ମୋତେ 'ଏଣ୍ଟ୍ରି' ଦେବାରେ ବି ଟିକିଏ ହାଇ-କମିସନ୍ ଅନେକ ହଇରାଣ କଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ

ଛୁଡ଼ିବା ଲୋକ ନୁହେଁ ! ମୁଁ କହିଲି, ମୋତେ ଯେମିତି ହେଲେ 'ହୋମ'କୁ ଯିବାକୁ ହେବ । ଶେଷରେ ସେମାନେ ବୁଝିଲେ ।

ସାବନା, ପତଳା ଓ ଡେଙ୍ଗା ଲୋକଟି ପଲ୍, ମୁଣ୍ଡବାଳ କଳା । ଭାରତୀୟ ନିଶ୍ଚୟ; କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ହିଁ ସେ ତାଙ୍କର 'ହୋମ' ବୋଲି ପତ୍ନୀ ମାଲିକଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ପଲ୍‌କୁ ଠିକ୍ ବୁଝି ପାରି ନ ଥିଲି, କିନ୍ତୁ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବହୁ ପଲ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପରିଚୟ ହେଲା । ଏଇ ପଲ୍‌ମାନେ ବାସ୍ତବିକ କୌଣସି ଦେଶର ନୁହନ୍ତି; ଜନ୍ମଭୂମିରୁ ସେମାନେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅଥଚ ସେମାନଙ୍କ କର୍ମଭୂମି ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିନାହିଁ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି, ଓ ଭାରତରେ 'ଇଂରେଜ' ବୋଲି । ଉପନିବେଶବାଦ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଐତିହାସିକ କାରଣରୁ ଯେଉଁ ମଣିଷଗୋଷ୍ଠୀ ଆଜି ତାର ଦେଶ ଓ ପରମ୍ପରାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ନିଃସଙ୍ଗ ଓ ନିଃସହାୟ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହାର ଜଣେ ସାର୍ଥକ ପ୍ରତିନିଧି ପଲ୍ । ପଲ୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଚୟ ମୋର ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାତ୍ରାର ପ୍ରଥମ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ସ୍ମୃତି ।

ଦମ୍ ଦମ୍ ଏୟାର ପୋର୍ଟରେ ମୋର ସୁଟ୍‌କେଶ୍ ବୋହିଥିବା କୁଲି ବାଳକଟି ପଲ୍ ପରି ନିଜ ଦେଶ ଓ ପରମ୍ପରାଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ଦେଶରେ ସେ କମ୍ ନିଃସଙ୍ଗ ଓ ନିଃସହାୟ ନୁହେଁ । ମୋ ସୁଟ୍‌କେଶଟି ବୋହିବା ଆଗରୁ ମୁଁ କେତେ ପଇସା ଦେବି ବୋଲି ସେ ମୋତେ ପଚାରିବା ମାତ୍ରେ ବିଦାୟ ଦେବା ପାଇଁ ଆସିଥିବା ବନ୍ଧୁ କହିଲେ, 'ଇନି ବିଲାତ ଯାଚ୍ଛେନ୍ ।' କୁଲି ବାଳକଟି କ'ଣ ବୁଝିଲା କେଜାଣି ମୋ ସଙ୍ଗେ ଦରଦାମ୍ ନ ଛିଣ୍ଡାଇ ନୀରବରେ ମୋ ସୁଟ୍‌କେଶ୍‌ଟି ମୁଣ୍ଡାଇ ଇଣ୍ଟରନ୍ୟାସନାଲ କାଉଣ୍ଟର୍ ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଲା । ବିଲାତ ନାମ ଶୁଣି ସେ ହଠାତ୍ ସଙ୍କୁଚିତ, କେତେକାଂଶରେ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଯେପରି ଓ କେଜାଣି କାହିଁକି ସେହି କୁଲି ବାଳକଟିର ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ଭାରତୀୟ ଜାତିର ବିଲାତ ପ୍ରତି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ମନୋଭାବର ପ୍ରତୀକ ପରି ମୋର ମନେ ହେଲା । ବିଲାତ ଏକ ଅତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଅତି ସମୃଦ୍ଧ ଓ ରହସ୍ୟମୟ ଦେଶ; ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପୋଷାକ, ପରିଚ୍ଛଦ, ଖାଦ୍ୟ ଓ ଭାଷା ସବୁ କିଛି ପ୍ରଗତି ଓ ସଭ୍ୟତାର ମାନଦଣ୍ଡ—ଏଇ ଧାରଣାଟି ଭାରତରେ ଏତେ ସୁଦୃଢ଼ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ

ବିଲାତ ଯାତ୍ରା ବହୁ ବର୍ଷ ହେଲା ଏକ ଆଭିଜାତ୍ୟ'ର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ହୁଏତ ବିଲାତ ପ୍ରତି ଏଭଳି ମନୋଭାବ ଶିକ୍ଷିତ ମହଲରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହ୍ରାସ ପାଇଲାଣି; ତଥାପି ସାଧାରଣ ଭାରତୀୟ ମନରେ ବିଲାତଫେରନ୍ତା ପ୍ରତି ଭୟ ଓ ସମ୍ଭ୍ରମ ଅନେକାଂଶରେ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଅଛି । ବହୁ ଜାତି, ଉପଜାତି ଓ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'ବିଲାତ' ବା 'ଆମେରିକା' ଫେରନ୍ତାମାନେ ଏକ ନୂତନ ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି କରି ବିଲାତ ବା ଆମେରିକା ସମ୍ପର୍କରେ ସାଧାରଣ ଭାରତୀୟ ମନରେ ବିଭ୍ରାନ୍ତିକର ଧାରଣାମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନାହାନ୍ତି ।

ବିମାନଟି କଲିକତାରୁ ଲଣ୍ଡନ ଉଡ଼ି ଚାଲିଥିବା ସମୟରେ ସେଇ ମଳିନ କୁଲି ବାଳକଟିର ମୂର୍ତ୍ତି ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ବାରମ୍ବାର ଭାସି ଉଠୁଥିଲା । ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ଆମ ଦେଶକୁ ଶାସନ କରି ଆମ ଦେଶରେ ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଶାସନ ଓ ରାଜନୀତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିବା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦେଶକୁ ଯାତ୍ରା କଲାବେଳେ ମୁଁ ନିଜକୁ କେତେକାଂଶରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ସଙ୍କୁଚିତ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ଦମ୍‌ଦମ୍‌ର କୁଲି ବାଳକର ମୁଖଭଙ୍ଗୀରେ ମୁଁ ମୋ ନିଜ ମୁଖଭଙ୍ଗୀର ପ୍ରତିଫଳନ ହିଁ ଦେଖୁଥିଲି ।

× × ×

ଲଣ୍ଡନର ହିଥ୍ରୋ ଏୟାରପୋର୍ଟରେ ଆମର ବିମାନ ପହଞ୍ଚିବାର ସମୟ ପରଦିନ ସକାଳ ୮ଟା ୩୦ । ସକାଳ ହେବା ମାତ୍ରେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚଞ୍ଚଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଅନେକେ ହୁଏତ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଭାରତରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଆସୁଥିଲେ, କେହି କେହି ଫେରୁଥିଲେ ନିଜ ଦେଶକୁ, ବହୁ ଦିନର ବ୍ୟବଧାନ ପରେ । ମୋ ବାମ ପାଖରେ ବସିଥିବା ବିଶାଳବପୁ ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋତେ ବ୍ୟବସାୟିକ ଭାବରେ 'ଗୁଡ୍ ମର୍ଣ୍ଣିଂ' ଜଣାଇ ତର ତର ହୋଇ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସାରିଦେଲେ । ଏୟାର ହୋଷ୍ଟେସମାନେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ ରଖିଦେଇ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଆମେ ଲଣ୍ଡନରେ ପହଞ୍ଚିବୁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଥାନ୍ତି । କିଛି ସମୟ ପରେ ବିମାନ ତଳକୁ ଖସିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଦିନର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସକାଳରେ ଲଣ୍ଡନ ସହର ଆକାଶମାର୍ଗରୁ ଗୋଟିଏ ଚମତ୍କାର କଣ୍ଢେଇ ସହର ପରି ଦିଶୁଥିଲା । ବିମାନ ଯେତେ ଯେତେ ତଳକୁ ଆସିଲା,

ଏଇ ସହରଟିର ଆକାର ସେହି ପରିମାଣରେ ବୃହତ୍‌ରୁ ବୃହତ୍ତର ଦେଖାଗଲା । ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି କହିଲେ, 'ହେଇ ଦେଖ, ତୁମେ ଆସିବ ବୋଲି ଆମେ ଲଣ୍ଡନ୍‌କୁ ଘରୋଇଯ୍ ପାଗ ଡାକି ଆଣିଛୁ ।'

ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ବିମାନ ଘାଟୀରୁ ବସ୍ ଯୋଗେ ଲଣ୍ଡନର କେନ୍ଦ୍ର ବସ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଡ 'ଭିକ୍ଟୋରିୟା' ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରାକଲି । ସେଠାରୁ ମୋର ର୍‌ୟାମ୍‌ଜେ ହଲ୍‌କୁ ଯିବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଥିଲା । ର୍‌ୟାମ୍‌ଜେ ହଲ୍ ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଅଶୀ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପୋଷ୍ଟାଲ ଟାଓ୍ୱାର ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏକ ଛାତ୍ରାବାସ । ବର୍ଷର ସବୁ ସମୟରେ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଆଗତ ଛାତ୍ର, ଅଧ୍ୟାପକ ତଥା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏହା ଅଧିକୃତ ହୋଇଥାଏ ।

ବିମାନଘାଟୀରୁ ଭିକ୍ଟୋରିୟା ବସ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଡ ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରୁଥିବା ସମୟରେ ଚଳମାନ୍ ବସ୍ ଭିତରୁ ହିଁ ମୋର ଲଣ୍ଡନ ସହର ସହିତ ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟି ବିନିମୟ । ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଛାତ୍ର ହିସାବରେ ବହୁ ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, କବିତା, ନାଟକରେ ଏଇ ସହର ଓ ତାର ଜୀବନ ଯାତ୍ରାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ପଢ଼ିଥିଲି । ପୁଣି ଏକ ପୂର୍ବତନ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଉପନିବେଶର ନାଗରିକ ହିସାବରେ ମୋ ଦେଶ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବିଗତ ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ କିଭଳି ଲଣ୍ଡନ୍ ସହରରୁ ହିଁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଛି, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ଅବହିତ ଥିଲି; କିନ୍ତୁ ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ବାସ୍ତବ ଲଣ୍ଡନ୍ ମୋର କଳ୍ପନାର ଲଣ୍ଡନଠାରୁ ଯେପରି କେତେକାଂଶରେ ଭିନ୍ନ ଥିଲା ! ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଲଣ୍ଡନ ସହର ଦିଶୁଥିଲା ପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ସୁଦୃଢ଼ ଓ ଜୀବନ୍ତ । ଫୁଟ୍‌ପାଥିର ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ମଣିଷମାନେ ଦିଶୁଥିଲେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ୍, ଜୀବନ୍ତ-ଉଚ୍ଛ୍ୱାସରେ ଚଞ୍ଚଳ ! ଏଇ ନୂତନ ସହରରେ ପହଞ୍ଚି ହଠାତ୍ କିପରି ଉତ୍ସାହିତ ଓ ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ଘରୋଇ ସହରର ମଳିନତା ଓ ଆବର୍ଜନା, ଦୁର୍ବଳ, ରୁଗ୍‌ଣ ଯାତ୍ରୀ ଓ ଭିକ୍ଷୁକମାନଙ୍କ ପଟୁଆର ହଠାତ୍ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଗ୍ରହର ଦୃଶ୍ୟ ପରି ମନେ ହେଉଥିଲେ ସୁଦୂର ଓ ଅବାନ୍ତର ।

ବସ୍ତୁତଃ ଲଣ୍ଡନ ସହର ହିଁ ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଇଂରେଜ ଜାତିର ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ, ରାଜନୀତି, ଇତିହାସ ଓ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ଆସିଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଇଂରେଜ ଜାତି ସାତ

ସମୁଦ୍ର ଅତିକ୍ରମ କରି ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଦ୍ୱୀପର ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଦେଶସୀମା ବାହାରେ ଯେଉଁ ଉପନିବେଶମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି, ବିଗତ ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସେ ସବୁର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଛି ଲଣ୍ଡନ । ଆଜି ଅବଶ୍ୟ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା, କାନାଡ଼ା, ନିଉଜିଲଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଭଳି ଦେଶସବୁ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ଗଲେଣି । ତଥାପି ସେ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ମୂଳଭୂମି ଥିଲା ଇଂଲଣ୍ଡ୍ । ତେଣୁ ଲଣ୍ଡନ୍ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କ ଆକର୍ଷଣ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ପୂର୍ବତନ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଊନବିଂଶ ଓ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶରେ ମୋଟାମୋଟି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ପରିଣାମରେ, ଲଣ୍ଡନ୍ ପ୍ରତି ଅସଂଖ୍ୟ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାବାସୀଙ୍କ ମୋହ ଅଦମ୍ୟ । ଆଜି ଅବଶ୍ୟ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଛି । ଆମେରିକା, ଜର୍ମାନୀ ଓ ଜାପାନର ଶିଳ୍ପ-ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସହିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ବିଶେଷ ସଫଳ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ତଥାପି କେବଳ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ନୁହେଁ, ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଲଣ୍ଡନ୍ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଆସିଛି, ତାହା ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଲଣ୍ଡନ୍ ସହରର ଲିଖିତ ଇତିହାସ ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷର ପୁରୁଣା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୪୩ରେ ରୋମାନ୍‌ମାନେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କାଳରେ ଟେମ୍‌ସ୍ ନଦୀର ଅବବାହିକାରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ 'ଲଣ୍ଡିନିୟମ୍' ସହର । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସମୁଚ୍ଚ ପ୍ରାଚୀର—ଓ ପ୍ରାଚୀର ମଧ୍ୟରେ କେତୋଟି ରାଜପ୍ରାସାଦ ଓ ଦୁର୍ଗ—ଏହା ହିଁ ଥିଲା ସେକାଳରେ ସହର ପରିକଳ୍ପନା । ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭ ବେଳକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ରୋମାନ୍‌ମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବା ସମୟକୁ ଲଣ୍ଡନ ହୋଇ ସାରିଥିଲା ରୋମାନ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଷଷ୍ଠ ବୃହତ୍ତମ ସହର । ନବମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରାଜା ଆଲ୍‌ଫ୍ରେଡ଼ଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଲଣ୍ଡନର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମରିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଉତ୍ତର ଦିଗରୁ କ୍ରମାଗତ ଲାଗି ରହିଥିବା ଭାଇକିଂ ବା ଜଳଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣର ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ ଲଣ୍ଡନକୁ ସାମରିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିଥିଲେ ରାଜା ଆଲଫ୍ରେଡ଼୍ । ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ନରମାନ୍

ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଲଣ୍ଡନ ହିଁ ହେଲା ସେମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ । ପ୍ରାୟ ସେହି ସମୟରୁ ଲଣ୍ଡନ୍ ସହରଟି ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଛି—ଓ୍ୱେଷ୍ଟ୍‌ମିନଷ୍ଟର୍ ଓ ଲଣ୍ଡନ ।

ରୋମାନମାନଙ୍କ ଲଣ୍ଡନ ସହରଟି ଥିଲା ମୁଖ୍ୟତଃ କେତୋଟି ଦୁର୍ଗ, ରାଜପ୍ରାସାଦ ଓ ବନ୍ଦରର ସମଷ୍ଟି । ୧୬୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏକ ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତରେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଲଣ୍ଡନ ସହରଟି ପ୍ରାୟ ଭୟଙ୍କର ଏକ ଧ୍ୱଂସସ୍ତୂପରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ତେର ହଜାର ଘର ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୋଇଛି ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହା ପରେ କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ଜାତି ପୁଣି ଥରେ ନୂତନ ରୂପରେ ନିର୍ମାଣ କଲେ ଲଣ୍ଡନ ସହର । ଇଟା, ପଥର ଓ ସ୍ଲେଟରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଗଢ଼ାହେଲା ନୂତନ ଲଣ୍ଡନ ସହର । ତେଣୁ ଯେଉଁ ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ ପରେ ନୂତନ ଲଣ୍ଡନ ସହରଟି ଗଢ଼ାଗଲା, ଐତିହାସିକମାନେ ତାହାକୁ ମହାନ୍ ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ ବା Great Fire କହିବାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ କିଛି ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଲଣ୍ଡନ ସହର ଭାଗ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ଆଉ ଏକ ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର ଅଗ୍ନ୍ୟୁତ୍ପାତ—ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ କାଳରେ । ଏହି ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ସହରଟିକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଏହା ଉପରକୁ ନିକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ପଚିଶ ହଜାରଟି ଅତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବୋମା; ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ନିୟୁତ ଘର ଅଙ୍ଗାର ଗଦାରେ ପରିଣତ କରାଯାଇଥିଲା । ସହରର ପ୍ରାୟ ଏକତୃତୀୟାଂଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏହା ଥିଲା ମାତ୍ର ତିରିଶ ବର୍ଷ ତଳର ଘଟଣା; କିନ୍ତୁ ହେଥ୍ରୋ ଏୟାର ପୋର୍ଟରୁ ଭିକ୍ଟୋରିୟା ଟରମିନ୍‌ସ୍‌କୁ ଯିବା ବାଟରେ କିମ୍ବା ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ ଏକ ସପ୍ତାହ ରହଣି କାଳରେ ସହରର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ଦେଖିବା ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧକାଳୀନ ଧ୍ୱଂସ ଲୀଳାର ସାମାନ୍ୟତମ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବି କେଉଁଠାରେ ଦେଖିଲି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଧ୍ୱସ୍ତ ଗୃହଗୁଡ଼ିକର ମୂଳଭିତ୍ତି ଉପରେ ପୁଣି ଥରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ଅଧିକ ସୁଦୃଢ଼ ଅଧିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଧୁନିକ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନ କଂକ୍ରିଟ୍ ଓ କାଚର ବିପୁଳ ପ୍ରାସାଦଶ୍ରେଣୀ ।

ଆଜି ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ ଯେଉଁ ଚେହେରା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ତାହା ମୋଟାମୋଟି ଭିକ୍ଟୋରିୟାନ୍ ଯୁଗର । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ତୃତୀୟ ଦଶକ

ଯାଏଁ ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ଗୃହ ସବୁ ଭିକ୍ଟୋରିୟାନ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଖଣ୍ଡରେ ହିଁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଲଣ୍ଡନର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଧଗଳି-ସବୁ ଏହାର ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଅତୀତକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦିଏ । ସପ୍ତଦଶ ଓ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ସୌଧ (country house) ଏବେ ବି ସୁରକ୍ଷିତ ଓ ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ଅନ୍ୟତମ ଆକର୍ଷଣ । ସେଣ୍ଟ୍ ପଲସ୍ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ, ବକିଙ୍ଗ୍‌ହାମ୍ ପାଲେସ, ପିକାଡ଼ିଲିସର୍କସ୍, ୱେଷ୍ଟମିନଷ୍ଟର ଆବେ, ବ୍ରିଟିଶ୍ ମିଉଜିୟମ, ନ୍ୟାସନାଲ ଆର୍ଟ ଗ୍ୟାଲେରୀ—ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ଟୁରିଷ୍ଟ୍‌ମାନେ ଅଳ୍ପ କେତେ ଘଣ୍ଟା ଭିତରେ ସାଧାରଣତଃ ଏହା ହିଁ ବୁଲି ଦେଖିଥାନ୍ତି । କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ୍‌ଟି ଲଣ୍ଡନର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ; ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ଭଗ୍ନସ୍ତୂପ ଉପରେ ଏହା ନିର୍ମିତ । ବକିଙ୍ଗ୍‌ହାମ୍ ପାଲେସ୍ ରାଣୀଙ୍କ ନିବାସ ସ୍ଥାନ । ପିକାଡ଼ିଲି ସର୍କସ୍ ସହରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ୱେଷ୍ଟମିନଷ୍ଟର ଆବେ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଷ୍ଟ୍ରନାୟକ, କବି, ଶିଳ୍ପୀ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ସମାଧିଭୂମି । ଏ ସବୁ ଅବଶ୍ୟ ଦର୍ଶନୀୟ; କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଦେଖିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଲଣ୍ଡନର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଓ ରହସ୍ୟର କେତେକାଂଶ ବା ଟୁରିଷ୍ଟମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତି ! ମଜା ଓ ଆନନ୍ଦର କଥା ହେଉଛି, ଲଣ୍ଡନ ଭଳି ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ବାଣିଜ୍ୟ ନଗରୀରେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାୟ ସତରୁଲଶଟି ଚମତ୍କାର ବିସ୍ତୃତ ଉଦ୍ୟାନ ଓ ମୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଏ ଯାଏ ତିଷ୍ଠି ରହି ପାରିଛନ୍ତି ।

କେତେ ଯେ ଶିଳ୍ପୀ, ଲେଖକ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟନିର୍ମାତା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସାଧନା ଏଇ ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ବାସ୍ତବାୟିତ ହୋଇଛି, ତାହା ସ୍ମରଣ କଲେ ମନେହୁଏ—ମଣିଷ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗ ପାଇଁ ଏହା ଏକ ପରମ ତୀର୍ଥଭୂମି । ଔପନ୍ୟାସିକ ଡିକେନ୍‌ସ୍, ଓସ୍କାର ଓ୍ୱାଇଲ୍‌ଡ୍ ଓ ଡି. ଏଚ୍ ଲରେନ୍‌ସ; କବି କୀଟସ, ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ଜନ୍‌ସନ୍, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାଇକେଲ୍ ଫାରେଡ଼େ ଓ ମାର୍କୋନୀ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟନିର୍ମାତା ରବର୍ଟ ବାଡେନ୍, ପାୱେଲ ଓ କ୍ଲାଇଭ, ଶିଳ୍ପୀ ଜନ୍ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ଓ ଉଇଲିୟମ ମରିସ୍, ଚିନ୍ତାନାୟକ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରନିର୍ମାତା କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍, ଲେନିନ ଓ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ସମସ୍ତଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଓ ସାଫଲ୍ୟର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଲଣ୍ଡନ୍ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ମିଉଜିୟମର ଗୋଟିଏ କୋଠରୀରେ ଦରିଦ୍ର ଓ ଅନାମଧେୟ କାର୍ଲ୍ ମାର୍କସ ଲେଖିଥିଲେ 'ଡାସ୍ କ୍ୟାପିଟାଲ'—ସମାଜବାଦୀ ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମୂହର 'ବାଇବେଲ' । ଆଉ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଓ ଦର୍ଶନର ଭିତ୍ତି ଯୋଗାଇଥିଲା ଲଣ୍ଡନରେ ଆଇନ ଅଧ୍ୟୟନ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଉକ୍ତ-

ମଧ୍ୟର ଅନୁଭୂତ । ଲେନିନ କଂଗ ସ୍ ହଶରେ ଦୁଇ କୋଠରୀବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ଫ୍ଲାଟରେ ରହି କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ ରୁଷ ଭୂମିରେ ଜାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ଓ ନୂତନ ସମାଜବାଦୀ ସମାଜର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ।

× × ×

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ମୋର ପ୍ରଥମ ରାତିଟି କଟିଥିଲା ମାଉଣ୍ଟ ପ୍ଲେଜାଣ୍ଟ୍ ହୋଟେଲରେ । ହୋଟେଲର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କୋଠରୀ ଭିତରୁ କାଚ ଝରକାର ସିଲ୍କ୍ ପର୍ଦ୍ଦା ଆଡ଼େଇ ଲଣ୍ଡନ ସହରର ଚମତ୍କାର ସୌଧଶ୍ରେଣୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୁଁ ପୁଲକିତ ହେଲି ଯେପରି, ମୋ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ବି ପେନ୍ସ୍ ନ ଥିବାରୁ ବିଷଣ୍ଣ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି ସେହିପରି । ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ବିଚିତ୍ର ଆଇନ ମୋତେ ମାତ୍ର ତିନି ପାଉଣ୍ଡ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଇଥିଲା । ମାଉଣ୍ଟ ପ୍ଲେଜାଣ୍ଟ ହୋଟେଲରେ ଗୋଟିଏ ରାତିର ରହଣି ପାଇଁ ସେଇତକ ମୁଦ୍ରା ଥିଲା ଯଥେଷ୍ଟ । ପରଦିନ ସକାଳେ ହୋଟେଲରୁ ର୍ୟାମ୍ଜେ ହଲକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମୋ ନିକଟରେ ଟ୍ୟାକ୍ସି ଖର୍ଚ୍ଚ ବି ନ ଥିଲା । ବିବ୍ରତ ହୋଇ ଜଣେ ଦୁ'ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଟେଲିଫୋନ କଲି, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ପାଇଲି ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ର୍ୟାମ୍ଜେ ହଲରେ ପହଞ୍ଚି ଗଲେ ବ୍ରିଟିଶ୍ କାଉନ୍ସିଲର କେହି ପ୍ରତିନିଧି ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ଆଶା ଥିଲା ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ମାଉଣ୍ଟ ପ୍ଲେଜାଣ୍ଟ୍ ହୋଟେଲରେ ବ୍ରେକ୍ଫାଷ୍ଟ୍ ଖାଇବା ସମୟରେ ମୋତେ ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧି ଦିଶିଲା । ମୋ ଭଳି ଅନ୍ୟ କେହି କମନ୍ୱେଲଥ ସ୍କଲାର ତ ନିଶ୍ଚିତ ସେଇ ହୋଟେଲରେ ରହିଥିବେ ! ମୋ ଟେବୁଲର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ବସିଥିବା ଦୁଇଜଣ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଯୁବକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପଚାରିଲି, 'ଆପଣମାନେ କମନ୍-ୱେଲଥ୍ ସ୍କଲାର କି' ? ଏବଂ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ଭଳି ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଉତ୍ତର ଆସିଲା 'ହଁ' । ମୁଁ ମୋ ଅସୁବିଧା ଜଣାଇଲି । ସେମାନେ ହସି ହସି କହିଲେ, ସେମାନେ ମୋତେ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କେନିୟାର ସେଇ ଦୁଇଜଣ ଛାତ୍ର ମୁଥିରସ୍ ଓ ମୋଓ୍ୱାଙ୍ଗିଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଟ୍ୟାକ୍ସିରେ ର୍ୟାମ୍ଜେ ହଲକୁ ଯିବା ବାଟରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶ କଥା ଗପୁଥିଲେ । ଟ୍ୟାକ୍ସି ଡ୍ରାଇଭର ବି ସେମାନଙ୍କ

କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବେଶ୍ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ହସି ହସି କହିଲି, 'ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲ ବୋଲି ପାରେ ।' ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହଟି କଟିଲା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ, ବିଭିନ୍ନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରୁ ଆଗତ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଗହଣରେ । ଚମତ୍କାର ରଙ୍ଗ, ଧର୍ମ ଓ ଇତିହାସର ବିଭିନ୍ନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଣିଷ ଓ ମଣିଷ ଭିତରେ କେତେ ସହଜରେ ସ୍ନେହ-ବନ୍ଧନ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ, ନବତ ଭାବରେ ତାହା ହିଁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି । କେନିଆରୁ ଆସିଥିଲା ଜାଭେଦ୍— ଗୁଜୁରାଟଭାଷୀ ମୁସଲମାନ । ଶହେ ବର୍ଷ ତଳେ ତାର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଭାରତ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ ଆଫ୍ରିକା । ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ଉପରେ ତାର ଦକ୍ଷତା ଭଲ । ମୋତେ କହିଲା, 'ଆପଣ ଆରବ ବା ସିରିଆନ୍ ଭଳି ଦିଶୁଛନ୍ତି ।' ନାଇଜେରିଆରୁ ଆସିଥିବା ଲେଭେଞ୍ଜେ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ଅନର୍ଗଳ ଗପି ଲାଗିଥିଲା ତା ଜାତିର ଅତୀତ ଇତିହାସ, ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବିଚାରର କରିବାର ମର୍ମନ୍ତୁଦ କାହାଣୀ । ଚୁ ଆସିଥିଲା ସିଙ୍ଗାପୁରରୁ । ସେ ଲୁଇନଜ୍, ବି. ଏ. ପଢ଼ିବାକୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଆସିଛି । ଆସିବା ଆଗରୁ ତାର କାର୍ଟି ବନ୍ଦୀ କରି ଦେଇଛି । ତା'ର ଗାର୍ଲଫ୍ରେଣ୍ଡ୍ ବହୁତ ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମୋତେ ସେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇଲା ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଛୁଟି କଟାଇବା ପାଇଁ । ବିଦେଶରେ ଛୁଟି କଟାଇବା ଜଣେ ଭାରତୀୟ ପକ୍ଷରେ ଯେ କଳ୍ପନାବିଳାସ, ସିଙ୍ଗାପୁର ଭଳି ସମୃଦ୍ଧ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ଆସିଥିବା ଚୁ ତା ବୁଝିବ କପରି ? ମୁଁ କହିଲି, 'ହଁ, ସୁବିଧା ହେଲେ ସିଙ୍ଗାପୁର ଆସିବି ।'

ଲଣ୍ଡନ ଛାଡ଼ି କ୍ୟାଣ୍ଟେର୍‌ବରୀ ଯିବା ପୂର୍ବ ଦିନ ଭାରତୀୟ ଦୂତାବାସ ପକ୍ଷରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ନୂଆ ପାଦ ଦେଇଥିବା ସ୍କଲର୍‌ମାନଙ୍କ ପାଇଁ 'ଇଂଡ଼ିଆ ହାଉସ'ରେ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥିଲା ଏକ ଲଘୁ ଭୋଜି । ଦଳେ ଭାରତୀୟ ଏକାଠି ହେଲେ ଯାହାହୁଏ, ସେଠି ବି ଠିକ୍ ସେଇ ଅବସ୍ଥା । କୋଳାହଳ, ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ଅଶାଳୀନ ବ୍ୟବହାର । ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳାମାନେ ଦୁଇଟି ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ଆଲୋଚନା କରିବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିବା ଦେଖି ଭାରତୀୟ ଦୂତାବାସର କେହି ଜଣେ ରୁକ୍ଷ ଚେହେରାଧାରିଣୀ ଅଫିସର ମିସେସ ଡୋଗ୍ରା ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗଳା ଫଟାଇ ଚିତ୍କାର କରୁଥାନ୍ତି—'ହେ, ଏଇଟା ଇଂଡ଼ିଆ ନୁହେଁ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳାମିଶା କର ।'

ଆଉ ଜଣେ କେହି-ଅଫିସର ସ୍କଲରମାନଙ୍କୁ ଛୋଟ ଉପଦେଶପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷଣଟିଏ ଶୁଣାଇଲେ । ଭାଷଣରେ ସେ କହିଲେ, ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଇଂଡ଼ିଆ

ହାଉସ୍’ ବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଭଲ ସୁନାମ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍କଲରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କାରଣ ନ ଥିଲା ।

ଦୁ’ ଭୋଜ ପରେ ର୍‌ୟାମ ଜ ହଲ୍‌କୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଅସୁବିଧା ଓ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଅସାଧୁତା ହିଁ ଥିଲା ଆମର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଫ୍ଲାଟ ର ରହୁଥିବା ଶ୍ରୀମାଳୀ ଆମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଜଣଙ୍କୁ ତା ଘରକୁ ଡ଼ାକିନେଇ ନେଲା । ତାର ଅଭିଯୋଗ ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଘରଭଡ଼ା ଦେବାକୁ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତିନାହିଁ । ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ନିଉଜିଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଏପରିକି ଆଫ୍ରିକାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବରଂ ସେମାନେ ଘରଭଡ଼ା ଦେବେ, କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟଙ୍କ କଥା ପଡ଼ିଲେ ନାକ ଟେକିବେ । ଶ୍ରୀମାଳୀ ତା ନିଜ ଅନୁଭୂତିରୁ ଏକଥା କହୁଥିଲା ।

ଅକ୍ସଫୋର୍ଡରେ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଆସିଥିବା ତାର ଦାସ୍ ନାୟେକ କହିଲା, ‘ଶ୍ରୀମାଳୀ ସାହେବ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ସତ ଯେ କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ନିଜ ଦୋଷରୁ ଏପରି ହୋଇଛି । ଜାପାନର ଭାରତୀୟ ଦୂତାବାସରେ କାମ କରୁଥିବା ଜଣେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଥରେ ଭାରତ ଫେରୁଥିଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ସେ ଚୋରି କରି ଆଣିଥିଲେ ଦୂତାବାସର ଶୌଚାଳୟ ସବୁ । କଷ୍ଟମ୍‌ସ୍‌ରେ ଅବଶ୍ୟ ଧରା ପଡ଼ିଲେ । ଆଉ ମଜା କଥା ହେଉଛି, ସେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିଲେ, ସେ ଥିଲେ ଆମର ସ୍ୱୟଂ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ।’

ଅନ୍ୟ ବନ୍ଧୁମାନେ ଭାରତୀୟ ଚରିତ୍ରର ଅଧୋଗତି ସୂଚାଇ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରମାଣ ଯୋଗାଇବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ ।

× × ×

କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଯେ ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ସହର, ରେଲ୍ ବା ବସରେ ସହରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ହିଁ ତାହା ବୁଝିହୁଏ । ରେଲ୍‌ଓ୍ୱେ ଷ୍ଟେସନଟି ବେଶ୍ ପୁରୁଣା ଓ ଅନେକାଂଶରେ ଭାରତୀୟ ଷ୍ଟେସନ୍ ପରି ଦିଶେ; କିନ୍ତୁ ଷ୍ଟେସନଠାରୁ ସହରକୁ ଚାଲି ଚାଲି ଆସିବା ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି ପୋଲଟିଏ ଓ ସେହି ପୋଲ ତଳେ ଏକ ଚମତ୍କାର ବଗିଚା । ବଗିଚାରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଓକ୍, ଉଇପିଂ ଉଇଲୋ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର

ପାଇନ୍ ଗଛ । ସବୁଜ ଲନ୍‌ଟି ବସ୍ତୃତ ଓ ସୁରକ୍ଷିତ । କ୍ୟାଣ୍ଟର୍-ବରୀରେ ପ୍ରବେଶକାରୀଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାଗତ କରେ ସେଇ ବଗିଚାଟି । ବଗିଚାଟି ଅତିକ୍ରମ କଲେ ସହରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ବା City centre ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ସବୁ ସହରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳର ଚେହେରା ଏକାଭଳି । ତେଣୁ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ସିଟି ସେଣ୍ଟର ଲଣ୍ଡନ୍‌ର କୌଣସି ଏକ ମୁଖ୍ୟ ରାସ୍ତା ଭଳି ହିଁ ଦିଶେ । ଯେ କୌଣସି ସହର ଭଳି କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ସବୁଠାରୁ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳ ଏଇ ସିଟି ସେଣ୍ଟର । ସିଟି ସେଣ୍ଟରର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ୍ । ଧୂସର ରଙ୍ଗର ଏଇ ବିଶାଳ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲଟି ଉଚ୍ଚତାରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଦ୍ୱିତୀୟ ବୃହତ୍ତମ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନତା ସୁଖ୍ୟାତିରେ ଇଂଲଣ୍ଡର କୌଣସି କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ ଏହାର ସମକକ୍ଷ ନୁହେଁ । ବର୍ଷର ସବୁ ସମୟରେ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ସମାଗମ ଲାଗି ରହିଥାଏ । କେହି ଟେଲିଭିଜନ ବା ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ପାଇଁ ଫଟୋ ଉଠାଉଥାନ୍ତି, କେହି କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କାଚ ଚିତ୍ର ବା ସେଣ୍ଟ୍ ମାନଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି; ଆଉ କେହି କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ ସାମନା ରେସ୍ତୋରାରେ ବସି ଚା' ବା ମଦ୍ୟପାନ କରୁଥାନ୍ତି; ତେବେ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ ଓ ତାହାର ସମ୍ମୁଖରେ ସବୁବେଳେ ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ସବର ବାତାବରଣ । ଭାରତରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ଯେପରି ଗଭୀର ଧର୍ମ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ମନ୍ଦିରକୁ ଆସନ୍ତି, ୟୁରୋପରେ ଯାତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରାୟ ସେପରି ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ୍‌ର ଆକର୍ଷଣ, ତାହାର ଐତିହାସିକ ଓ କଳାଗତ ଗୁରୁତ୍ୱ । ୟୁରୋପରେ ଯେପରି କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଧର୍ମର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ।

କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ୍‌କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ହିଁ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ସହର । ମଧ୍ୟଯୁଗର୍ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ସୁଖ୍ୟାତି ଏଇ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ ପାଇଁ । ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସେଣ୍ଟ ଅଗଷ୍ଟାଇନଙ୍କଦ୍ୱାରା କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ସହରରୁହିଁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇ ଥିଲା । ପୁଣି ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସେଣ୍ଟ୍ ବେକେଟ ଏଇ ସହରରେ ତତ୍‌କାଳୀନ ଶାସକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପାଇଁ ନିହତ ହୋଇ ଶହୀଦତ୍ୱ ବରଣ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନର କ୍ୟାଥେ-ଡ୍ରାଲଟି ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର କିନ୍ତୁ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ସଂଯୋଜନ ହୋଇ ଆସିଛି । ଏହାର ପରିସୀମା

ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ଜଣ ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମଗୁରୁଙ୍କ (arch-bishop) ସମାଧି ରହିଛି । କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲର କେତୋଟି କାଚ-ଚିତ୍ର ଆଠ ଶହ ବର୍ଷର ପୁରୁଣା ।

ରୋମାନମାନଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀ ବା କ୍ୟାଣ୍ଟିଆ-ଚୋରମରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା ସେ ସମୟର ସର୍ବ ବୃହତ୍ତ ଥିଏଟର ବା ପ୍ରେକ୍ଷାଗୃହ । ଭାଇକିଙ୍ଗମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ସହରଟିକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ଜର୍ମାନମାନେ ଏହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ଏକ ବିଶାଳ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରାଚୀର ଏବଂ ଛଅ ଦିଗରେ ଛଅଟି ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ବା ଗେଟ୍ । ମଧ୍ୟଯୁଗର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ମଧ୍ୟରେ ଓ୍ୱେଷ୍ଟଗେଟ୍ ନାମକ ଗେଟ୍ ଓ ବିରାଟ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରାଚୀରର କେତେକାଂଶ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ସ୍ଥାନୀୟ ଯାଦୁଘର ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀର ସ୍ମାରକୀ ସ୍ୱରୂପ କେତେକ ମୁଦ୍ରା, ଭଗ୍ନମୂର୍ତ୍ତି, ମାଟିପାତ୍ର, ବୋତଲ ଓ ରୂପାକାମ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଓ୍ୱେଷ୍ଟ୍ ଗେଟ୍ ଆଧୁନିକ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ । ଷ୍ଟୋ ନଦୀ ଏହାକୁ ପ୍ରାୟ ସ୍ପର୍ଶକରି ବହି ଯାଇଛି । କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀର ସବୁଠାରୁ ବୃହତ୍ତମ ଫୁଲ ବଗିଚାଟି ମଧ୍ୟ ଏହାର ନିକଟରେ । ଷ୍ଟୋ ନଦୀ କୂଳରେ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ଗୃହ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ସୁରକ୍ଷିତ ଅଛି ।

ଓ୍ୱେଷ୍ଟଗେଟଠାରୁ ରାସ୍ତା ସିଧା ଲମ୍ବିଯାଇଛି କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ । ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଏକ ଉଚ୍ଚ ଭୂମି ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କ୍ୟାମ୍ପସରୁ ଚାହିଁଲେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀ ଦିଶେ ସ୍ୱପ୍ନର ଏକ ମାନଚିତ୍ର ପରି । ମଝିରେ ଉନ୍ନତ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ, ତା ଚାରିକଡ଼େ ବର୍ଗାକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ଘର ସବୁ—ନାଲିରଙ୍ଗର ଛାତ ଓ ଚିମ୍ନି । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଚାରିଟି କଲେଜ—ଏଲିଅଟ, ରଦରଫୋର୍ଡ, ଡାରୱିନ, ଏଲିୟଟ୍ ଓ କେନ୍ଟ୍ । ତା ବ୍ୟତୀତ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ ବା ଅଫିସ ଗୃହ, ଅଡ଼ିଟୋରିୟମ, ପାଠାଗାର, ସିନେଟ୍ ହଲ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଗବେଷଣାଗାର । ପ୍ରତ୍ୟେକ କଲେଜର ଯୋଜନା ଅନ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ । କ୍ୟାମ୍ପସରେ ଅନେକ ଫୁଲଗଛ ଓ କେନ୍ଟ କଲେଜ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ହ୍ରଦ । ସହରରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ପକ୍କା ପିଚ୍‌ରାସ୍ତା ତ ଅଛି; ତା ସହିତ ଅଛି ଫର୍ଲାଙ୍ଗ ଚାଲିବା ରାସ୍ତା ସବୁ । ଏଇ ଗଳି ରାସ୍ତାସବୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଚାରିକଡ଼େ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଥିବା ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପଡ଼ିଛି । କଲେଜ ଖୋଲିଥିବା

ସଂସ୍ତରେ ଅର୍ଥାତ ବର୍ଷର ନଅ ମାସ ୯ଇ ଚଲବସ୍ତାରେ ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ହାତରେ ବହି ବ୍ୟାଗ ଝୁଲାଇ ଯାତାୟାତ କରୁଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

× × ×

ଲଣ୍ଡନର ଭିକ୍ଟୋରିଆ ଷ୍ଟେସନରୁ ରେଲଯୋଗେ କ୍ୟାମ୍ବ୍ରିଜରେ ପହଁଞ୍ଚିଲି ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୨୬ ତାରିଖ ସକାଳେ । ପାଗ ମେଘୁଆ, ଥିଲା ମଝିରେ ମଝିରେ ଈଷତ ବର୍ଷା । ଏହାହିଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଇଂରେଜ ପାଗ ।

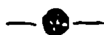
କ୍ୟାମ୍ବ୍ରିଜ ଷ୍ଟେସନରୁ ଟାଉନ ବସରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କ୍ୟାମ୍ପସ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟର ରାସ୍ତା । ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିବା ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସୁଟକେଶଟି ନୂତନ ସହରରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଆନନ୍ଦ ଓ ଉନ୍ମାଦନାକୁ କେତେକାଂଶରେ ହ୍ରାସ କରିଦେଇଥାଏ । ବହୁ କଷ୍ଟରେ ସୁଟକେଶଟି ବୋହି ବୋହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବସ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଡରୁ ସିଡାରଫୋର୍ଡ କଲେଜ ଅଭିମୁଖେ ଚାଲିଥାଏ । ସୁବିସ୍ତୃତ ସବୁଜ ପ୍ରାନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ସୁ-ପରିକଳ୍ପିତ ଧୂସର ରଙ୍ଗର କେତୋଟି ପ୍ରାସାଦ କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ।

'ଆପଣଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରେ କି ?' ମୋ ପଛରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି । ମୋଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଡେଙ୍ଗା, ବଳିଷ୍ଠ । ମୋର ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସୁଟକେଶଟି ମୋ ହାତରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ସେ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ମୋ ସାଙ୍ଗେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମୁଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଲି । କହିଲି, 'ମୁଁ ସିଡାରଫୋର୍ଡ କଲେଜ ଯିବି, ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଭାରତରୁ ଆସିଛି ।'

ମୋ କଥାରେ ସେ ସାମାନ୍ୟ ସଙ୍କୁଚିତ ହେଲେ । କହିଲେ, 'ମୁଁ ଜଣେ ଅଣ୍ଡର ଗ୍ରାଜୁଏଟ ।'

'ସୁଟକେଶଟା ଖୁବ ଓଜନିଆ?' ମୁଁ ପଚାରିଲି ।

ସେ ହସିଲେ । କହିଲେ, 'ତାହା ହେଉ, ହାଲୁକା ନିଶ୍ଚୟ ନୁହେଁ ।' ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସାଢେ ତିନି ବର୍ଷ ରହିବା ଭିତରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଭଦ୍ରତା ଓ ଶାଳୀନତାର ଏପରି ବହୁ ପ୍ରମାଣ ପାଇଥିଲି ।

ଦୋକାନ ଓ ଇଂରେଜ ଜାତି

କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଏଇ ସହରର ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ମୋ ପାଇଁ ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ । ଏଇ ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକର ସାଜସଜ୍ଜା, ବସ୍ତୁ ବିନ୍ୟାସ ପଦ୍ଧତି, ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ରଖାଯାଇଥିବା ଜିନିଷସବୁ ଯେମିତି ସହଜରେ ଘୋଷଣା କରୁଥିଲେ ଯେ ଇଂରେଜ ଜାତିର ରୁଚି, ଚରିତ୍ର ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ଆମଠାରୁ ଅନେକାଂଶ ରେ ଭିନ୍ନ । ପୁଣି ଇଂଲଣ୍ଡର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସହରର ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ ଓ ତହିଁରେ ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀ ଅନୁରୂପ । ତେଣୁ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀର ଦୋକାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଏଠାରେ ଯାହା ଲେଖୁଛି, ମୋଟାମୋଟି ତାହା ସମଗ୍ର ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ । କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଅର୍ଥାତ୍ city centre ରେ ପ୍ରଧାନ ସୁପର ମାର୍କେଟସବୁ ସେମାନଙ୍କ ଆଭିଜାତ୍ୟ ଓ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ଦେଖାଇ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି—Riceman, marks and Spencer, Debnam, woolworth.

ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ନଅଟାଠାରୁ ପାଞ୍ଚଟା ଯାଏଁ ନିୟମିତ ଜନ ସମାଗମ ଲାଗିଥାଏ । ଦୋକାନର କାଚ ଦ୍ୱାର ଖୋଲି ଲୋକେ ଭିତରକୁ ପଶୁଥାନ୍ତି, ପୁଣି ବାହାରି ଆସୁଥାନ୍ତି । ଆପଣ ହୁଏତ ଦୁଆର ଖୋଲି ଭିତରକୁ ପଶିଲାବେଳେ ଆପଣଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ଆସୁଥିବା ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ବା ଭଦ୍ରମହିଳାଙ୍କ ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଦୁଆର କିଛି ସମୟ ଖୋଲି ରଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କଲାବେଳେ ପଛରେ କିଏ ଅଛି କି ନାହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ନଦେଲେ ପଛରେ ଆସୁଥିବା ଲୋକଟି ଦୁଆରରେ ଆଘାତ ପାଇବାର ସମ୍ଭାବନା ।

ସୁପର ମାର୍କେଟ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଷର ସବୁ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ବିପଣିର ସମ୍ଭାରରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ । ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ, ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ପ୍ରସାଧାନ ସାମଗ୍ରୀ, ରନ୍ଧନ ଉପକରଣ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସରଞ୍ଜାମ ଓ

ଟେଲିଭିଜନ୍‌ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପିଲାଙ୍କ ଖେଳନା, ମିଠେଇ, ଫଳ ଓ ଫୁଲର ମଞ୍ଜି, ନୂତନ ବର୍ଷ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ ଓ ଜନ୍ମଦିନ ପାଇଁ ଗ୍ରିଟିଂ କାର୍ଡ ଯାଏ ସବୁ ଏଇ ସୁପର ମାର୍କେଟ୍‌ମାନଙ୍କରେ ମିଳେ । ଅବଶ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କ୍ଷୁଦ୍ର ଦୋକାନମାନ ମଧ୍ୟ ସୁପର ମାର୍କେଟ୍‌ମାନଙ୍କ ପାଖେ ପାଖେ ଠିଆ ହୋଇ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତିର ଜିନିଷ ବିକ୍ରୟ କରୁଥାନ୍ତି—ପରିବା ଓ ଫଳ, ମାଛ, ମାଂସ, ଔଷଧ ଇତ୍ୟାଦି । ବିକ୍ରେତାମାନେ ଦୋକାନ ଦୋକାନ ବୁଲି ଜିନିଷପତ୍ରର ଦାମ୍ ଦେଖନ୍ତି । ସାପ୍ତାହିକ ହାଟକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ମୂଲ-ଚୂଲ ପ୍ରାୟ ନ ଥାଏ । ଜିନିଷ ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ ଦାମ୍ । କେହି କେହି କାଗଜରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୋକାନରେ ଜିନିଷର ଦାମ୍ ଟିପି ନେଉଥିବା ମଧ୍ୟ କେବେ କେବେ ଆଖିରେ ପଡ଼େ ।

ଭାରତରେ ଆମେ କୌଣସି ଦୋକାନକୁ ଗଲେ ଦୋକାନୀକୁ ଆମର ଆବଶ୍ୟକତା ସମ୍ପର୍କରେ କହୁ । ସେ ଆମକୁ ଜିନିଷଟି ଦିଏ କିମ୍ବା ଆମେ ବାଛିବା ପାଇଁ ଆମ ଆଗରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜିନିଷ ରଖିଦିଏ । ଇଂଲଣ୍ଡ୍ କିମ୍ବା ୟୁରୋପ୍‌ରେ କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାହକ ନିଜେ ଦୋକାନ ଭିତରକୁ ଯାଇ ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ସଉଦା 'ଟ୍ରଲି' ବା 'ଟ୍ରେ'ରେ ରଖି ସେଲସ୍ ଗାର୍ଲ ନିକଟକୁ ଆସେ । ସେଲସ୍‌ଗାର୍ଲ କ୍ୟାଲକୁଲେଟିଂ ମେସିନ୍‌ରେ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକର ଦାମ୍ ମିଶାଏ ଓ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ରସିଦ ଓ ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକ ଦିଏ । ସାଧାରଣତଃ ଟ୍ରଲି ଓ ଟ୍ରେ ଗୁଡ଼ିକ ଦୋକାନର ପ୍ରବେଶ ପଥରେ ରଖାଯାଇଥାଏ ଓ ଗ୍ରାହକମାନେ ସେଲସ୍ ଗାର୍ଲକୁ ଜିନିଷର ଦାମ୍ ଦେବା ପରେ ନିଜ ବ୍ୟାଗ୍‌ରେ ଜିନିଷ ରଖି ବାହାରକୁ ଆସନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦୋକାନ ବିଶେଷତଃ ପରିବା, ମାଛ ଓ ମାଂସ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ଏବଂ ସାପ୍ତାହିକ ହାଟସବୁରେ ଏପରି ରୀତିରେ କିଣା ବିକା ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୋକାନୀ ଗ୍ରାହକର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଜିନିଷ ଓଜନ କରି ବିକ୍ରୟ କରେ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୋକାନରୁ ପରିବା ବା ତେଜରାତି ଜିନିଷ କିଣିଲେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓଜନର ପ୍ୟାକେଟ୍‌ସବୁ କିଣିବାକୁ ହୁଏ ।

ଦୋକାନ ଭିତରେ ବୁଲି ବୁଲି ନିଜ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଜିନିଷ କିଣିବା ଏକ ଚମତ୍କାର ବ୍ୟବସ୍ଥା, କିନ୍ତୁ ଏଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥାର

କାର୍ଯ୍ୟକାରତା ପାଇଁ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାଧୁତା ଆଶା କରାଯାଏ । ଭାରତରେ ଆର୍ଥିକ ଓ ନୈତିକମାନ ଯାହା, ସେଥିରେ ଏଭଳି ବସ୍ତୁ ବିକ୍ରୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରିବା ଅବଶ୍ୟ କଳ୍ପନାତୀତ; କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫଳରେ ସୁପର ମାର୍କେଟ୍-ମାନଙ୍କରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଜିନିଷ ହରଣଚାଳ ହୋଇଯାଏ । ଗୋଟିଏ ବର୍ଷରେ ହାରାହାରି ସାଢ଼େ ନ ନିୟୁତ ପାଉଣ୍ଡ୍ ବା ଶହେକୋଡ଼ିଏ ହଜାର ନିୟୁତ ଟଙ୍କାର ଜିନିଷ ଚୋରି ହୁଏ ବୋଲି ଥରେ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ ପର ସମୟରେ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ଯେମିତି ଭିଡ଼ ହୁଏ, ସେଥିରେ ଚୋରିହେବା ପ୍ରାୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ସାଧା ପୋଷାକରେ ବହୁ ପୁଲିସ୍ ଓ ଗୁପ୍ତଚର ମଧ୍ୟ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । କେତେକ ଗୁପ୍ତଚର ଉପର ମହଲାରେ ଠିଆ ହୋଇ ବାଇନାକ୍ୟୁଲର୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ତଳ ମହଲାର ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ କରୁଥାନ୍ତି । ଚୋରି ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ଶାସ୍ତି ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ଥରେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ କ୍ରିକେଟ୍ ଖେଳାଳୀ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର କୌଣସି ଦୋକାନରୁ ହଳେ ହାତ ମୋଜା ଚୋରି କରିଥିବା ଘଟଣାକୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ଏବେ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଯେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଟେମସ୍ ନଦୀକୁ ଡେଇଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୋଲିସ୍‌ର ଚୋରି ଅଭିଯୋଗ ଆତ୍ମହତ୍ୟାର କାରଣ ।

ସହରର ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବୁଲି ଆସିଲେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ରୁଚି, ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ କିଛି ଜାଣି ହୁଏ । କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ସହରଟି ବିଶେଷ ବଡ଼ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ 'ଆଣ୍ଟିକ୍' ବା ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ସବୁ ବିକ୍ରୟ କରୁଥିବା ଦୋକାନର ସଂଖ୍ୟା ଛଅ କିମ୍ବା ସାତୋଟି । 'ଆଣ୍ଟିକ୍' ଦୋକାନ ଓଡ଼ିଶାରେ ତ ଆଦୌ ନାହିଁ; ସାରା ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ନିହାତି ନଗଣ୍ୟ । ପୁରୁଣା ଚେୟାର୍, ଖଟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବହି, କପ୍, ପ୍ଲେଟ୍, ବିଭିନ୍ନ ଶଙ୍ଖ ବାସନ, ଫଟୋ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଖେଳନା ସାଧାରଣତଃ ଏହି ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ମିଳେ । ଜିନିଷଟି ଯେତେ ପୁରୁଣା, ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ସେତେ ଅଧିକ । ଏଭଳି ଦୋକାନମାନ ଅନେକ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜିନିଷ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଏଥିରେ Specialise

କରିଥାନ୍ତି । କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ସାମନାରେ ଲେଖାଥିଲା- Victorian Dolls Collected here (ଏଠାରେ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ଅମଳର କଣ୍ଢେଇ ସବୁ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ) । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୋକାନ ପିତଳର ମୁଦ୍ରା, ମୁଦ ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ରଖିଥିଲେ । ପରମ୍ପରା ପ୍ରତି ଇଂରେଜ ଜାତିର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ମୋହ ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଆକର୍ଷଣର କାରଣ । ଘରେ ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ରଖିବା ପାରିବାରିକ ଆଭିଜାତ୍ୟର ପ୍ରତୀକ । ଅନେକ ସମୟରେ ପୁରୁଣା ଜିନିଷର ମୂଲ୍ୟ ଯେ କେତେ ବେଶି ହୋଇପାରେ, ତାହା ଭାରତୀୟମାନେ କଳ୍ପନା କରିବା ମଧ୍ୟ କଠିନ । ଐତିହାସିକ ଗୁରୁତ୍ୱଥିବା ଜିନିଷଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣତଃ ସଂଗ୍ରହାଳୟମାନେ କିଣି ନଅନ୍ତି । ଇଂଲଣ୍ଡର ଆର୍ଥିକ ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ହେତୁ ଆଜିକାଲି ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ପାଣ୍ଡୁଲିପି, ଚିତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଆମେରିକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧନୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସଂଗ୍ରହାଳୟ ବା ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ (art dealer) କିଣି ନେଉଛନ୍ତି । ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଓ ଚିତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ଏକ ଖୁବ୍ ଲାଭଜନକ ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଏହି ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କୁ antic dealer ବା art dealer କୁହାଯାଏ । ପୁରୁଣା ଜିନିଷର ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟ ହେତୁ ସୁନା ରୂପା ଭଳି ଏହା ଚୋରି ହୋଇ ଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ବେଶ୍ ଅଧିକ । ଏଭଳି ଜିନିଷର ମାଲିକମାନେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣତଃ 'ଇନ୍‌ସିଓର୍‌ଡ୍' (Insured) କରିଥାନ୍ତି । ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ବା antic ର ଦାମ୍ କେତେ ହୋଇପାରେ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେଉଛି ।

ଥରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ତା ଘର ପାଖେ ନଈ ପାଣିରେ ଖେଳୁ ଖେଳୁ ପଙ୍କ ତଳୁ ପୁରୁଣା କଳଙ୍କିଲଗା ଖଣ୍ଡାଟିଏ ପାଇଲା । ପରୀକ୍ଷାରୁ ଜଣାଗଲା ଖଣ୍ଡାଟି ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଖଣ୍ଡାଟିକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନୀୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଦଶ ହଜାର ପାଉଣ୍ଡ (ଏକ ପାଉଣ୍ଡ ୧୭ ଟଙ୍କା ସଙ୍ଗେ ସମାନ) ମୂଲ୍ୟରେ କିଣିନେଲେ ।

ଫ୍ରାନସ୍‌ର ରଜା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୁଇ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ଟେବୁଲ୍‌କୁ ତାର ମାଲିକ ବିକ୍ରୀ କରି ଦେବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ନିଲାମ ଡାକଲେ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଡାକରା ହେଲା ଦୁଇଶହ ପଚିଶ ହଜାର ପାଉଣ୍ଡ; କିନ୍ତୁ ଟେବଲ୍‌ର ମାଲିକ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଆଶା କରୁଥିବାରୁ ଟେବୁଲଟିକୁ

ବିକ୍ରୀ କଲେ ନାହିଁ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲର୍ଡ଼ ଚର୍ଚ୍ଚିଲଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅସ୍ବଚ୍ଛଳତା ହେତୁ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅଙ୍କିତ କେତୋଟି ଚିତ୍ର ବିକ୍ରୀ କରିଦେଲେ । ସେଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ରର ଦାମ୍ ହେଲା ଛୟାଳିଶ ହଜାର ପାଉଣ୍ଡ୍ । ଥରେ ନେପୋଲିଅନ୍‌ଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡା ମାଇଁ ଚଉଦ ହଜାର ପାଉଣ୍ଡରେ ଓ ଜ୍ୟାକେଟ୍ ତେଇଶି ହଜାର ପାଉଣ୍ଡରେ ନିଲାମ ହୋଇଥିଲା ।

ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ପ୍ରତି ଆଦର ଇଂରେଜ ଚରିତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଦିଗ । କେବଳ ଯେ ପୁରୁଣା ଜିନିଷପତ୍ରକୁ ଆଦର ଓ ଯତ୍ନରେ ସଂରକ୍ଷଣ କରାଯାଏ, ତାହା ନୁହେଁ, ଆଧୁନିକତା ସହିତ ପ୍ରାଚୀନତାର ସମନ୍ୱୟ କରିବାପାଇଁ ଇଂରେଜ ଜାତି ଅହରହ ସଚେତନ । ସୁପର୍ ମାର୍କେଟ୍‌ମାନଙ୍କରେ ବିକ୍ରୀ ହେଉଥିବା 'ହିଟର୍'ସବୁ ଦେଖିଲେ କଥାଟି ବୁଝି ହୁଏ । ବାସଗୃହକୁ ଗରମ ରଖିବା ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏକ ନ୍ୟୂନତମ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ 'ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ହିଟିଂ' ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାସଗୃହକୁ ସଂଲଗ୍ନ ପାଇପ୍‌ଦ୍ୱାରା ଗରମ ବାଷ୍ପ ବା ଗରମ ଜଳଦ୍ୱାରା ଉଷ୍ମ ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିଲେ, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ହିଟର୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଅନେକ ହିଟର୍ ଏଭଳି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି ଯେ ଏହା ଚାଲୁ (on) ଥିଲାବେଳେ ଜଣାଏ ଜଳନ୍ତା କାଠ ବା କୋଇଲା ପରି ଦିଶେ । ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ର ବ୍ୟବହାର ପୂର୍ବରୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ କୋଇଲା ବା କାଠ ଜାଳି ବାସଗୃହକୁ ଗରମ ରଖା ଯାଉଥିଲା । ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ର ପ୍ରଚଳନ ପରେ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସ୍ମୃତିକୁ 'ହିଟର୍'ମାନଙ୍କ ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଜୀବନ୍ତ ରଖା-ଯାଇଛି ।

କେଉଁ ଦେଶ କେତେ ସଭ୍ୟ, ଏହାର ମାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଭାରତର ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକ ନୀରଦଚନ୍ଦ୍ର ଚୌଧୁରୀ ଗୋଟିଏ ଗନ୍ଥରେ ଲେଖିଛନ୍ତି—ଯେଉଁ ଦେଶରେ 'ଆଣ୍ଟିକ୍ ସପ୍'ର ସଂଖ୍ୟା ଯେତେ ବେଶି, ସେ ଦେଶ ସେତେ ସଭ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝାଯାଏ । ଶ୍ରୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ ଉକ୍ତିରେ ଅନେକ ସତ୍ୟତା ଅଛି ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ; କିନ୍ତୁ ମଜାର କଥା ହେଉଛି, ପୁରୁଣା ଜିନିଷ ପ୍ରତି ଏତେ ଆକର୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ତା ପରିବାରର ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନାସକ୍ତ ରହିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ଜଣେ

ଅଣଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ 'ଆଣ୍ଟିକ୍ ପ୍ରୀତି'କୁ ଥଟ୍ଟା କରି ଅନେକ ସମୟରେ କହୁଥିଲେ, 'ଇଂରେଜମାନେ ବାପା ମାଆ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘରୁ ବାହାର କରିଦେବେ; କିନ୍ତୁ ବସ୍ତୁଟିଏ ପୁରୁଣା ହେଲେ ତାକୁ ଅଧିକ ଯତ୍ନରେ ସାଇତି ରଖିବେ ।'

କଣ୍ଢେଇ ଓ ଘର ସଜାଇବା ଉପକରଣ ଇଂଲଣ୍ଡର ଦୋକାନ-ମାନଙ୍କର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ । ସବୁ ସୁପରମାର୍କେଟରେ ତ କଣ୍ଢେଇ ଓ ଓ ଘର ସଜାଇବା ଉପକରଣ ମିଳେ, ତା ଛଡ଼ା ବହୁ ଦୋକାନ ଏପରିକି ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସମାନଙ୍କରେ ସୁଦ୍ଧା କଣ୍ଢେଇ ବିକ୍ରୀ ହୁଏ । କେବଳ କଣ୍ଢେଇ ବିକ୍ରୀ କରିବା ପାଇଁ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀରେ ପାଞ୍ଚ ଛଅଟି ଦୋକାନ ଅଛି ଓ ଉଇକ୍ ଏଣ୍ଡରେ ଏହିଳି ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ପିଲମାନେ ବେଶ୍ ଗହଳି କରନ୍ତି । ଘର ସଜାଇବାରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଝୁଙ୍କ୍ ଖୁବ୍ ଅଧିକ ଓ ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କଣ୍ଢେଇର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ । ସାଧାରଣତଃ ଇଂରେଜ ଘରର କାଚ ଝରକା ଭିତର ପଟେ କୌଣସି ନା କୌଣସି କଣ୍ଢେଇ ଆଖିରେ ପଡ଼େ—କାଚର ମାଛ, କୁକୁର, ବିଲେଇ ବା ପେଙ୍ଗୁ । ଛୋଟ ଛୋଟ ପିଲମାନେ ତୁଳାରେ ତିଆରି ଭାଲୁ, କୁକୁର ପ୍ରଭୃତି କଣ୍ଢେଇ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ କିଣିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଟେଲିଭିଜନର ବିଭିନ୍ନ ଚରିତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର କଣ୍ଢେଇ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ମିଳେ—ସିକ୍ସ ମିଲିୟନ୍ ଡଲାର୍ ମ୍ୟାନ୍ (ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳି ଯନ୍ତ୍ର ଖଚିତ ଅତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମଣିଷ), ବ୍ୟାଟ୍‌ମ୍ୟାନ୍ (ବାଦୁଡ଼ି ପରି ଦିଶୁଥିବା ବଳୁଆ ମଣିଷ), କିଂ କଂଗ୍ (ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବଣ ମଣିଷ ବା ଗରିଲା), ଡ୍ରାକ୍ୟୁଲା (ଅସୁର), ମିକି ମାଉସ୍ (ଓ୍ୱାଲ୍ଟ ଡିସ୍‌ନିଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୂଷା ଚରିତ୍ର) ପ୍ରଭୃତି । ମୋଟାମୋଟି କଣ୍ଢେଇଗୁଡ଼ିକ ମଜବୁତ, ଦେଖିବାକୁ ଚମତ୍କାର ଓ ଉଚ୍ଚ ଦାମ୍‌ରେ ବିକ୍ରୀ ହୁଏ ।

ଘର ସଜାଇବା ଉପକରଣ ମଧ୍ୟରେ କଣ୍ଢେଇକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ବିଭିନ୍ନ ପେଣ୍ଟିଂ, ଚିତ୍ରିତ ପ୍ଲେଟ୍, ଶୁଖିଲା ଫୁଲ ବା ରଙ୍ଗୀନ୍ ଘାସ, ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍‌ର ଫୁଲ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଦାମିକା ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍‌ର ଫୁଲସବୁ ଅବିକଳ ସତ ଫୁଲପରି ଦିଶେ । ଏଗୁଡ଼ିକର ଦାମ୍ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ବେଶି । କୌଣସି ଜିନିଷ ନୂଆ ନୂଆ ବଜାରକୁ ଆସିଲେ ତାର ଦାମ୍ ଖୁବ୍ ବେଶି ଥାଏ; ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଦାମ୍ ଖସି ଆସେ । ସେଥିପାଇଁ ଅନେକେ କୌଣସି ଜିନିଷ କିଣିବା ପାଇଁ ଦାମ୍ କମିବା ଯାଏଁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି ।

କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀରେ ଡାକଟିକଟ ବିକ୍ରୀ କରୁଥିବା ଦୋକାନର ସଂଖ୍ୟା ପାଞ୍ଚ ବା ଛଅ । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଡାକ ଟିକଟ ସଂଗ୍ରହକରି ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ କାଗଜ ଖୋଳରେ ରଖି ବିକ୍ରୀ କରାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପଶୁ, ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପକ୍ଷୀ, ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଫୁଲ ଡାକଟିକଟଗୁଡ଼ିକୁ ଏହିପରି ବିଭକ୍ତ କରି ଅଲଗା ଅଲଗା ରଖାଯାଏ । ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଡାକଟିକଟ କଥା ଅଲଗା; କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଡାକଟିକଟଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ବେଶି ନୁହେଁ ।

× × ×

କେବଳ ଉଇକ୍ ଏଣ୍ଡ୍ ମାନଙ୍କରେ ସଉଦା କିଣିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟ ସମୟରେ କାମରେ ମନ ନ ଲାଗିଲେ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ସିଟି ସେଣ୍ଟର ଓ ତତ୍ସଂଲଗ୍ନ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଏ । ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଆଗରୁ ନ ଜଣାଇ ଦେଖା କରିବା ତ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ରୁମ୍‌ରେ ବସି ବିରକ୍ତି ଅନୁଭବ କରିବାଠାରୁ ସହରର ରାସ୍ତାରେ ବୁଲିବୁଲି ଦୋକାନମାନଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ତଥା ଲୋକମାନଙ୍କ ଚଳପ୍ରଚଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଭଲ ।

ଦିନର ସବୁ ସମୟରେ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବିଶେଷତଃ ସୁପର୍ ମାର୍କେଟମାନଙ୍କରେ ଲୋକଗହଳି ଦେଖିଲେ ମନରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ—ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କର କ'ଣ ବଜାରରେ ବୁଲିବା ଏକ ଅଭ୍ୟାସ ? କୌଣସି ଜିନିଷର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲେ ଯେ ଇଂରେଜ ଲୋକେ ବଜାରକୁ ଆସନ୍ତି, ତା ନୁହେଁ, କିଛି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ଜିନିଷ କିମ୍ବା କିଛି ଗୋଟାଏ ଶସ୍ତାରେ ପାଇଯିବା ଆଶାରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଦୋକାନ ଦୋକାନ ବୁଲୁଥାନ୍ତି କିମ୍ବା 'ଉଇଣ୍ଡୋ ସପିଂ' କରୁଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ କାଚ ଝରକା ନିକଟରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକର ଦାମ୍ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ତେବେ ଦୋକାନ ଦୋକାନ ବୁଲିବା ଅବସର ସମୟ କଟାଇବାର ଏକ ନିରୀହ ସୁଲଭ ଉପାୟ !

ଇଂଲଣ୍ଡ ଏକ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଶିଳ୍ପପ୍ରଧାନ ଦେଶ । ଏଭଳି ଦେଶର ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ତଥା ଲୋକମାନଙ୍କର କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଭାରତ ଭଳି ଦରିଦ୍ର ଓ କୃଷି ପ୍ରଧାନ ଦେଶର ଅନୁରୂପ ବ୍ୟବସ୍ଥାଠାରୁ ଅନେକ

ପରିମାଣରେ ଭିନ୍ନ । ଭାରତରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଶସ୍ତା ଓ ସହଜଲଭ୍ୟ ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ମହାର୍ଘ ଓ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ସେହିପରି ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଶସ୍ତା ଦରରେ ମିଳୁଥିବା ଅନେକ ବସ୍ତୁ ଭାରତରେ ଉଚ୍ଚ ଦରରେ ମିଳେ । ମୋଟାମୋଟି ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବସ୍ତ୍ର, ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ଓ କାରିଗରି ବା ମେକାନିକାଲ ଜିନିଷ ଗୁଡ଼ିକର ଦାମ୍ କମ୍, କିନ୍ତୁ ଘରଭଡ଼ା, ଘର ସଜାଇବା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୌଖୀନ ଉପକରଣ ଗୁଡ଼ିକର ଦାମ୍ ଖୁବ ବେଶି । ଜଣେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ତାର ମାସକର ଦରମାର ଦଶମାଂଶ ତାର ଖାଦ୍ୟପେୟ, ପଞ୍ଚମାଂଶ ବାସଗୃହରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶରେ ଗୋଟିଏ ରେଡିଓ ଓ ହାଲେ ସୁଟ୍ କିଣିପାରେ । 'ସେକେଣ୍ଡ ହାଣ୍ଡ' ଜିନିଷଗୁଡିକ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତା । ସାପ୍ତାହିକ ହାଟମାନଙ୍କରେ ପାଞ୍ଚ ପେନ୍‌ସ (ଅଶୀ ପଇସା)ରେ ଖଣ୍ଡେ ସ୍ୱେଟର ବା ପଚାଶ ପେନ୍‌ସ (ଆଠ ଟଙ୍କା)ରେ ଖଣ୍ଡେ ଜ୍ୟାକେଟ କିଣିବା ସମ୍ଭବ । ଅନେକ ସମୟରେ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ 'ସେକେଣ୍ଡ ହାଣ୍ଡ' ଜିନିଷ ସବୁ ଜମ୍ବଲ ସେଲ୍‌ରେ ବିକ୍ରୟ କରାଯାଏ । ଜମ୍ବଲ ସେଲ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପେନ୍‌ସରେ ହାଲେ କପ୍‌ପ୍ଲେଟରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖଣ୍ଡେ ଟ୍ରାଉଜର ବା ଗୋଟିଏ ରେକର୍ଡ କିଣାଯାଇପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ଜମ୍ବଲ ସେଲ୍‌ମାନଙ୍କରେ ଭିଡ଼ ହୁଏ ଖୁବ୍ ଓ ଘରିଲୋକମାନେ 'ସେଲ୍' ହେବାର ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଆଗରୁ ଧାଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ନିଜର ନ୍ୟୂନତମ ଆବଶ୍ୟକତା ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଦ୍ୟ ଓ ବାସଗୃହର ଖର୍ଚ୍ଚ ପରେ ସାଧାରଣ ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ହାତରେ ବହୁ ଟଙ୍କା ବଳକା ରହେ । ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସଂସ୍ଥା (National Health Service)ରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିବାରୁ ସରକାରୀ ଡାକ୍ତର ମାଗଣାରେ ଚିକିତ୍ସା କରନ୍ତି, ଔଷଧଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଦାମ୍‌ରେ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ବଳକା ଟଙ୍କାରେ ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ବିଭିନ୍ନ କାରିଗରି ଜିନିଷ ଯଥା—ରେଡ଼ିଓ, ଟେଲିଭିଜନ, କ୍ୟାମେରା, ରେକର୍ଡ ପ୍ଲେୟାର, ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡର, କୁକର୍ ପ୍ରଭୃତି କିଣେ; ଘର ସଜାଇବା ପାଇଁ ସୁନ୍ଦର ଓ୍ୱାଲ୍ ପେପର୍, କାଠ ପେଣ୍ଟିଂ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ ଖୋଜେ; ଏବଂ ମଦ୍ୟପାନ କରେ କିମ୍ବା ଛୁଟିରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ବୁଲିବାକୁ ଯାଏ । ଭାରତରେ ଯେପରି ଲୋକେ

ସ୍ୱଳ୍ପ ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ଚଳିବାକୁ ଯୋଜନାମାନ କରୁଥାନ୍ତି, ଇଂଲଣ୍ଡ ଭଳି ଧନୀ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ସେହିଭଳି ବଳକା ଅର୍ଥ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଥରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରାଭେଲସ୍ ଉଇଙ୍ଗ୍‌ସରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ କନ୍‌କର୍ଡରେ ଆମେରିକାନ୍ ଯିବା ପାଇଁ ଟିକେଟ୍‌ଟିଏ ମାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ କନକର୍ଡ଼୍ ନୂଆ ନୂଆ ବାହାରିଥାଏ ଏବଂ କନ୍‌କର୍ଡ଼ରେ ଟିକେଟ୍‌ର ଦାମ୍ ଥାଏ ଖୁବ୍ ବେଶି । ସେଲ୍ସମ୍ୟାନ ତାଙ୍କୁ କେବେ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ପଚାରିଲେ । ଭଦ୍ରଲୋକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, 'ମୋର ଆମେରିକାରେ କୌଣସି କାମ ନାହିଁ । ଖାଲି କନ୍‌କର୍ଡ଼୍‌ରେ ବସିଲେ କେମିତି ଲାଗେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛି' । ମୁଁ ସେଇ ଟ୍ରାଭେଲସ୍ ଉଇଙ୍ଗ୍‌ସରେ ଠିଆ ହୋଇଥିଲି । କୌତୂହଳରେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ଅନାଇଲି । ସେ ଯେ ଜଣେ ଧନୀଲୋକ, ଆପାତତଃ ତାଙ୍କର ପୋଷାକପତ୍ରରୁ ଜଣାଯାଉ-ନ ଥିଲା ।

ଥରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ ସମୟରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି, ଏକ ନୂଆ ଦାମିକା କାର୍ପେଟ୍ ସେ ତାଙ୍କ ଡ୍ରଇଂ ରୁମ୍‌ରେ ପକାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପୁରୁଣା କାର୍ପେଟ୍‌ଟି କୁଆଡ଼େ ଗଲା ବୋଲି ପଚାରିଲି । ସେ ସେଇଟିକୁ 'ଅଳିଆ' ଗାଦରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ବୋଲି କହିଲେ । ତାଙ୍କର କାର୍ପେଟଟି ଯେ ଭଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସରେ ନୂଆ କାର୍ପେଟ୍‌ଟିଏ ବଦଳାଇବାକୁ ହେଲେ ପୁରୁଣାଟି ଯିବ କୁଆଡ଼େ ?

କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବୁଲୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ବୁଝିହୁଏ, ଅଧିକାଂଶ ଯେମିତି କିଛି ଗୋଟାଏ ନୂଆ କିଛି ଗୋଟାଏ ଶସ୍ତାରେ ପାଇବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ । ନୂଆ ସୁଟ୍‌ଟିଏ କିଣିଲେ ପୁରୁଣାଟି ହୁଏତ ଜମ୍ବଲ୍ ସେଲ୍‌କୁ ଯିବ; ନୂଆ ଶଙ୍ଖ ବାସନଗୁଡ଼ିଏ କିଣିଲେ ପୁରୁଣା ସେଟ୍‌ଟି ସାପ୍ତାହିକ ହାଟରେ ଅଳ୍ପ କେତେ ପେନ୍ସରେ ବିକ୍ରୀ କରିଦେବ । ଆମେ ଭାରତୀୟମାନେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ହେଲା ଯେପରି 'ଭୋଗ'କୁ ତୁଚ୍ଛ, 'ତ୍ୟାଗ'କୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ଆସିଛୁ, ଇଂରେଜ ଜାତି

ସେପରି କରିଛି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ସୁଖ, ସମୃଦ୍ଧିର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି ଇଂରେଜ ଜାତି ସାରା ପୃଥିବୀରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ଇଂଲଣ୍ଡର ସମଗ୍ର ସମୃଦ୍ଧିର ମୂଳ ଉତ୍ସ ବାଣିଜ୍ୟ । ଉପନିବେଶବାଦ ସେଇ ବାଣିଜ୍ୟିକ ଆବଶ୍ୟକତାର ଅନ୍ୟ ରୂପ ମାତ୍ର । ଆଜି ପୃଥିବୀର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟରେ ଇଂରେଜଜାତିର ଏକାଧିପତ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଛି ସତ; କିନ୍ତୁ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରତି ଇଂରେଜ ଜାତିର ଆକର୍ଷଣ ସାମାନ୍ୟ ବି ହ୍ରାସ ପାଇନାହିଁ । 'ଇଂରେଜମାନେ ଦୋକାନି ଜାତି' ବୋଲି ନେପୋଲିଅନ୍ ଯାହା କହିଥିଲେ, ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଅତିରଞ୍ଜନ ଅଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଥମ କୋଇଲିର ଡାକ

ସେଦିନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ବାଦଟି ଥିଲା ଗୋଟିଏ କୋଇଲି ସମ୍ପର୍କରେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ପାଞ୍ଚଟାରେ ବି. ବି. ସି. ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଜନ୍ ହେଭେନ୍ ବୋଲି ଯେଉଁ ସୁଶ୍ରୀ ଯୁବକ ସମ୍ବାଦ ପରିବେଷଣ କରନ୍ତି, ସେ ହସି ହସି ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ, ଏ ବର୍ଷ ବସନ୍ତରେ ପ୍ରଥମ ଥରପାଇଁ ଗୋଟିଏ କୋଇଲିକୁ ଆଜି ଜଣେ ବାଳକ ଦେଖିପାରିଛି । ତା'ପରେ ଟେଲିଭିଜନରେ କୋଇଲିଟିର ଛବି ।

୧୯୭୬ରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରାଣୀ ଏଲିଜାବେଥ୍‌ଙ୍କ ସମ୍ମାନ ତାଲିକା ବା award list ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଦେଶର ନାଗରିକମାନଙ୍କର ସମାଜ ପାଇଁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅବଦାନର ସ୍ୱୀକୃତି ଏଭଳି ସମ୍ମାନ ତାଲିକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ତାଲିକାର ପ୍ରଥମ ନାମଟି ଥିଲା ଜଣେ ଜୀବବିତ୍ ବା zoologistଙ୍କର । ଭଦ୍ରଲୋକ ବହୁ ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରାୟ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀର ନୀଳ ପ୍ରଜାପତିକୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିଥିଲେ ।

ଥରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଡୋଭର୍ ଉପକୂଳରେ ଗୋଟିଏ ତୈଳବାହୀ ଜାହାଜରେ ଛିଦ୍ର ହୋଇ ସମୁଦ୍ର ଜଳ ଉପରେ ତୈଳର ଗୋଟିଏ ଆବରଣ ବା coating ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଫଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ପକ୍ଷୀ ବିଶେଷତଃ ସି-ଗଲ୍‌ମାନଙ୍କ ଡେଣାରେ ତେଲ ଲାଗି ସେମାନେ ଉଡ଼ି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେତେକ ପକ୍ଷୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଅନେକଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ବାଦଟି ଥିଲା ଗୁରୁତର । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ R. S. P. C. A. (Royal Society for Prevention of Cruelty to Animals)ର ବହୁ ସ୍ୱେଚ୍ଛା-ସେବକ ତୈଳାକ୍ରାନ୍ତ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସେବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ଲାବୋରେଟରୀକୁ ଅଣାଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ଡେଣାରୁ

ତେଲ ଛଡ଼ାଇ ଦିଆଗଲା, ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଇଞ୍ଜେକସନ ଦିଆଗଲା । ତା'ପରେ ସେମାନେ ପୁଣି ସମୁଦ୍ରର ମୁକ୍ତ ପବନରେ ଉଡ଼ିପାରିଲେ, ସମୁଦ୍ରର ଢେଉରେ ପହଁରି ପାରିଲେ ।

ଆଜି ଦିନେ । ଆମ ଘର ସାମ୍ନାରେ ନୂଆ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ପିଚ୍‌ରେ ଆଲ୍‌ଫ୍ରେଡର ଗୋଡ ଲାଗିଥିଲା । ଆଲ୍‌ଫ୍ରେଡ ଆମ ଘରଠାରୁ ଅଳ୍ପଦୂରରେ ରହୁଥିବା ମିସେସ୍ ହିକନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଭୁଆଁ ବିଲେଇଟି । ଥରେ ଦି'ଥର ଜୋରରେ ମିଆଉଁ ମିଆଉଁ କରିଛି, ବିଭିନ୍ନ ଘରଭିତରୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ବାହାରି ଆସିଲେ—ମିସେସ୍ ସ୍ମାର୍‌ଉଡ୍, ମିସେସ୍ ଗୋଲ୍‌ଡ୍‌ସ୍ମାକ୍ ଓ ନିଜେ ମିସେସ୍ ହିକନ୍‌ସ୍ । ବିଲେଇଟିକୁ ଅତି ଯତ୍ନରେ ପିଚ୍‌ରୁ ବାହାର କଲେ । ଯେପରି କିଛି ଗୋଟାଏ ଦାରୁଣ ଘଟଣା ଘଟି-ଯାଇଛି ! ସମସ୍ତେ ବିଚଳିତ ଦିଶୁଥାନ୍ତି, ମିସେସ୍ ହିକନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ସମବେଦନା ଜଣାଉଥାନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ଆଲ୍‌ଫ୍ରେଡ୍ ମିସେସ୍ ହିକନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧଫେରନ୍ତା ବୀର ପରି ନିଜ ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ା ହୋଇଗଲା ।

ଏହିପରି ଘଟଣା ସବୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, କୀଟ, ପତଙ୍ଗ, ବୃକ୍ଷ, ଲତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଲାତର ଲୋକେ କେତେ ସଚେତନ, ସେସବୁ ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନେ କେତେ ଖବର ରଖନ୍ତି ଓ ସେସବୁର କେତେ ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି, ତାହା ନିଜେ ନ ଦେଖିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ଲଣ୍ଡନରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ହିଁ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷଲତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର କିଞ୍ଚିତ୍ ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା । ବ୍ୟବସାୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟରେ କେନ୍ଦ୍ରନଗରୀ ଲଣ୍ଡନରେ ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି, ନଗରରେ ବହୁ ଚମତ୍କାର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ୟାନ ଓ ଘାସ ପଡ଼ିଆ । ହାଇଡ୍ ପାର୍କ, ରିଜେଣ୍ଟ୍ ପାର୍କ ପ୍ରଭୃତି ଉଦ୍ୟାନର ନାମ ସହିତ ଅନେକେ ପରିଚିତ । ତେବେ ସମଗ୍ର ନଗରଟି ବହୁ ଲନ୍ ଓ ଉଦ୍ୟାନ-ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ । କୌଣସି ଲନ୍‌ରେ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଧଳା ଘୋଡାମାନେ ଘାସ ଚରୁଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଇଂରେଜ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ପେଣ୍ଟିଂକୁ ସ୍ମରଣ କରାଇଦିଏ । ଉଦ୍ୟାନମାନଙ୍କରେ ଓ ନଗରର ଛକମାନଙ୍କରେ ସ୍ଥାପିତ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମୂର୍ତ୍ତି ଓ ଜଳ ଫୁଆରାମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପାରା । ତା'ଛଡ଼ା ନଗରର ସର୍ବତ୍ର ବହୁ ବ୍ଲାକ୍ ବାର୍ଡ, (ସାଳୀ ପରି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷୀ; ଦେହଟି

କଳା, ଚଞ୍ଚୁ ହଳଦିଆ) ଆଖିରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଲଣ୍ଡନ୍ ନଗରର କେନ୍ଦ୍ର ଛକରେ କୌଣସି ହୋଟେଲ୍‌ରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ସକାଳୁ ଉଠିଲେ ବଗିଚାଲନ୍‌ରେ ଘୋଡ଼ାମାନେ ଚରୁଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବା କିମ୍ବା ଅସଂଖ୍ୟ ବ୍ଲାକ୍‌ବାର୍ଡ଼୍‌ଙ୍କ କାକଳି ଶୁଣିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶତକଡ଼ା ମାତ୍ର ଦୁଇ ଜଣ କୃଷି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ଦେଶ ପୃଥିବୀରେ ଶିଳ୍ପ-ବିପ୍ଳବର ସ୍ରଷ୍ଟା, ସେହିଭଳି ଦେଶର ରାଜଧାନୀରେ ବନ୍ୟ-ଜୀବନ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଯେପରି ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼େ, ଭାରତ ପରି କୃଷିପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ସହର ବା ନଗରମାନଙ୍କରେ ତାହା କଳ୍ପନା କରିଯାଇ ନପାରେ ।

× × ×

ବିଲାତରେ ମଣିଷ ସହିତ ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ, ଭାରତରେ ଅନୁରୂପ ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଭାରତରେ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଆମେ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ନେଉନା, ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ଆଚରଣ କରୁ । ଗୃହପାଳିତ କୁକୁର ଓ ବିଲେଇମାନଙ୍କୁ ଗଣ୍ଡାଏ ଅଇଁଠା ଭାତ ଦେଇଦେଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ବୋଲି ଆମେ ଭାବୁ । ବୁଲା କୁକୁର ଓ ବିଲେଇ ସବୁ ବେଗିଣା ହୋଇ ରାସ୍ତାରେ ଏଣେତେଣେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଗୋରୁମାନଙ୍କ କଙ୍କାଳସାର ଦେହକୁ ଦେଖିଲେ, ହିନ୍ଦୁ-ସମାଜ ଗୋରୁମାନଙ୍କୁ ଜନନୀ ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିବା ମଧ୍ୟ କଠିନ ।

ବିଲାତରେ ବୁଲାକୁକୁର ବା ବିଲେଇ ନାମଧେୟ ଶ୍ରେଣୀଟି ଅନୁପସ୍ଥିତ । ଯେଉଁ କୁକୁର ବା ବିଲେଇର କେହି ମାଲିକ ନଥାନ୍ତି । ତାହାର ଦାୟିତ୍ୱ R. S. P. C. A. ଗ୍ରହଣ କରେ । ମନେକରନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର କେତୋଟି କୁକୁର ଅଛନ୍ତି । କୌଣସି କାରଣରୁ ଆପଣ ସେମାନଙ୍କ ଜଞ୍ଜାଳରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ । R. S. P. C. A. କୁ ଟେଲିଫୋନ୍‌ରେ ଜଣାଇଦେଲେ ସେମାନେ ସେଇ ଅବାଞ୍ଛିତ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ତେବେ ଅନେକ ସମୟରେ ଖବର କାଗଜରେ ବିଜ୍ଞାପନ ଦେଲେ ଆପଣଙ୍କ ସହରର ଅନ୍ୟ କେହି ସେପରି ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ନେଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ଯଥେଷ୍ଟ । ମୁଁ ରହୁଥିବା କେଣ୍ଟ୍ ଜିଲ୍ଲାରେ

Adscene ନାମରେ ଏକ ସପ୍ତାହିକ ପତ୍ରରେ କିଏ କେଉଁ ଜିନିଷ ବଦଳି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, କେଉଁଠି ଭଡ଼ାଘର ମିଳିବ ପ୍ରଭୃତି ସାଙ୍ଗକୁ କେଉଁ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ କେଉଁଠି କିଣିବାକୁ ବା ମାଗଣାରେ ମିଳିବ, ତାହା ନିୟମିତ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଥିଲା । କୁକୁରଛୁଆ, ବିଲେଇ ଛୁଆ, ଠେକୁଆ, ପାହାଡ଼ ମୂଷା, ଟଟ୍ଟୁ ଘୋଡ଼ା, ଗଧ, ଶୁଆ, ବତକ ପ୍ରଭୃତି ସହଜରେ ଯେ କେହି ଏପରି ପତ୍ରିକା ସାହାଯ୍ୟରେ ଯୋଗାଡ଼ କରିପାରିବ । ସାଧାରଣତଃ ବିଲେଇଛୁଆ ଓ ଠେକୁଆ ଛୁଆ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପାଇଁ କେହି ପଇସା ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ କୁକୁର ଛୁଆର ଦାମ୍ ଟିକିଏ ବେଶି । ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ଭାବରେ କୁକୁରର ଚାହିଦା ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ପଶୁ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ।

ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଇଂରେଜ ଜାତିର ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଉଛି । ୧୯୭୬ରେ ୱେଲ୍ସର ଗୋଟିଏ ଫାର୍ମ କୌଣସି କାରଣରୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ସମସ୍ୟା ହେଲା, ସେ ଫାର୍ମରେ ଥିବା ସାତଶହ ବଗ୍‌ଲ୍‌ସ୍ କୁକୁର ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ? ଆପାତତଃ ସାତଶହ କୁକୁରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ସ୍ଥିର କରାଗଲା । R. S. P. C. A. ଏ ଖବର ପାଇ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ । କୁକୁରଗୁଡ଼ିକୁ କେଉଁମାନେ ପେଟ୍ ବା ପୋଷା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ତାହା ସେମାନେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ସମ୍ବାଦଟି ବିଲାତ ଓ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପ୍ରଚାର କରାଗଲା । କୁକୁରଗୁଡ଼ିକୁ ନେବାପାଇଁ ମାତ୍ର ଚାରି ଦିନରେ ଦୁଇ ହଜାର ଦରଖାସ୍ତ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ।

ସତଷଠି ବର୍ଷ ବୟସର ଜଣେ ମେଷପାଳକ କୌଣସି କାରଣରୁ ପୋଲିସଦ୍ୱାରା ଆରେଷ୍ଟ୍ ହୋଇ ଜେଲ୍‌କୁ ଗଲା । ତା' ଫାର୍ମ୍‌ରେ ଅନେକ-ଗୁଡ଼ିଏ ମେଣ୍ଢା, ଗାଈ ଓ କୁକୁର ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ନେବ କିଏ ? ତା' ଭାଇ ପଶୁଗୁଡ଼ିକଙ୍କର ଯତ୍ନ ନେବାକୁ ରାଜି ହେଲାନାହିଁ । ଫଳରେ ରାଜକୋଷରେ ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ପୁଲିସ୍‌କୁ ସେଇ ପଶୁମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

× × ×

ନିଜର ଘରଛଡ଼ା ଚାରିପାଖରେ ପଶୁପକ୍ଷୀ, ବୃକ୍ଷଲତା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଗ୍ରହୀ ହେବାକୁ ବିଲାତରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ପ୍ରାଥମିକ

ସ୍କୁଲ୍‌ମାନଙ୍କରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପଶୁ ଓ ପକ୍ଷୀ ପୋଷା ହୋଇଥାନ୍ତି ଓ ପିଲମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମୟରେ ସମୟରେ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ଦୁଇଟି ପୁଅ ଯେଉଁ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ୍‌ରେ ପଢ଼ୁଥିଲେ, ସେ ସ୍କୁଲ୍‌ର ଜଣେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଦିନେ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ପାଇଲି, ଏଇ ଉଇକ୍ ଏଣ୍ଡ୍‌ରେ ସ୍କୁଲର ଗିନିପିଗ୍‌ଟି (ଏକ ଜାତୀୟ ମୂଷା) ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ପାଖରେ ରହିବ । ଆପଣଙ୍କର କିଛି ଆପତ୍ତି ନ ଥିଲେ ମୁଁ ତାହାକୁ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିବି ଏବଂ ସୋମବାର ସକାଳେ ନେଇ ଆସିବି ।' ମୋର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ ଥିଲା । ବିଲାତରେ ରହିବାର ଅଳ୍ପ ଦିନ ଭିତରେ ମୋର ପୁଅ ଦୁଇଜଣ wild life ବା ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ବେଶ୍ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । ମୋ ବଡ଼ ପୁଅ ସବୁବେଳେ କହୁଥିଲା, ତାର ଶ୍ରେଣୀ ଶିକ୍ଷକ ମିଷ୍ଟର ପେରି ଜଣେ ପକ୍ଷୀ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ବା birdwatcher. ସେ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ବହିପତ୍ର ରଖିଛନ୍ତି । ସେ (ମୋ ପୁଅ) ବଡ଼ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଫାର୍ମ୍ କରି ଅନେକ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ରଖିବ, ବିଶେଷତଃ ସେ ବି ଜଣେ ପକ୍ଷୀ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ ହେବ । ଭାରତରେ ଏହି ଏକ ଉଚ୍ଚ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ପୋଷଣ କଲେ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ବିଲାତର ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କାଲହାନ୍ ତାଙ୍କ ଫାର୍ମରେ ଅନେକ ଦୁଷ୍ଟ ରଖିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଜଣେ ଘୁଷୁରିଆ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ସଭାପତି ଜିମି କାର୍ଟର୍ ଥିଲେ ଜଣେ ଚିନାବାଦାମ ଚାଷୀ । କୃଷି ବା ପଶୁପାଳନ ସରକାରୀ ଚାକିରି ଅପେକ୍ଷା ନ୍ୟୂନ—ଏ ଧାରଣାଟି ଆମ ସମାଜ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମାଜରେ ଅଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ବିଦେଶୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେବା ଫଳରେ ଆମମାନଙ୍କ ମନରେ ହୁଏତ ଏପରି ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

ଆଉ ଥରେ ସେଇ ସ୍କୁଲ୍‌ରୁ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ପାଇଲି । ଚିଠିରେ ସ୍କୁଲ୍‌ରେ ନୂଆ ଯୋଗଦେଇଥିବା ଜଣେ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀଙ୍କର ଏହିପରି ପରିଚୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା :

'ଶ୍ରୀମତୀ...ଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଘୋଡ଼ା ଓ ଗୋଟିଏ କୁକୁର ଅଛି । ସେ ଗାଆଁରେ ରହନ୍ତି ଓ ବେଳ ବେଳେ ପିଲମାନଙ୍କୁ ଖୁସୀ କରିବାପାଇଁ ତାଙ୍କ ଘୋଡ଼ା ଓ କୁକୁରଙ୍କୁ ସ୍କୁଲକୁ ଆଣନ୍ତି ।'

ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ପିଲା ଓ ବଡ଼ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଦାୟୀ ଟେଲିଭିଜନ୍। ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ବନ୍ୟଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍ ଥାଏ। ବିଶେଷତଃ ବି.ବି.ସିରେ The World Around Us ରେ ପ୍ରତି ରବିବାର ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷଲତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଚମତ୍କାର ଛବି ସବୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ। ଏହି ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍‌ରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ସାପ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର କଙ୍ଗାରୁ, ଆଫ୍ରିକାର ଜିରାଫ ଓ ହାତୀମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଛବିମାନ ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି। ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷୀ, ମାଛ ଓ ଜଙ୍ଗଲରେ ରହୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଛବି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ। ଜାଁକୋଷ୍ଟୋ ନାମରେ ଜଣେ ଫରାସୀଭାଷୀ ଆମେରିକାନ୍ ସମୁଦ୍ର ତଳର ଜୀବଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁ ଛବି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ ବିଲାତ ଓ ୟୁରୋପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବେଶ ଜନପ୍ରିୟ। ଜାଁକୋଷ୍ଟୋଙ୍କ ବୟସ ଷାଠିଏ ଉପରେ; କ୍ଷୀଣକାୟ ଓ ଆପାତତଃ ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ। ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଆକାଂକ୍ଷା ଗଭୀର ସମୁଦ୍ରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ପ୍ରାଣୀ ଓ ଉଦ୍ଭିଦମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା। ସେଥିପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜରେ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ସମୁଦ୍ରରେ ଘୂରି ବୁଲୁଥାନ୍ତି ଓ ସମୁଦ୍ର ତଳର ଛବି ନେଇଥାନ୍ତି। ତେବେ କେବଳ ଜାଁକୋଷ୍ଟୋ ନୁହନ୍ତି, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ତାଙ୍କ ପରି ଶହ ଶହ ବ୍ୟକ୍ତି ବନ୍ୟ-ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହରେ ବ୍ୟାପୃତ। ହିଂସ୍ର ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ, ବିଶେଷତଃ ସେମାନଙ୍କ ଛବି ନେବାପାଇଁ, ଅନେକଙ୍କୁ ଭୟଙ୍କର ବିପଦସଙ୍କୁଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡେ। ଏପରିକି ଅନେକ ସମୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ।

× × ×

ବିଲାତ କିମ୍ବା ୟୁରୋପରେ ବନ୍ୟ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଲୋକେ କାହିଁକି ଆଗ୍ରହୀ, ଭାରତରେ ଆଗ୍ରହୀ ନୁହନ୍ତି, କହିବା ହୁଏତ ସହଜ ନୁହେଁ। ତେବେ ଏତିକି କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ଭାରତର ଶତକଡ଼ା ଅଶୀଭାଗ ଲୋକ ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ଗଣ୍ଡାକ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁପରି

ଗ୍ରବେ ସଂଗ୍ରାମରତ, ସେଥିରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ବା ବୃକ୍ଷଲତା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଗ୍ରହୀ ହେବାର ଅବକାଶ ଖୁବ୍ କମ୍ । ତା' ଛଡ଼ା ଭାରତରେ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭହୋଇଛି ମାତ୍ର; ତେଣୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମ୍ପଦ ଏଯାଏଁ ପ୍ରାୟ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଅଛି । ବିଲାତରେ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ପ୍ରାକୃତିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମ୍ପଦ ଉପରେ ଭୟଙ୍କର ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି ହେବାହେତୁ ହୁଏତ ସେ ଦେଶର ଲୋକେ ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ସତର୍କ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଥରେ ସମ୍ବାଦ ମିଳିଲା ଯେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତିର ମାଛ ଲୋପ ପାଇଯିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବାରୁ ଆମେରିକାର କୌଣସି ଏକ ନଦୀରେ ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରି ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶକ୍ତି ଆହରଣ କରିବାର ପ୍ରସ୍ତାବ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରି ନଥିଲା ।

ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ କଥା ଛାଡ଼; ବିଲାତରେ ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷଲତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଯତ୍ନ ନିଆଯାଏ । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହ୍ରଦ ବା ଜଳାଶୟମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ବହୁ ସୁନ୍ଦର ହଂସ ଓ ବତକ ପ୍ରଭୃତି ପୋଷା ଯାଇଥାନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେବାପାଇଁ ତଥା ଶୀତ ଋତୁରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦେବାପାଇଁ ସରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଯୁକ୍ତ ଥା'ନ୍ତି । ମୁଁ ପଢ଼ୁଥିବା କେଣ୍ଟ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ହତାରେ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ହଂସ ଓ ବତକ ଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଯତ୍ନ ନେବାପାଇଁ ଜଣେ ଲୋକ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଅବସର ସମୟରେ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନେ ହ୍ରଦ କୂଳରେ ବସି ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ଗତିବିଧି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସୁବିସ୍ତୃତ ସବୁଜ ଲନ୍ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଆକାଶରେ ଏହି ହଂସମାନଙ୍କ ଉଡ଼ିବା ଦେଖିଲେ, କୌଣସି ନିଭୃତ ଅରଣ୍ୟ ବା ପଲ୍ଲୀରେ ରହୁଥିବାର ଭ୍ରମ ହୁଏ ।

ବିଲାତରେ ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କର କିପରି ଯତ୍ନ ନିଆଯାଏ, ତା'ର ଉଦାହରଣ ଦେଉଛି । ଥରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲ୍‌ଡେନ୍ ଈଗଲ୍ (ଚିଲ ଜାତୀୟ ଏକ ପକ୍ଷୀ) ଗୋଟିଏ ଗଛରେ ଅଣ୍ଡା ଦେଲା । ଗୋଲଡେନ୍ ଈଗଲ୍ ଏକ ଅତି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ଅଣ୍ଡା ଦେଇଥିବା ଏଇ ପକ୍ଷୀଟି ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଥିବା ଜଣାଗଲା । କାଳେ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଅଣ୍ଡା ଦୁଇଟି ଚୋରିକରି ନେଇଯିବ, ସେଥିପାଇଁ ପୁଲିସ ପକ୍ଷରୁ ଅଣ୍ଡା ଦୁଇଟିକୁ ଦିନରାତି

ପଡ଼ର ବିଆଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଅଣ୍ଡା ଦୁଇଟିରୁ ଛୁଆ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । ବାପ ଇଗ୍‌ଲଟି ମାଆ ଇଗ୍‌ଲ ସହିତ ଅଣ୍ଡା ଉଷୁମାଇବାରେ ସହଯୋଗ ନ କରିବାରୁ ଏପରି ହେଲା ବୋଲି ଖବର କାଗଜ ଓ ଟେଲିଭିଜନରେ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ।

ସାଧାରଣ ଲୋକେ ବନ୍ୟଜୀବନ, ବିଶେଷତଃ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେ ସଚେତନ, ତାହା ମୋ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି କହିଲେ ହିଁ ବୁଝାଯିବ । ମୋର ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ତାଙ୍କ ବାଡ଼ି (backyard)ରେ ବ୍ଲାକ୍‌ବାର୍ଡ଼୍, ହାଉସ୍ ମାର୍ଟିନ (ଘରଚଟିଆ) ପ୍ରଭୃତି ପକ୍ଷୀଙ୍କ ପିଇବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ କାଠପାତ୍ରରେ ଜଳ ରଖିଥିଲେ । ଆଉ ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ତାଙ୍କ ବାଡ଼ିର ଗଛ ଡାଳରେ ଟୁକୁରା ଟୁକୁରା ମାଂସର ଚର୍ବି ଝୁଲାଇ ରଖିଥିଲେ । ପକ୍ଷୀଙ୍କପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ବା ପାନୀୟ ଯୋଗାଇ ଦେବା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

କୁକୁର, ବିଲେଇ ପ୍ରଭୃତି ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ରଖିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କର କୁକୁରପ୍ରେମୀ ସଂଘ (Dog-lovers Association), ବିଲେଇପ୍ରେମୀ ସଂଘ (Cat-lovers Association) ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି ଅଛି, ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବନ୍ୟ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, କୀଟପତଙ୍ଗ ଯେପରି ନିରାପଦରେ ରହି ପାରିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି କାରଣରୁ ବିଲୋପ ନ ଘଟିବ, ସେଥିପ୍ରତି ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ R.S.P.C.A. ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥାନ୍ତି । କେତେବର୍ଷ ତଳେ କୌଣସି କାରଣରୁ ଅନେକ ପେଚା ମରିଯିବାରୁ ଦେଖାଯିବାରୁ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଜରିଆରେ ପେଚାମାନଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ବହୁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ପେଚାମାନଙ୍କ ରହିବାପାଇଁ କାଠରେ ବସାସବୁ ତିଆରି କରି ଗଛମାନଙ୍କରେ ଝୁଲାଇ ଦିଆଗଲା । ଏହା ଫଳରେ ଶୀତ ଋତୁରେ ଥଣ୍ଡା ଓ ବରଫ ଯୋଗୁଁ ପେଚାମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ହ୍ରାସ ପାଇଲା । ଆଉଥରେ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ରାସ୍ତା ଉପରେ କାର୍ ତଳେ ଚାପିହୋଇ ଅନେକ ବେଙ୍ଗ ମରିଯିବା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି R.S.P.C.A. ର ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକମାନେ ବାଲ୍‌ଟିରେ ବେଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ରାସ୍ତା ଉପରୁ ନେଇ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ନାଳରେ ଛାଡ଼ୁଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଦେଖିଥିଲି ।

× × ×

ଅନ୍ୟ ଦେଶର ପଶୁପକ୍ଷୀ ଏବଂ ବୃକ୍ଷଲତା ସବୁକୁ ନିଜ ଦେଶକୁ ଆଣିବା ଏବଂ ନିଜ ଦେଶର ଅଂଶ ବିଶେଷରେ ପରିଣତ କରିବାପାଇଁ ଇଂରେଜ ଲୋକେ ସବୁବେଳେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଉପନିବେଶ ଥିବା ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ଶାସିତ ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ବହୁ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ଆଣିଥିଲେ । ମଜାର କଥା ହେଉଛି, ମୂଳ ଦେଶରେ ଲୁପ୍ତ କେତେକ ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଲାତରେ ହିଁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ସୁଦୂର ଅତୀତରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଚୀନ ଦେଶରୁ ଏକ ଶ୍ରେଣୀୟ ହରିଣ ଆଣିଥିଲେ । ବିଲାତରେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ହରିଣମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିବାରେ ଲଗିଲା । ପରେ ଜଣାଗଲା, ଏହି ହରିଣମାନଙ୍କ ମାତୃଭୂମି ଚୀନ୍ ଦେଶରେ । ସେମାନଙ୍କ ବଂଶ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ପାଇଛି । ଚୀନ ସରକାରଙ୍କ ଅନୁରୋଧକ୍ରମେ ବିଲାତ ସରକାର ଦୁଇଟି ହରିଣ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଦେଶକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ଥରେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘର ସାମ୍ନାରେ ଗୋଟିଏ ମ୍ୟାଗନେସିଆ ଫୁଲଗଛ ଦେଖି ମୁଁ କହିଲି, 'ଭାରତକୁ ଏଇ ସୁନ୍ଦର ଗଛଟି ନିଆଯିବା ଉଚିତ୍ ।' ବନ୍ଧୁ ମୋ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶୁଣି ହୋ ହୋ ହୋଇ ହସିଲେ । କହିଲେ —'ଭାରତରୁ ହିଁ ଏ ଗଛଟି ବିଲାତକୁ ଆସିଛି ।' ଭାରତରେ କୌଣସି କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ହୁଏତ ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶରେ ଏଇ ଫୁଲଗଛଟି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିପାରେ; କିନ୍ତୁ ବିଲାତର ଉଦ୍ୟାନମାନଙ୍କରେ ଏଇ ଭାରତୀୟ ବୃକ୍ଷଟି ବହୁଳ ଭାବେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିବାବେଳେ ଭାରତରେ ତାହା ଏକ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ଓ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ।

ସବୁଠାରୁ ଆମୋଦଦାୟକ କଥା ହେଉଛି, ବନ୍ୟ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷଲତା ସମ୍ପର୍କରେ ଏତେ ଆଗ୍ରହୀ ବିଲାତ ଦେଶର ଜଙ୍ଗଲରେ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ନାହାନ୍ତି, ପ୍ରାକୃତିକ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ନାହିଁ । ମୋଟ ଉପରେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଚିଡ଼ିଆଖାନା ଓ ସଫାରି ଅର୍ଥାତ୍ (ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ରଖାଯାଇଥିବା ସ୍ଥାନ)ରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ସେହିପରି ବିଲାତରେ ଯାହାକୁ ଜଙ୍ଗଲ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତାହା ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ପ୍ରକୃତ ସୃଷ୍ଟି କରିନଥିଲା, ଅଳ୍ପ କେତେବର୍ଷ ତଳେ ଦେଶର ବାତାବରଣ ବା (Environment) ବିଭାଗ ଅର୍ଥରେ

ପ୍ରସ୍ତୁତ କରଯାଇଥିଲା । ଭାରତରେ ଯେପରି ଅନେକ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଙ୍ଗଲ ଅଛି, ବିଲାତରେ କମ୍ବା ୟୁରୋପରେ ତାହା କଳ୍ପନା କରଯାଇ ନପାରେ । ଫରାସୀ-ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ବିଲାତର ଶେଷତମ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଗଧିଆ (wolf)ର ବିଲୋପ ଘଟିଥିଲା । ମୋଟ ଉପରେ ବିଲାତର ପ୍ରତିଇଞ୍ଚ ଜମିର ଯତ୍ନ ମଣିଷ ହିଁ ନଏ ଏବଂ ମଣିଷର ଏହି ଅବାଧ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଫଳରେ ପ୍ରକୃତି ହୁଏତ ତା'ର ପ୍ରାକୃତିକତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ହରାଇଛି । ଇଂରେଜ କବି କୁପର୍‌ଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉକ୍ତି—God made the country, but man made the town ତାଙ୍କ ନିଜ ଦେଶ ପ୍ରତି ଆଉ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ ।

ଦେଶରେ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଅରଣ୍ୟର ଅନୁପସ୍ଥିତି ହୁଏତ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କର ବନ୍ୟ ଜୀବନ ପ୍ରତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଗ୍ରହର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ଦେଶରେ ମୋଟରେ ୧୫୭ଟି ସରକାରୀ ଓ ସରକାରୀ-ବେସରକାରୀ ଚିଡ଼ିଆଖାନା ଅଛି । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ଚିଡ଼ିଆଖାନା କରି ସେଥିରୁ ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରନ୍ତି । ଲଣ୍ଡନ ଚିଡ଼ିଆଖାନାକୁ ତ ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚିଡ଼ିଆଖାନା କୁହାଯାଏ । ହୁଏତ ତାହା ଠିକ୍ । ଏହି ଚିଡ଼ିଆଖାନାରେ ପୃଥିବୀର ବହୁ ଦେଶରୁ ସଂଗୃହୀତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଅଛନ୍ତି । ଚିଡ଼ିଆଖାନାର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ଦୁଇଟି ପାଣ୍ଡା (ଧଳା ମୁହାଁ ଭାଲୁ) ପ୍ରଥମେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ନ୍ତି । ଚୀନ ଦେଶରୁ ଆମଦାନି ଏଇ ପଶୁ ଦୁଇଟି ବିଲାତରେ ଖୁବ୍ ଜନପ୍ରିୟ । ଲଣ୍ଡନ ସହରର ଟିଉବ୍ ଷ୍ଟେସନମାନଙ୍କରେ (ଭୂମି ତଳେ ଥିବା ରେଲ ଷ୍ଟେସନ) ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏଇ ଦୁଇଟି ପାଣ୍ଡାଙ୍କ ଛବି ତଳେ ଲେଖା ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ, 'ମୋ ନା ଚିଂ ଚିଂ ଓ, ମୋ ନା ଚିଆ ଚିଆ'ଓ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କୁ ଲଣ୍ଡନ ଚିଡ଼ିଆଖାନାରେ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଛୁ ।' ପାଣ୍ଡା ଓ ଟେଡ଼ି ବିୟର୍ । (ଧଳା ଓ କଳା ମିଶା ଭାଲୁ) କଣ୍ଢେଇ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ଆଦରଣୀୟ । ଶିଶୁମାନେ ଗୋଟିଏ ଟେଡ଼ି ବିୟର୍ ବା ପାଣ୍ଡାର ଛୁଆ କଣ୍ଢେଇଁ ଧରି ପ୍ରାମ୍‌ରେ ବସି ବା ଶୋଇ ଯାଉଥିବା ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ସାଧାରଣ । ଲଣ୍ଡନ ଚିଡ଼ିଆଖାନାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧଳା ଭାଲୁ, ଗରିଲା, ସମୁଦ୍ର ସିଂହ (Sea lion),

ପିଲ୍, ପେଙ୍ଗୁଇନ୍ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ମାଛ ଓ ସାପ ବାସ୍ତବିକ ଏକାନ୍ତ ଦର୍ଶନୀୟ । ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଯେତେ ସମନ୍ୱୟ (combination) କଳ୍ପନା କରାଯାଇପାରେ; ବୋଧହୁଏ ତାହା ମାଛ ଓ ସାପମାନଙ୍କଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ଲଣ୍ଡନ ଚିଡ଼ିଆଖାନାରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ଆକର୍ଷଣୀୟ ଅଂଶ ହେଲା ମାଙ୍କଡ଼ମାନେ ରହୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳ । ମୂଷାର ଆକାରଠାରୁ ସିଂହର ଆକାର ଯାଏଁ ସବୁ ପ୍ରକାର ମାଙ୍କଡ଼ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶ ଆଫ୍ରିକା ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆରୁ ଆସିଛି । ଜଳ, ସ୍ଥଳ ଏବଂ ଆକାଶ—ତ୍ରିଭୁବନରେ ରହୁଥିବା ଜୀବଜନ୍ତୁ-ମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋର ମନେହେଲା, ଯେପରି ଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିପୁଳ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ସମାନ୍ତରାଳତା ନିହିତ ଅଛି । ଘୋଡ଼ା ଆକାରର ମାଛ (sea horse) ବା ସିଂହ ପରି ଦିଶୁଥିବା ଜଳଜନ୍ତୁ (sea lion) ଏଭଳି ସମାନ୍ତରାଳତାର ଉଦାହରଣ ।

× × ×

ବନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରର ଚରମ ପରିଣତି ହେଲା ସିଂହ, ସାପ ପ୍ରଭୃତି ବିପଜ୍ଜନକ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ପୋଷାରୂପେ ନିଜ ଘରେ ରଖିବା । କେହି କେହି ସିଂହ ଛୁଆ, ବାଘ ଛୁଆ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ନିଜ ଘରେ ରଖି ନିଜର ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କ ଆଶଙ୍କାର କାରଣ ହେବାର ସମ୍ବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଅନେକେ ହୁଏତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣିବେ, ବିଲାତର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ (ସଫାରୀରେ ନୁହେଁ) କିଛି ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ରହନ୍ତି । ଥରେ କେହି ଜଣେ ଗୋଟିଏ ସାପ ଜଙ୍ଗଲରୁ ଧରିଲେ । ବିଲାତର ଜଙ୍ଗଲରେ ଆପାତତଃ ସାପ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏହି ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସାପଟିକୁ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଦେଖାଗଲା । ସାପଟିକୁ ଧରି ଥିବା ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ସାପଟିକୁ ଅତି ଆଦରରେ ଆଉଁଷି ଆଉଁଷି କହୁଥାନ୍ତି, ତାକୁ ପୁଣି ଜଙ୍ଗଲରେ ଛାଡ଼ିଦେବୁ ।' ବନ୍ୟ ଜୀବନ ପ୍ରତି ସ୍ନେହର ଅନ୍ୟ ଏକ ନିଦର୍ଶନ ହେଲା, ଶିଳ୍ପୀ ଓ କଳାକାରମାନେ ବନ୍ୟ ଜୀବନକୁ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟବସ୍ତୁ (motif) ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା । ଅଧିକାଂଶ ଇଂରେଜ ଘରେ ବିଲେଇ, କୁକୁର, ଘୋଡ଼ା, ହେଣ୍ଟି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପଶୁ ବା ପକ୍ଷୀଙ୍କର ପେଣ୍ଟିଂ କିମ୍ବା ଚୀନାମାଟି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କେଜାଣି କାହିଁକି, ଘରଶାୟୀ ଶିଳ୍ପୀମାନେ କୁକୁର, ବିଲେଇ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ

ସେମାନଙ୍କ ଶିଳ୍ପ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରେରଣା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥିକୁ ତ ଅଶୁଭ ଓ କୁତ୍ସିତ ବୋଲି ମନେକରାଯାଏ । ବିଲାତ ଓ ୟୁରୋପର ଶିଳ୍ପୀମାନେ ସେଥି ପ୍ରତି କାହିଁକି ଏତେ ଆକୃଷ୍ଟ, ଜଣେ ଭାରତୀୟ ପକ୍ଷରେ ବୁଝିବା ଟିକିଏ କଠିନ । ହୁଏତ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେଥି ତାହାର ମୁଖର ଗଢ଼ଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏତେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବୋଲି । ତା'ଛଡ଼ା ଐତିହ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜଳବାୟୁର ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେତୁ ବିଲାତି ରୁଚି ଭାରତୀୟ ରୁଚି ଠାରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଭିନ୍ନ ।

× × ×

ବିଲାତରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପରି ବୃକ୍ଷଲତାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଯତ୍ନ ନିଆଯାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଘର ସାମନାରେ କିଛି ଜମି ଅଛି, ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସେ ଜମିରେ ସୁନ୍ଦର ବଗିଚାଟିଏ ତିଆରି କରିଥାନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ବିଲାତର ଘରଗୁଡ଼ିକ ଛୋଟ ଛୋଟ, ବଗିଚା-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତି । ବିଲାତ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର ସ୍ଥଳଭାଗ ସୀମିତ । ପୁଣି ବଡ଼ ଆକାରରେ ଘର ତିଆରି କଲେ ତାହାକୁ ଗରମ ରଖିବା ଖର୍ଚ୍ଚସାପେକ୍ଷ । ତେଣୁ ବିଲାତରେ ଘରଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷୁଦ୍ର । ଘର ସଜାଇବାରେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ଝୁଙ୍କ ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଛୋଟିଆ ବଗିଚାଟିକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ରଖିବାରେ ସତେ ଯେମିତି ପରିବାର ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ଅହରହ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଚାଲିଥାଏ । ଲନ୍‌ଟିକୁ ମସୃଣ ଓ ସବୁଜ ରଖିବା, ଋତୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନୁସାରେ ଫୁଲଗଛସବୁ ବଦଳାଇବା, ପ୍ରତି ଗଛରେ କୀଟନାଶକ ଔଷଧ ସ୍ପ୍ରେ କରିବା ବଗିଚାରେ ନୋମ୍ [ଏକ ପ୍ରକାର କାଳ୍ପନିକ ବାମନ ଜାତୀୟ ମଣିଷ], ଠେକୁଆ, ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୂଷା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ସଜାଇ ରଖିବାରେ ଇଂରେଜମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବହୁ ସମୟ, ଶକ୍ତି ଓ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିଥାନ୍ତି । ବଗିଚା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଉପକରଣ ଯଥା ଲନ୍ ମାଓ୍ୱେର୍, କୋଡ଼, ଦା' ପ୍ରଭୃତି ପରିବାରର ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସରଞ୍ଜାମ ମଧ୍ୟରେ ଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଫ୍ଲାଟ୍‌ରେ ରହନ୍ତି, ବଗିଚା କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ସୁଯୋଗ ଅବଶ୍ୟ କମ୍, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କୁଣ୍ଡରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ବୃକ୍ଷ ବା ଲତା ନିଜ ଘର ସାମନା ବାଲ୍‌କୋନିରେ ରଖିଥାନ୍ତି । ବିଲାତରେ ଏପରି ଘରଟିଏ ପାଇବା କଠିନ, ଯେଉଁ ଘରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି

ପଶୁ ପକ୍ଷୀ (ବିଶେଷତଃ କୁକୁର), ଫୁଲଗଛ ବା କ୍ୟାକ୍‌ଟସ୍‌ କମ୍ବା କଣ୍ଢେଇ ନ ଥିବ ।

ବୃକ୍ଷଲତା ତଥା ବଗିଚା ପ୍ରତି ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସ୍ନେହର ବହୁ ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇପାରେ । ସୁପର ମାର୍କେଟମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁଠି ଦାମିକା ପୋଷାକପତ୍ର, ଟେଲିଭିଜନ ଓ ଟାଇପ୍‌ ରାଇଟର ପ୍ରଭୃତି ବିକ୍ରି ହୁଏ, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଫୁଲ ଓ ଫଳର ମଞ୍ଜି ଏବଂ ଗୃହଗଛ ସବୁ ବିକ୍ରି ହେଉଥାଏ । ୧୯୭୮ରେ ବିଲାତରେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ବିକ୍ରି ହୋଇଥିବା (Best Seller) ବହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଥିଲା ବଗିଚା ସମ୍ପର୍କରେ । ବାତାବରଣ ବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ ଦେଶର ବଗିଚା ଓ ଜଙ୍ଗଲଗୁଡ଼ିକର ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି । ନୂତନ ସହର ପରିକଳ୍ପନା କଲାବେଳେ ସହରରେ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । କେଣ୍ଟ୍‌ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଚାରିକଡ଼େ ଓକ୍‌, ପାଇନ୍‌, ବାଦାମ, ବ୍ଲାକବେରୀ ପ୍ରଭୃତି ଗଛର ସୁନ୍ଦର ଜଙ୍ଗଲଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି ଓ ଛାତ୍ରମାନେ ଏଇ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟଦେଇ ଚାଲି ବାଟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ସହରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । ବର୍ଷା କାଳରେ ଜଙ୍ଗଲର କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲୁଥିବା ବେଳେ ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀଙ୍କ କାକଳୀ ଶୁଣି ଭାରତର ନିଭୃତ ପଲ୍ଲୀ ହିଁ ମନେପଡ଼େ ।

ବିଲାତର ବଗିଚାଗୁଡ଼ିକ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଥମେ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରେ ତାହାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଙ୍ଗବିନ୍ୟାସ (colourfulness), ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଭାରତରେ ଯେପରି ଉଗ୍ରସୁବାସଯୁକ୍ତ ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ ସହଜରେ ନାସିକାକୁ ଆମୋଦିତ କରନ୍ତି, ଶୀତପ୍ରଧାନ ବିଲାତର ପୁଷ୍ପମାନେ ସେପରି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋଟାମୋଟି ସେମାନେ ଗନ୍ଧହୀନ । ଗୋଲାପ ପରି କୌଣସି କୌଣସି ଫୁଲ ଅବଶ୍ୟ ଗନ୍ଧହୀନ ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ଗନ୍ଧ ମୃଦୁ ଓ ନଗଣ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ବିଲାତି ଫୁଲଗୁଡ଼ିକଙ୍କ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଙ୍ଗର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସହଜରେ ଚକ୍ଷୁକୁ ବିମୋହିତ କରେ । କୃତ୍ରିମ ପରାଗ ସଙ୍ଗମ କରାଇ ବିଲାତର ଉଦ୍ଭିଦବିତ୍‌ (Botanist)ମାନେ ବହୁ ପ୍ରକାର ନୂତନ ତଥା ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଫୁଲ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ନର୍ସେରୀ-ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟ ତିନିଶହ ପ୍ରକାରର ଗୋଲାପ ଗଛ କିଣିବାକୁ ମିଳେ । ଗୋଲାପ ଫୁଲପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ବିଲାତରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀର ସୁଖ୍ୟାତି ଅଛି ।

ବିଲାତର ବଗିଚ୍ଚଗୁଡ଼ିକର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ହେଲା, ବଗିଚ୍ଚର ଜମିକୁ ଖାଲ ଢିପ ରଖିବା । ଭାରତରେ ସାଧାରଣତଃ ବଗିଚ୍ଚକୁ ଏକ ସମତଳ ଭୂମିରେ ସଜ୍ଜିତ ରଖାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ବିଲାତରେ ସେପରି କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଖାଲ ଢିପ ଜମିରେ ଗଛଗୁଡ଼ିକୁ ସଜାଇଲେ ବଗିଚ୍ଚଟି ଅନେକ ସମୟରେ ଗଭୀରତା ଓ ବିସ୍ତୃତିର ସୂଚନା ଦିଏ । ଏପରି ଉଦ୍ୟାନ ନିର୍ମାଣକୁ ଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍କେପ୍ ଗାର୍ଡେନିଂ (Landscape Gardening) କୁହାଯାଏ । ଭାରତରେ ଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍କେପ୍ ବା ସ୍ଥଳଭାଗ ମୋଟାମୋଟି ଫ୍ଲାଟ ବା ସମତଳ । ଏମିତି ଜମି ଭାରତୀୟ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳତାରେ ହୁଏତ କେତେକାଂଶରେ କର୍କଶ ଓ ଚକ୍ଷୁପୀଡ଼କ । ବିଲାତର ଅସମତଳ (sloping) ଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍କେପ୍ ବର୍ଷା, କୁହୁଡ଼ି ଓ ବରଫରେ କିନ୍ତୁ ରହସ୍ୟମୟ ଏବଂ ଚକ୍ଷୁ ଆମୋଦକ ମନେହୁଏ । ଭାରତ ଓ ବିଲାତର ଲ୍ୟାଣ୍ଡସ୍କେପ୍ର ଭିନ୍ନତା ଉଭୟ ଦେଶର ଉଦ୍ୟାନ ନିର୍ମାଣ ପଦ୍ଧତିକୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ତେବେ ବିଲାତି ଓ ଭାରତୀୟ ଉଦ୍ୟାନର ତୁଳନା କଲାବେଳେ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସ୍ମରଣ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ସଙ୍ଗୀତ ବା ରନ୍ଧନ ବିଦ୍ୟା ଭଳି ଉଦ୍ୟାନ ନିର୍ମାଣରେ ଭାରତୀୟମାନେ କେବେ ବିଶେଷ କୁଶଳତା ଲାଭ କରି ନଥିଲେ । କେବଳ ମୋଗଲମାନେ ଉତ୍ତର ଭାରତ କେତେକ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ମୋଗଲମାନେ ଥିଲେ ବିଦେଶୀ । ଅନ୍ତତଃ ସେମାନଙ୍କ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନରେ ସେମାନେ ପାରସ୍ୟ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟକୁ ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ । ଭାରତର ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ସେମାନେ ବିଶେଷ ଆସ୍ଥାବାନ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ ।

ବଗିଚ୍ଚଗୁଡ଼ିକର ଆକାର କ୍ଷୁଦ୍ର ହେବାସତ୍ତ୍ୱ ଅନେକ ବଗିଚ୍ଚରେ ଫଳ ଗଛମାନ ମଧ୍ୟ ଲଗାଇଥାନ୍ତି । କଲମି କରାଯାଇଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛରେ କମ୍ ସମୟରେ ଆପଲ, ଲେମ୍ବୁ ଓ କମଳା ପ୍ରଭୃତି ଫଳ ହୋଇଥାଏ । ଲେମ୍ବୁ ଓ କମଳା ପ୍ରଭୃତି ଅବଶ୍ୟ ବିଲାତର ଜଳବାୟୁରେ ହୁଏ ନାହିଁ, ତେବେ ଘର ଭିତରେ ଏକଜାତୀୟ ବାମନ ଲେମ୍ବୁ ଓ କମଳା ଗଛ ମାତ୍ର ଦୁଇ ତିନି ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହେଲେ ଏଥିରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଫଳ ହୁଏ । ବିଲାତରେ ସବୁଠାରୁ ବହୁଳ ଉତ୍ପାଦିତ ଓ ବ୍ୟବହୃତ ଫଳ ହେଲା ଆପଲ୍ ବା ନାସ୍‌ପାତି । ସେପ୍‌ଟେମ୍ବର ବା ଅକ୍ଟୋବର ଅର୍ଥାତ୍ ଆମଦାମି

ସମୟରେ ଏହାର ଦାମ୍ ବହୁତ କମିଯାଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ବିଲାତରେ ହେଞ୍ଜ୍ ପାଖରେ ଆପଲ୍ ସବୁ ଗଛ ତଳେ ପଡ଼ିଥିବା ଓ ତାହାକୁ ଛୁଇଁ ନଥିବା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲି । ଆପଲ୍ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟରେ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଜାମ୍ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆପଲ୍ ପାଇ, ଆପଲ୍ ପୁଡ଼ିଂ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଆପଲ୍ ରସରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ମଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳସବୁ ଯଥା କଦଳୀ, କମଳା, ଲେମ୍ବୁ, ତରଭୁଜ, ଟମାଟୋ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ହୁଏ । କମଳା, ଲେମ୍ବୁ ଓ ଟମାଟୋ ପ୍ରଭୃତିର ଦାମ୍ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବେଶି ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଫଳକୁ ଜରିରେ ଗୁଡ଼ାଇ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ରଖାଯାଇଥାଏ । ବ୍ଲାକବେରୀ, ଗୁସ୍‌ବେରୀ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ କୋଳି ବିଲାତରେ ଚାଷ କରାଯାଏ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଜାମ୍, ପୁଡ଼ିଂ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ମୋଟ ଉପରେ ଭାରତ, ଆଫ୍ରିକା ବା ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ପରି ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ବିଲାତ ବା ୟୁରୋପରେ ମିଳୁଥିବା ପନିପରିବା ବା ଫଳର ପ୍ରକାର କମ୍ । ମାଟି ତଳେ ହେଉଥିବା ପରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଆଳୁ, ପିଆଜ, ଗାଜର ବିଲାତରେ ଉତ୍ପାଦିତ ମୁଖ୍ୟ ପରିବା । ଶିମ୍ବ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଉତ୍ପାଦିତ ହୁଏ । ଛୁଇଁ ଜାତୀୟ ପରିବା ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଶାଗ ବିଲାତରେ ମିଳେନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପନିପରିବା ଓ ଫଳ ମିଳୁ ନଥିବାରୁ ଇଂରେଜମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେଶରୁ ଆଗତ ଟିନ୍‌ଡ଼ ଫ୍ରୁଟ୍ ଓ ଭେଜିଟେବୁଲ ଉପରେ ଅନେକ ସମୟରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ଇସ୍ରାଏଲର ଭେଣ୍ଡି, ମାଲେସିଆର ସପୁରୀ ପ୍ରଭୃତି ଟିନ୍‌ଡ଼ଫୁଡ୍ ବିଲାତରେ ବେଶ୍ କଟେ ।

ବିଲାତର କୃଷିବିଶାରଦମାନେ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଫଳ ଓ ପନିପରିବା ଉତ୍ପାଦନରେ ଅନେକ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଗୋଟିଏ ବିଲାତି ଟମାଟୋ ଗଛରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ଫଳର ପରିମାଣ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏଟି ଭାରତୀୟ ଟମାଟୋ ଗଛରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ଫଳର ପରିମାଣ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ବିଲାତି ଟମାଟୋ ଗଛଟି ଏତେ ଡେଙ୍ଗା ହୁଏ ଯେ ଏହାକୁ ରଞ୍ଜା ପୋତି ଲଟାଇବାକୁ ହୁଏ । ପାଣିରେ ମଧ୍ୟ ଟମାଟୋ ଗଛ ଲଗାଇ ଫଳ ଆମଦାନୀ କରାଗଲାଣି । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ବଗିଚାରେ ବିଭିନ୍ନ ଫୁଲ ଓ ଫଳ ଗଛ ଲଗାଇବାରେ ସମୟ ଓ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରନ୍ତି;

ଯେପରି ସେମାନଙ୍କ ବଗିଚାକୁ ଉପଯୋଗ କରନ୍ତି ସେହିପରି । ଥରେ ଚେଲ୍‌ସିରେ ଗୋଟିଏ ଫୁଲ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ କର୍ଣ୍ଣିକା ନାମରେ ପାରସ୍ୟ ଦେଶରୁ ଆଣିତ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାପ ଫୁଲର ଗଛ ଗୋଟିକୁ ପାଞ୍ଚଶହ ପାଉଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ଆଠ ହଜାର ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରୀ ହୋଇଥିଲା । ବଜାରରେ ଫୁଲର ଗଛଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଚଢ଼ା ଦାମରେ ବିକ୍ରୀ ହୁଏ । ନିଜ ବଗିଚାରେ ଫଳିଥିବା ଫଳ ବିଶେଷତଃ ଟମାଟୋ ସବୁକୁ ଅନେକ ନିଜ କାଚ ଘରର ନିକଟରେ ଯେପରି ସଜାଇ ଥୋଇଥାନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନ ପ୍ରୀତିର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

× × ×

ପଶୁପକ୍ଷୀ, ବୃକ୍ଷଲତା ତଥା ବନ୍ୟଜୀବନ ପ୍ରତି ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ନେହ ଓ ଯତ୍ନ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ବନ୍ୟ-ଜୀବନ ପ୍ରତି ଆମ ଲୋକଙ୍କ ଅବହେଳା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଉଠେ । ମୋଟ ଉପରେ ଆମେ ଆମ ଚାରିପାଖର ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ଜାଣୁ ଓ ସେମାନଙ୍କ ସଂରକ୍ଷଣ ସମ୍ପର୍କରେ କେବେ ଚିନ୍ତା କରୁନା । ପଶୁ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଯଥା ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର ଭାରତୀୟ ଚରିତ୍ରର ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଏଇ ଅଳ୍ପଦିନ ତଳର ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଲେଖୁଛି । ବାଣୀବିହାରଠାରୁ ଟାଉନ୍ ବସ୍ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛି, ଏଇ ସମୟରେ କେତୋଟି ପିଲା ଦୁଇ ତିନୋଟି ବିଲେଇ ଛୁଆଙ୍କୁ ଆଣି ବସ୍ ଚକ ସାମ୍ନାରେ ରଖିଦେଲେ । ବିରାଡ଼ିମପୁଆ ବଧ୍ ଡ୍ରାଇଭର ଚିତ୍କାର କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ···ପାପ ହବ ହେ....ପାପ ହବ ହେ....ସେଗୁଡ଼ାକୁ ହଟେଇ ଦିଅ....ଇତ୍ୟାଦି । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ବିଲେଇ ଛୁଆଗୁଡ଼ିକୁ ବସ୍ ଚକ ତଳୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ନିଆଗଲା; କିନ୍ତୁ ବସ୍ ଚକତଳେ ବିଲେଇ ଛୁଆକୁ ହତ୍ୟା କରି ସେଥିରୁ ଆନନ୍ଦ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାର ପରିକଳ୍ପନା କେବଳ ଭାରତରେ ହିଁ କରାଯାଇପାରେ ।

ବସନ୍ତ ଋତୁରେ କେଉଁ କୋଇଲିଟିର ଡାକ ମଣିଷ ପ୍ରଥମେ ଶୁଣି ପାରିଲା, ବିଲାତରେ ତାହାର ସମ୍ବାଦ ରଖାଯାଉଥିବାବେଳେ ଭାରତୀୟ-ମାନେ ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେପରି ନୃଶଂସ ଆଚରଣ କରନ୍ତି, ତାହାର ସମ୍ବାଦ କେହି ରଖନ୍ତି ନାହିଁ ।

———

ଶନିବାରରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀ

ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ଦିନଠାରୁ ଶନିବାରଟା କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ସପ୍ତାହର ଅବଶ୍ୟ ୱିଇକ୍-ଏଣ୍ଡ୍ ଦୁଇଦିନ-ଶନିବାର ଓ ରବିବାର; କିନ୍ତୁ ରବିବାରରେ ସବୁ ଦୋକାନ ବଜାର ବନ୍ଦ । ତେଣୁ ଶନିବାର ଦିନ ସହରର ହାଇଷ୍ଟ୍ରୀଟ୍ ଓ ପାର୍କସବୁରେ ଲୋକ ଗହଳି ଖୁବ୍ ବେଶି ବଢ଼ିଯାଏ । ମେନ୍ ମାର୍କେଟ ରାସ୍ତା ଫୁଟ୍ପାଥରେ ବେଳେ ବେଳେ ଭିଡ଼ରେ ଚାଲି ହୁଏ ନାହିଁ । କାର୍ ପାର୍କରେ କାର୍ ରଖିବାକୁ ସ୍ଥାନ ମିଳେନାହିଁ । ସହରର ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଓ ବୃହତ୍ ବଗିଚା ୱେଷ୍ଟଗେଟ୍ ପାର୍କ୍‌ରେ ବେଞ୍ଚ ସବୁ ୱିଇକ୍ ଏଣ୍ଡ୍ ଉପଭୋଗ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହୋଇଯାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ଶନିବାର ଦିନ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବେରୀରେ ଏକ ଉତ୍ସବର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ବଜାରରେ ସପିଂ କରିବାର ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପରିବାର ଏଇ ବାତାବରଣ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ସହର ବୁଲି ବାହାରନ୍ତି ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ସହରରେ ଶନିବାର ଦିନ ନିଶ୍ଚୟ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବେରୀ ପରି ଉତ୍ସବର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବ । ଲଣ୍ଡନ କଥା ତ ଗୁଡ଼ ! ଲଣ୍ଡନର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କେନ୍ଦ୍ର, ଅର୍ଥାତ ସମସ୍ତ ସୁପର ମାର୍କେଟମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ, ଷ୍ଟ୍ରୀଟର ଲୋକ ଗହଳି ଦେଖିଲେ ମନେହେବ ସପିଂ କରିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ ରାସ୍ତାରେ ଟ୍ରାଫିକ୍ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବାପାଇଁ ଏତେ ଲୋକ ନିଶ୍ଚୟ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଲଣ୍ଡନର ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବରେ ଅବସ୍ଥିତ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବେରୀ ଏଡିନ୍‌ବରା, ବ୍ରିଷ୍ଟଲ ବା ବର୍ମିଂହାମ ପରି ଏକ ବଡ଼ ସହର ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟି କାରଣରୁ ଏଠାରେ ୱିଇକ୍-ଏଣ୍ଡରେ ଲୋକ ଗହଳି ବଢ଼ିଯାଏ । ଇଂଲଣ୍ଡର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ କଣ୍ଟିନେଣ୍ଟରୁ ବହୁଯାତ୍ରୀ ଏଠାକୁ ଆସନ୍ତି । ପୁଣି କେଣ୍ଟ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

ସ୍ଥାପିତ ହେବାପରେ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ବହୁ ଛାତ୍ର ଓ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ଏଠାରେ ସମାବେଶ ହୋଇଛି ।

ତେଣୁ ଶନିବାର ଦିନ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀ ସହରର ହାଇଷ୍ଟ୍ରୀଟ୍‌ରେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକଙ୍କ ଛଡ଼ା ବହୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନକାରୀଙ୍କ ସମାଗମ ହୁଏ । ପର୍ଯ୍ୟଟନକାରୀମାନେ ଅଧିକାଂଶ ଫ୍ରାନ୍‌ସରୁ ଆସିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଚାଲିଚଳଣ ବେଶପୋଷାକରୁ ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କ ଭାଷାରୁ ସେମାନେ ପର୍ଯ୍ୟଟନକାରୀ ବୋଲି ବୁଝିହୁଏ । କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀରୁ ଫ୍ରାନ୍‌ସ ମାତ୍ର ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାର ବାଟ । ମଝିରେ ଇଂଲିଶ ଚ୍ୟାନେଲ୍ । କେବେ କେମିତି ଫ୍ରାନ୍‌ସରୁ ସ୍କୁଲପିଲାମାନେ ଏକ୍ସକରସନ୍‌ରେ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀ ଆସନ୍ତି । କାନ୍ଧରେ ବେଡ଼ିଂ ପକାଇ, ହାତରେ ଛୋଟ ଛୋଟ କ୍ୟାମେରା ଧରି, ସ୍କୁଲ୍ ପିଲାମାନେ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀ ସହରରେ ବୁଲୁଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଅସାଧାରଣ ନୁହେଁ । ପର୍ଯ୍ୟଟନକାରୀ ଓ ସାଧାରଣ ନାଗରିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଅନେକ ସମୟରେ ବେଶ ସହଜ । ଛାତ୍ର ଓ ଛାତ୍ରୀ ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରିୟ ପରିଧେୟ ଜିନ୍‌ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ପୁଅମାନଙ୍କ ଲମ୍ବା ମୁଣ୍ଡବାଳ ଓ ପୁଅ ଓ ଝିଅମାନେ ପରସ୍ପର ଅଣ୍ଟାରେ ହାତ ଗୁଡ଼ାଇ ଚାଲିବାରୁ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ମୋଟାମୋଟି ଚିହ୍ନିହୁଏ । କେହି କେହି ଅବଶ୍ୟ ୟୁନିଭରସିଟି ଅଫ୍ କେଣ୍ଟ୍ ଲେଖାଥିବା ଗଞ୍ଜି ପିନ୍ଧି ସେମାନଙ୍କ ଛାତ୍ରତ୍ୱର ନିଃସନ୍ଦେହ ପରିଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଶନିବାରର ଲୋକଗହଳି ଅନେକାଂଶରେ ସେଦିନର ପାଣିପାଗ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ମନେହୁଏ, ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଆସନ୍ତା ୱିକ୍‌ଏଣ୍ଡର ପାଣିପାଗ ସଂପର୍କରେ ଜାଣିବାକୁ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ହୋଇ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି । ଦୁଇଦିନ ଆଗରୁ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ୱିକ୍‌ଏଣ୍ଡର ପାଣିପାଗ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦିଆଯାଏ । ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଚାରୋଟି ଚ୍ୟାନେଲ୍ । ପ୍ରତି ଚ୍ୟାନେଲରେ ଦିନକୁ ଛଅଥର ହେଲେ ମୋଟରେ ଦିନକୁ ଚବିଶଥର କେବଳ ପାଣିପାଗ ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଲେଟିନ୍ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ । ଶନିବାର ଦିନ ଯଦି ଖରାପ ପାଗ ହେଲା, ସହରରେ ତା'ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଲକ୍ଷ୍ୟକରିବା ଆଦୌ କଠିନ ହୁଏନାହିଁ । କଥା ଅଛି, ପରିଚିତ ବା ଅପରିଚିତ ଯେ କୌଣସି ଇଂରେଜ ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଦୁଇଟି ବିଷୟରେ ନିରାପଦରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରେ—ଗୋଟିଏ ହେଲା, ଦିନର ପାଣିପାଗ, ଅନ୍ୟଟି—

କୁକୁର । ଖରାପାଗ ହୋଇଥିଲେ ରାସ୍ତାରେ ଚାଲୁଥିବା ଅପରିଚିତ ଲୋକ କେହି କେହି ହଠାତ୍ 'ଗୁଡ଼୍ ମର୍ଣ୍ଣି,' 'ଲଭଲୀଡେଏ' ଇତ୍ୟାଦି ? (ଚମତ୍କାର ଦିନ, ନୁହେଁ ?) କହିବା ମୁଁ ଅନେକ ଥର ଶୁଣିଛି । ଦୋକାନରେ ସଉଦା କରୁଥିବାବେଳେ ସେଲ୍ସ୍-ଗାର୍ଲ୍ମାନେ ମଧ୍ୟ ସଉଦାସମ୍ପର୍କ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଆମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କିଛି କଥା କହିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ସେଇ ବାକ୍ୟଟି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି— ଲଭ୍ଲି ଡେଏ··· ।

ଇଂଲଣ୍ଡ ଥଣ୍ଡା, କୁହୁଡ଼ି ଓ ବର୍ଷାର ଦେଶ । ତେଣୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ ଲୋକେ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଉଇକ୍ଏଣ୍ଡରେ ଖରାପାଗ ହେଲେ ସେମାନେ ଅଧିକ ଖୁସି ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଖରାପାଗ ହେଲେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ମେନ୍ମାର୍କେଟରେ କେଣ୍ଟ-କାଉଣ୍ଟି କାଉନ୍ସିଲ୍ ପକ୍ଷରୁ ଏକ ବ୍ୟାଣ୍ଡପାର୍ଟି ଯନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗୀତ ପରିବେଷଣ କରନ୍ତି । କେବେ କେବେ, କେହି କେହି ଭାଲୁ (ଟେଡ଼ିବିୟର) ବା ଓମ୍ବଲ୍ (ଏକ କାଳ୍ପନିକ ଲମ୍ବାମୁହାଁ ଜନ୍ତୁ)ର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଖୁସି କରିବାପାଇଁ ରାସ୍ତାରେ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ହାତରେ ଛୋଟ ଛୋଟ କାଠ ବାକ୍ସ ଧରି କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ପାଇଁ ଚାନ୍ଦା ମାଗୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏଇ ଉଇକ୍ଏଣ୍ଡରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ବିଶେଷତଃ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ୍ର ରକ୍ଷଣା-ବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଅର୍ଥାଭାବ ହେଉଥିବାରୁ ବହୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ 'ନନ୍' ମାନଙ୍କପରି ଧଳା ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ମାର୍କେଟରେ ବୁଲି ଚାନ୍ଦା ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଏଠାରେ ଏକ ସାଧାରଣ ଦୃଶ୍ୟ । ଥରେ ଗୈରିକ ଧୋତି ଓ ଶାଢ଼ୀ ପରିହିତ କେତେଜଣ ଇଂରେଜ ହିନ୍ଦୁ ଗୀତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ବିକ୍ରୀ କରୁଥିବା ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି । ସେମାନେ ବୋଧହୁଏ ଆନନ୍ଦ ମାର୍ଗର ସଭ୍ୟ । ଜଣେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ମୋ ଆଡ଼କୁ ଗୀତାଟିଏ ବଢ଼ାଇ କହିଲା-'ନଅନ୍ତୁ, ଖୁବ୍ଭଲ ।'

ସପ୍ତାହରେ ପାଞ୍ଚଦିନର ଅଫିସ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟାବସାୟିକ କାର୍ଯ୍ୟପରେ ଶନିବାର ଓ ରବିବାର ସାଧାରଣ ଇଂରେଜ ଲୋକପାଇଁ ଯଥାର୍ଥରେ ଖୁବ୍ ମୂଲ୍ୟବାନ । ଆମେ ଭାରତୀୟମାନେ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅବସର ଭିତରେ ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖିନାହୁଁ । ତେଣୁ ଅଫିସ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ଆମେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହ ଗପସପ କରୁ । ସପ୍ତାହର ସେ

କୌଣସି ଦିନ, ଯେ କୌଣସି ସଂଖ୍ୟାରେ, ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଅତିଥିମାନେ ଆମ ଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ଇଂଲଣ୍ଡରେ କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବରୁ ନ ଜଣାଇ କେହି କାହା ଘରକୁ ଆସିବା କିମ୍ବା ସପ୍ତାହର ପାଞ୍ଚଦିନ ଭିତରେ କେହି କାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧାଦେବା ଅନୁଚିତ୍ । ତେଣୁ ସବୁ ବନ୍ଧୁମିଳନ, ପିକ୍‌ନିକ୍ ବା ସ୍ଥାନ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସମୟ ଉଇକ୍-ଏଣ୍ଡ । କେହି କେହି ମାସ ମାସ ଆଗରୁ ଉଇକ୍-ଏଣ୍ଡ୍‌ର ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ସ୍ଥିର କରିଥାନ୍ତି । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ଆସିବା ପରେ ଲଣ୍ଡନର ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟିଏ ଉଇକ୍‌ଏଣ୍ଡ୍ କଟାଇବା ପାଇଁ ଟେଲିଫୋନ୍ କଲି । ସେ ମୋତେ ଦୁଃଖର ସହିତ ତିନୋଟି ସପ୍ତାହ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଲେ । ସପ୍ତାହର ପାଞ୍ଚଦିନର ଅଫିସ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ହୁଏତ ଉଇକ୍ ଏଣ୍ଡ୍‌ର ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍ ସ୍ଥିର କରିଥାନ୍ତି ।

ଏତେ ଧରାବନ୍ଧା ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଭିତରେ ଉଇକ୍‌ଏଣ୍ଡ ହୁଏତ ଉଇକ୍‌ଏଣ୍ଡ୍ ହୋଇ ରହୁ ନଥିବ । ସିନେମା କିମ୍ବା ଥିଏଟର୍ ଦେଖିବାକୁ, କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରେସ୍ତୋରାଁରେ ଡିନର ଖାଇବାକୁ, ବସ୍‌ରେ କୌଣସି-ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ, ଆଗରୁ ଟିକେଟ ବୁକ୍ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଉଇକ୍-ଏଣ୍ଡ କଟାଇବାକୁ ଏତେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ଏତେ ଯୋଜନାର ସମ୍ମୁଖୀନ ନ ହୋଇ ପାରିଲେ ଚୁପ୍ ଚୁପ୍ ଘରେ ବସି ଟେଲିଭିଜନ୍ ଦେଖିବା ଛଡ଼ା ଉପାୟ ନାହିଁ । ହଠାତ୍ କେଉଁ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦ୍ୱାର ଖଟ୍ ଖଟ୍ କଲେ, ସେ ନ ଥାନ୍ତି । ଟେଲିଫୋନ୍ କଲେ କେହି ରିସିଭ୍ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଥିଏଟର୍ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ, ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ, 'ଆପଣ ଆଗରୁ ସିଟ୍ ରିଜର୍ଭ କରିବା ଉଚିତ ଥିଲା ।'

ଯେବେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କର ସମଗ୍ର ଜୀବନ ଓ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ, ଉଇକ୍‌ଏଣ୍ଡ୍ ସେଥିରୁ ବାଦ୍ ଯିବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଶିଶୁଟି ଜନ୍ମହେଲେ ମାଆକୁ ସରକାରୀ ଟଙ୍କା ମିଳେ, ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ମାଗଣା ଓ ବାଧ୍ୟତା-ମୂଳକ, ଚାକିରୀ ନ ମିଳିଲେ ସରକାର ବେକାରୀ ଭତ୍ତା ଦିଅନ୍ତି, ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀମାନଙ୍କର ନିଜର କେହି ନ ଥିଲେ ଭରଣ ପୋଷଣର ଦାୟିତ୍ୱ ସରକାରଙ୍କର । ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ଜନ୍ମହେଲେ ଶିଶୁଟି ଯେପରି ତା'ର ନିଜ କର୍ମ ନେଇ ଆସିଥାଏ, ଇଂରେଜ ସମାଜରେ ସେପରି ହୁଏନାହିଁ ।

ଇଂରେଜ ସମାଜ ଶିଶୁଟିର 'କର୍ମ' ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ରଖିଥାଏ । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ଶିଶୁଟି ନିରକ୍ଷର ରହି ପାରିବନାହିଁ କିମ୍ବା ଭୋକରେ ବା ଚିକିତ୍ସା ଅଭାବରେ ରାସ୍ତାରେ ପଡ଼ି ମରିପାରିବନାହିଁ । ଏପରି ସମାଜରେ ସମସ୍ତ ମଣିଷ ଅସୀମ ଅନନ୍ତ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଜୀବନରେ କିଛି ପାଇବା ପାଇଁ ଏ ଜନ୍ମରେ ନହେଲେ ଆସନ୍ତା ଜନ୍ମ ଯାଏଁ, ଆସନ୍ତା ଜନ୍ମରେ ନହେଲେ ତା' ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜନ୍ମ ଯାଏଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାରେ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ୱିକ୍ ଏଣ୍ଡ୍‌ରେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତତା ଦେଖିଲେ ହିଁ ବୁଝି ହୁଏ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସମୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଏବଂ ସମୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ ସମସ୍ତେ ବଦ୍ଧପରିକର ।

ମୋର ପଡ଼ୋଶୀ ମିଃ ସ୍ୱାରଉଡ୍ ବା ମୋ ଘରଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ରହୁଥିବା ମିଃ ଗୋଲ୍ଡ୍ ସ୍ୟାକ୍ ପ୍ରତି ଶନିବାର ଦିନ ସକାଳୁ ନିୟମିତ କ୍ୟାଣ୍ଟରବରୀ ମେନ୍ ମାର୍କେଟ୍‌ରେ ବୁଲନ୍ତିନାହିଁ, କିମ୍ବା ସିନେମା ଥିଏଟରରେ ଦେଖିବାକୁ ବା ପିକ୍‌ନିକ୍ କରିବାକୁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତିନାହିଁ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟବୟସ୍କ ଏବଂ ହୁଏତ ଲୋକ ଗହଳି ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ସମୟ କଟାଇବାରେ ଟିକିଏ କ୍ଳାନ୍ତ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ୱିକ୍ ଏଣ୍ଡ୍‌ରେ କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ମିଃ ସ୍ୱାରଉଡ୍ ନ୍ୟାସନାଲ୍ ହେଲ୍‌ଥ ସର୍ଭିସ୍‌ରେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର । ନିୟମିତ ହସ୍‌ପିଟାଲ ଯିବା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ଅଗ୍ରହ ହେଲା, କାଠ କାମ ଓ ବଗିଚା । ଶନିବାର ଦିନ ସେ ତାଙ୍କ ଘର ସାମନାରେ ପ୍ରାୟ ଅଶୀ ବର୍ଗ ଫୁଟବିଶିଷ୍ଟ ବଗିଚାଟିରେ ଲନ୍ ମାଓ୍ୱର୍‌ରେ ଘାସ କାଟନ୍ତି କିମ୍ବା ଫୁଲଗଛଗୁଡ଼ିକର ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ମାର୍ଗାରେଟ୍ ଗମ୍ଭୀର ମୁଖରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଛୋଟ ଝିଅ ଦୁଇଟି ଘର ସାମନା ଫୁଟ-ପାଥରେ ଟୟପ୍ରାମ୍ ଠେଲି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍ କଣ୍ଢେଇଗୁଡ଼ିକ ନେଇ ଖେଳିବାରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ସ୍ୱାରଉଡ୍‌ଙ୍କ ଘର ପଛ ବଗିଚା ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟାକ୍ ଗାର୍ଡେନ୍‌ରେ ସେ ଅନେକ ଫଳଗଛ ଲଗାଇଥାନ୍ତି-ଆଳୁ, ଟମାଟୋ, ବନ୍ଧାକୋବି, ଲେଟ୍ୟୁସ, ର୍ୟାସ୍ପବେରୀ, ଶିମ୍ବ । ଋତୁ ଅନୁସାରେ ଫଳ । ଶନିବାର ହେଲେ ଦିନ ସାରା ଛୋଟ ବଗିଚାଟିରେ ସେ ଏପଟ ସେପଟ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଗଛ ମୂଳରୁ ଶୁଖିଲା ପତ୍ର ଗୋଟେଇବା, ଗଛରେ କୀଟନାଶକ ଔଷଧ ସ୍ପ୍ରେ କରିବା, ଖରାହେଲେ ଗଛ ଜଡ଼ରେ ଢୋଡାଇବା

ଏମିତି କାମରେ * ମାର୍ଗାରେଟ୍ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଗାର୍ଡେନ୍ ଚେୟାର୍ ଓ ଦୁଇଟି ଫ୍ଲେଟ ଗାର୍ଡେନ୍ ଚେୟାର ଆଣି ବଗିଚାରେ ପକାନ୍ତି । ପ୍ୟାର୍‌ଉଡ୍ ପରିବାର ଚା'ପାନ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ବଗିଚାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମୃଦ୍ଧି ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ।

କୌଣସି କୌଣସି ଉଇକ୍‌ଏଣ୍ଡରେ ଡାକ୍ତର ପ୍ୟାର୍‌ଉଡ୍ କେତୋଟି କାଠପଟା ବା ଟାବଲ ଓ କରତ, ନିହାଣ ପ୍ରଭୃତି ନେଇ କିଛି ଗୋଟାଏ କାମରେ ଲାଗିଯାନ୍ତି । ଦିନସାରା ଠକ ଠକ, କର୍‌ର୍ କର୍‌ର୍ ଶବ୍ଦ ଶୁଭୁଥାଏ । ଥରେ ଡାକ୍ତର ପ୍ୟାର୍‌ଉଡ୍ ହସପିଟାଲରୁ ଚାରି ପାଞ୍ଚଦିନ ଛୁଟି ନେଇଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ସେ ପାଞ୍ଚଦିନ ସେ ମୋଟେ ଘରୁ ବାହାରକୁ ଯାଇନଥିଲେ । ପାଞ୍ଚଦିନର ଛୁଟି ବିନମ୍ପୁରେ ସେ ତାଙ୍କର ଘର ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ଦୁଇଟି ସୁନ୍ଦର ଥାକ ବା ସେଲ୍‌ଫ୍ ।

ମିଃ ଗୋଲ୍‌ଡ୍‌ସ୍ୟାକ୍ ଜଣେ ବଢ଼େଇ । ଶନିବାର ସକାଳୁ ସପିଂ କରିବା ପାଇଁ ମେନ୍ ମାର୍କେଟକୁ ଗଲାବେଳେ ମୁଁ ଦେଖେ, ସେ ତାଙ୍କ ଘର ସାମନାର ଗରାଜରେ କିଛି ଗୋଟାଏ କାମରେ ବ୍ୟସ୍ତଥା'ନ୍ତି । କେବେ କାର-ତଳେ ଚିତ୍‌ହୋଇ ଶୋଇ, କେବେ ଫ୍ଲେଟ ଷ୍ଟୁଲ୍ ଉପରେ ବସି ସେ ତାଙ୍କର ମୋଟର ଗାଡ଼ି ବା ସାଇକେଲରେ କୌଣସି ମରାମତି କରୁଥାନ୍ତି । ଶନିବାର ଓ ରବିବାର ଦୁଇଦିନ ବଢ଼େଇ କାମରୁ ଅବସର ମିଳିଲେ ସେ ସମୟ କଟାନ୍ତି ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗରାଜରେ । ଗରାଜରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରପାତିକୁ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ନା କୌଣସି କାମ ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ଦୁନିଆରେ ସମୟ କଟାଇବା ତାଙ୍କର ଏକ ବିଳାସ !

× × ×

ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କପରି ଶନିବାର ଦିନ ଟ୍ରଲି ନେଇ ସପିଂ କରିବାକୁ ଯିବା ମୋର ଥିଲା ନିୟମିତ ଅଭ୍ୟାସ । ଟେସ୍‌କୋ ଏକ ସମବାୟ

---

* ତାଙ୍କର ଉଇକ୍-ଏଣ୍ଡ୍‌ର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ କଟେ । ଟି— ଟାଇମ୍ ହେଲେ

ଦୋକାନ । ତେଣୁ ସେଠାରେ ଜିନିଷପତ୍ରର ଦରଦାମ ଟିକିଏ କମ୍ । ଡେଲିକାଟେସନ୍‌ରେ ଭାରତୀୟ ମସଲା, ଆଚାର, ପାମ୍ପଡ ପ୍ରଭୃତି ଷ୍ଟୋରରେ ମିଳେ । ରାସ୍ତାରେ, ଟେସକୋରେ, କିମ୍ବା ଡେଲି କାଟେସନ୍‌ରେ କୌଣସି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା ହୋଇଯାଏ ।

'ହାଓ ୟୁ ?,' 'ଫାଇନ୍, ଥ୍ୟାଙ୍କ୍ୟୁ ।'

ଅନେକ ସମୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆଉ ଅଧିକ ଆଗାଏ ନାହିଁ । ଛୁଟିଦିନ ହେଲେ ବି ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଆଗରୁ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ । ତେଣୁ ବିନାକାରଣରେ କାହାକୁ ବାଟରେ ଅଟକାଇ ଗପିବା ଅଭଦ୍ରତା । ହାତରେ ସମୟ ଥିଲେ ରାସ୍ତା କଡ଼ର ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ଟିନ୍‌ଡ୍ ଲେ-ମୋନେଡ୍ ବା କୋକାକୋଲା ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଡ୍ରିଙ୍କ୍ ପିଇବା, ରାସ୍ତାର ଚଳମାନ ମଣିଷ ସ୍ରୋତକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା କିମ୍ବା ବେଞ୍ଚ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପାଉଁରୁଟି ଟୁକୁରା ଆଶାରେ ଏକତ୍ରିତ ଅସଂଖ୍ୟ ପାରାଙ୍କୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାରେ ମୁଁ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ସମୟ କଟାଏ । ଅପାତତଃ ବହୁ ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଭଦ୍ରମହିଳା ମଧ୍ୟ ତାହା ହିଁ କରନ୍ତି । ଅନେକେ ରାସ୍ତାକଡ଼ ବେଞ୍ଚ ଉପରେ ବସି ସେମାନଙ୍କ ଲଞ୍ଚ ଖାଇନିଅନ୍ତି । ସାମାନ୍ୟ ସାଣ୍ଡ୍‌ଓ୍ୱିଚ୍ ଓ ଟିନ୍‌ଡ୍ରିଙ୍କ୍ । ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍‌ରେ ଲଞ୍ଚ ଶେଷ । ଖରାପାଗ ହୋଇଥିଲେ ରାସ୍ତାକଡ଼ର ବେଞ୍ଚରେ ସ୍ଥାନ ମିଳେନାହିଁ । ଶନିବାରରେ ଖରାପାଗ ହୋଇଥିଲେ ଘର ବାହାରେ ସମୟ କଟାଇବାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ହରାଇବାକୁ କେହି ଯେମିତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହନ୍ତି । ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ଜନପ୍ରିୟ ଗୀତର ପ୍ରଥମ ବାକ୍ୟଟି ହେଲା,— 'ସନ୍‌ସାଇନ୍ ସଟରଡେ······ ।'

ସପିଂ କରିବାକୁ ଗଲାବେଳେ ମୁଁ ଅନେକ ସମୟରେ ହଲ୍‌ରୁମ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚେ । ତାର ଘର ମେନ୍‌ରୋଡ଼୍ ଉପରେ । କେବେ କେବେ ସେ ଯାଇଥାଏ ଝିଅମାନଙ୍କୁ, ତା ଗାର୍ଲଫ୍ରେଣ୍ଡକୁ ଦେଖିବାକୁ, କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସେ ରୁମ୍‌ରେ ଥାଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଉଇକ୍ ଏଣ୍ଡ କଟାଇବାକୁ ତାର କେହି ବନ୍ଧୁ ତା ସହିତ ରହୁଥାନ୍ତି । ନିଜ ଭଡ଼ା ରୁମ୍‌ରେ ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ରଖିବା ବେଆଇନ୍; କିନ୍ତୁ ଉଇକ୍‌ଏଣ୍ଡ୍‌ରେ ଅନେକ ସେପରି ଆଇନକୁ ମାନନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । ହଲର ଅନେକ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ମରିସସ୍‌ରୁ ଆସି ଇଂଲଣ୍ଡର ହସପିଟାଲ

ମାନଙ୍କରେ ନର୍ସକାମ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଭଲ ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଥିଲା—ଗାଡ୍ ଓ ବେନ୍ । ଗାଡ୍ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବେରିରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୋଟାଏ ମେଣ୍ଟାଲ୍ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ମେଲ୍ ନର୍ସ । ଅନେକ ଶନିବାର ସେ ସାଲ୍ ସଂଗେ କଟାଏ । ସାଲ୍ ଓ ସେ ପ୍ରାୟ ଦିନ ଏଗାରଟାରେ ଉଠନ୍ତି, ଉଠିସାରି ସାରନ୍ତି ସପିଂ କରିବାକୁ । ଦିନସାରା ଟେଲିଭିଜନ୍ ଦେଖିବା ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସ୍ଥାନୀୟ କ୍ଲବ୍‌ରେ ଲଗା ବିପୁର ବା ହ୍ୱିଇସ୍କି ପିଇବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଉଇକ୍ ଏଣ୍ଡ୍ କଟେ । ଟେଲିଭିଜନ୍ ଓ ପବ୍ ନଥିଲେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଉଇକ୍-ଏଣ୍ଡ କିପରି କଟାନ୍ତେ, କଳ୍ପନା କରିବା କଠିନ ।

ସୁନ୍ଦରୀ ଇସାବେଲଙ୍କ କୁତ୍ସିତ ରୂପ

ରଦାରଫୋର୍ଡ୍ କଲେଜରେ ସବଜ୍‌ଓ୍ବାର ତକ୍ ହାସାନ୍‌ଙ୍କ ରୁମ୍‌ରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥିଲା । ବାହାରେ ଜାନୁୟାରୀର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଥଣ୍ଡା । ସବଜଓ୍ବାର ଇଲେକ୍‌ଟ୍ରିକ୍ କେଟ୍‌ଲରେ ପାଣି ଗରମ କରୁଥିଲେ, ଗରମ ପାଣିକୁ କପ୍‌ରେ ଢାଳି ପ୍ରତି କପ୍‌ରେ ଟି-ବ୍ୟାଗ୍ ପକାଉଥିଲେ । ଆମେ ପ୍ରତି ଘଣ୍ଟାରେ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ଚା ପିଉଥିଲୁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟମସ୍ ଛୁଟି ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଆମେ କେତେଜଣ ଅଣଇଂରେଜ ଛାତ୍ର ଗୋଟିଏ ରୁମ୍‌ରେ ବସି ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲୁ ।

ଆଲୋଚନାଟି ଆରମ୍ଭହେଲା ନରଗିସ୍‌ର ନାଁଆରୁ । ମେରିଆ ଇସାବେଲା ପ୍ରଥମେ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା ତା ବନ୍ଧୁର ପରିଚୟ ଦେଲା, 'ହିସ୍ ଇଜ୍ ନରଗିସ୍' । ମୁଁ ମନ୍ତବ୍ୟ କଲି, 'ବାଃ, ସୁନ୍ଦର ନାଁଆଟିଏ ନର୍‌ଗିସ୍ ଅର୍ଥ ଫୁଲ ।'

ନରଗିସ୍ ଆପାତତଃ ତା ନାଁଆର ମାନେ ଶୁଣି ଖୁସି ହେଲା । ସେ ଆସିଛି ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରୁ, ଏଠାରେ ଅଣ୍ଡର୍ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ଛାତ୍ରୀ । ଦେଖିବାକୁ କଳା, ଫୁଲ୍‌ପ୍ୟାଣ୍ଟ୍ ଓ ସାର୍ଟ ପିନ୍ଧିଛି, ମୁଣ୍ଡବାଳ ବବ୍‌ଡ୍ । ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦରୀ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ମାର୍ଜିତ ଓ ରୁଚିକର । ମୂଳତଃ ସେ ଗୁଜରାଟୀ ଭାରତୀୟ । ଏବେ ବି ଘରେ କଚ୍ଛି ଭାଷା କହେ ।

ମେରିଆ କହିଲା, 'ତୁମର ନାଁଆଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ ପୋଏଟିକ୍ । ହୁଏତ ତୁମର ନାଁଆଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ନା କୋଣସି ଅର୍ଥ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଆମ ନାଆଁ ସବୁର ଅନେକ ସମୟରେ ଅର୍ଥ ନ ଥାଏ ।'

ନର୍‌ଗିସ୍ ମେରିଆକୁ ସମର୍ଥନ କଲା, 'ଇଂରେଜ ନାଁଆଗୁଡ଼ିକ ସତରେ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର । ଏଇ ଯେମିତି ଷ୍ଟୋନ୍ ହାଉସ୍ (ପଥର ଘର), ଲଂଫେଲୋ (ଢେଙ୍ଗା ଲୋକ), ଡ୍ରିଙ୍କ୍ ଓ୍ବାଟର୍ (ପାଣିପିଆ) ।'

ମୁଁ କହିଲି, 'ଭାରତରେ ଅନେକଙ୍କ ନାମ ହିନ୍ଦୁ ଦେବତାଙ୍କର। ସେମିତି ମୋ ନିଜ ନାଁଆ।'

ଆଲୋଚନାଟି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ବେଶ୍ ଲଘୁ ଭାବରେ; କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଆଲୋଚନାର ମୋଡ଼ ବଦଳାଇ ଦେଲା। ପାକସ୍ଥାମା ବନ୍ଧୁ ସବଜର୍ଣ୍ଣାର ମେରିଆ ଇସାବେଲଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, 'ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମ ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଛି। ତୁମେ ଏଠାରୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବ ବୋଲି ଭାବୁଛ—ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ ନା ମୋଜାମ୍ବିକ୍?'

ମେରିଆ ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନଟି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଥିଲା ଗୁରୁତର। ଯଦିଓ ସେ ଥିଲା ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍, ସେ ଆସିଥିଲା ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନଙ୍କ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଉପନିବେଶ ମୋଜାମ୍ବିକ୍ ରାଜ୍ୟରୁ, ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ହେଲା ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ କଳାଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ବିଦେଶୀ ଶାସକ ଗୋରା ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରାମ। ମନେ ହେଉଥିଲା, ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରୁ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ ଉପନିବେଶର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତପ୍ରାୟ।

ଲଣ୍ଡନ୍‌ର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ହଲ୍‌ରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ଦ୍ୱାରା ଆୟୋଜିତ ଗୋଟିଏ ଡିନର୍ ପାର୍ଟିରେ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା ମେରିର ସହିତ। ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦରୀ ଝିଅ ମେରିଆ, ପାଚିଲା ବାଦାମ ରଙ୍ଗର ଦେହ, ଗଭୀର ନୀଳ ଆଖି, ଯେ କୌଣସି ପାର୍ଟି ବା ଆଲୋଚନାରେ ସହଜରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରୁଥିଲା। କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍ ରହି ମେରିଆ କହିଲା 'ହଁ, ସେଇଟା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସମସ୍ୟା।'

ମୁଁ ପଚାରିଲି, 'ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ୍-ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ଅଛି କି?'

'ନା'। ସେ କହିଲା, 'ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍, ମାତ୍ର ଦେଢ଼ହଜାର; କିନ୍ତୁ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କେତେ ଲକ୍ଷ। ସେଠାରେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ୍-ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ଥିଲେ ସେମାନେ ଆମକୁ ଅକ୍ଳେଶରେ କେବେଠୁ ହତ୍ୟା କରିସାରନ୍ତେଣି।'

ଆପାତତଃ ନିଶ୍ଚୟ, ସତର ଅଠର ବର୍ଷର ଅଣ୍ଡର୍ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ ଯୁବତୀ ମେରିଆ ଯେ ମୋଜାମ୍ବିକ୍ ରାଜ୍ୟର ଭୟଙ୍କର କଳା-ଗୋରା ସଂଘର୍ଷ ବା ଉପନିବେଶବାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ କିଛି ଜାଣିଥିଲା, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଆଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ। ଏକ ଦରିଦ୍ର ଓ ଅନୁନ୍ନତ ଆଫ୍ରିକୀୟ ରାଜ୍ୟରେ ସେ ଏକ ଧନଶାଳୀ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ ପରିବାରରେ ଅଲିଅଳି ଝିଅ। ଚାରି ପାଖର କଳା ମଣିଷଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ସଂଗ୍ରାମ ସଂପର୍କରେ ହୁଏତ ସେ କେବଳ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ପଢ଼ିଛି କିମ୍ବା ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍-ମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଛି। କଳା-ଗୋରା ସଂଘର୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ତା'ଠାରୁ ନିରପେକ୍ଷ ମନ୍ତବ୍ୟ ଆଶା କରିବା ବୃଥା।

ସେ କହିଥିଲା, 'ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ କଳା ଓ ଗୋରାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଛ ବିଚାର କରାଯାଏ ନାହିଁ। କଳାଗୋରା ସମସ୍ତେ ପଢ଼ି ପାରିବା ପାଇଁ ବୃତ୍ତି (Scholarship) ଦିଆଯାଏ। କଳାଲୋକେ ଅତି ଗରିବ। ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନେ କାମ ଦେଉ। ଦିନକୁ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଆମ ଦୁଆରେ ଠକ୍ ଠକ୍ କରନ୍ତି—ଆପଣଙ୍କର ଚାକର—ଚାକରାଣୀ ଦରକାର? ଆମ ଘରେ ଯେଉଁ ଚାକର ଅଛି, ତାକୁ ଆମେ ଭଲ ଖାଦ୍ୟ ଦେଉ। ବର୍ଷ ଶେଷରେ କିଛି ଦରମା ବି ଦେଉ। ଆପଣ-ମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ୍ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଦରିଦ୍ର ଦେଶ। ତେଣୁ ଆମେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଦେଶକୁ ଶୋଷଣ କରିବୁ? ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ ଆମର ସ୍ୱାର୍ଥ କ'ଣ, କେବଳ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଛଡ଼ା? ଭାରତକୁ ବି ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନେ ଯାଇଥିଲେ କେବଳ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ।'

ଆଲୋଚନାଟି ଆଉ ଲମ୍ବି ହେବାର ଉପାୟ ନ ଥିଲା। ଆଲୋଚନା ମଝିରେ ଅବଶ୍ୟ ସିବଜିଓ୍ୱାରେ ଚା ବନାଉ ଥିଲେ ଓ ଆମେ-ମାନେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଗତିରେ ଚା ପିଉଥିଲୁ; କିନ୍ତୁ ଉପନିବେଶବାଦ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଆଲୋଚନାରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ହୋଇଉଠିଥିଲୁ ଉତ୍ତେଜିତ। ମୋ ଓ ସିବଜିଓ୍ୱାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରଗାଢ଼ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିଲା, ଆମେ ଉଭୟେ ଆସିଥିଲୁ ଏକ ପୂର୍ବତନ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶରୁ। ଆମର ପୂର୍ବ

ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଶାସିତ ଓ ଶୋଷିତ ହୋଇଥିଲେ ଏକ ୟୁରୋପୀୟ ରାଜ୍ୟଦ୍ୱାରା । ମେରିଆ ଥିଲା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଭଳି ଏକ ଉପନିବେଶକାରୀ ଶକ୍ତିର ଅଂଶ । ଆମର ଏଇ ଆଲୋଚନାରେ ରଦାରଫୋର୍ଡ଼ କଲେଜର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର କୋଠରୀରେ, ବସ୍ତୁତଃ ମୁହାଁ-ମୁହିଁ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ଏକ ଶୋଷିତ ଓ ଏକ ଶୋଷକ ମଣିଷ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ।

ମୁଁ ଓ ସବଜଓ୍ୱାର ଯୁକ୍ତି କଲୁ, 'ଦେଖ ମେରିଆ, ତୁମେ କେବଳ ଗୋରା ବା ଉପନିବେଶକାରୀ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଛ, କଳା ଓ ଶାସିତ ମଣିଷଙ୍କ ସ୍ୱର ତୁମ କାନରେ ବାଜିନାହିଁ । କୌଣସି ସ୍ୱାର୍ଥ ନ ଥିଲେ, ତୁମେମାନେ ନିଜ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ସୁଦୂର ମୋଜାମ୍ବିକ୍ ଯାଇ ନଥାନ୍ତି । ତୁମେମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଉପକାର ପାଇଁ ଉପନିବେଶ-ମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛ ବୋଲି ଉପନିବେଶକାରୀ ଶକ୍ତିମାନେ ଶହଶହ ବର୍ଷ ଧରି ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଚାର କରି ଆସିଛନ୍ତି ଓ ବହୁ ଗୋରା ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଅଜ୍ଞତା ଓ ନିର୍ବୋଧତାରେ ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ ତୁମ ଦ୍ୱାରରେ ଯେଉଁ ମଣିଷମାନେ ଠକ୍‌ଠକ୍ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଶାସକ ଅର୍ଥାତ୍ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍‌ମାନେ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି କି ? ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରେ କଳା ଓ ଗୋରା ଉଭୟଙ୍କୁ ପଢ଼ିବାପାଇଁ ବୃତ୍ତି ଦିଆଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି ସତ କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ମୋଜାମ୍ବିକ୍‌ରୁ ତୁମେ ଆସିଛ, କୌଣସି କଳା ଛାତ୍ର ବା ଛାତ୍ରୀ ଆସି ନାହିଁ ।'

ଆମର ପ୍ରଗଲ୍‌ଭତାରେ ମେରିଆ ହୁଏତ ଟିକିଏ ଶଙ୍କିଗଲା, ତାର ସୁନ୍ଦର ମୁହଁଟି ଲାଲ ହୋଇଉଠିଲା । ମୁଁ ଓ ସବଜଓ୍ୱାର ଉଭୟ ବୟସ ଓ ଶିକ୍ଷାରେ ମେରିଆଠାରୁ ଥିଲୁ ବହୁତ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ମେରିଆ ହୁଏତ କୌଣସି ଇଣ୍ଟରମିଡ଼ିଏଟ୍ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ମୋର ଛାତ୍ରୀ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ମାର୍ଜିତ ଓ ରୁଚିକର କଥା କହିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନରଗୀସ୍ ପରିସ୍ଥିତିଟାକୁ ସହଜ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା ଯଥେଷ୍ଟ । ସେ କହିଲା, 'ଖାଲି ୟୁରୋପୀୟ କାହିଁକି, ଭାରତୀୟମାନେ ବି ଆଫ୍ରିକାର ଲୋକଙ୍କୁ

କମ୍ ଶୋଷଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ଆଫ୍ରିକାର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅତି ଗରୀବ ହୋଇଥିବାରୁ ଚତୁର ଘରଛାଡ଼ୁ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଏପରି କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି ।'

ନଇଗୀଧ ନିଜେ ସେହିପରି ଏକ ଚତୁର ଘରଛାଡ଼ୁ ବ୍ୟବସାୟୀ ପରିବାରର ଝିଅ । ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସେ ଯେପରି ନିଜ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଜାତିର ଦୁର୍ବଳତା ସ୍ୱୀକାର କରିଗଲା, ମେରିଆର ଅଧାର୍ମିକ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ତାହା ଥିଲା ଠିକ୍ ବିପରୀତ ଦିଗ । ଆମେ ନଇଗୀଧ୍ର ନିରପେକ୍ଷ ମନୋଭାବରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କଲୁ । ଶୋଷକ ଶ୍ରେଣୀ ଯେ ନିଜ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ଚିହ୍ନିବା ଓ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ସମ୍ଭବ, ନଇଗୀଧ୍ ଥିଲା ତାର ପ୍ରମାଣ !

× × ×

ସେଦିନର ଆଲୋଚନାର ଅଳ୍ପ କେତେ ସପ୍ତାହ ପୂର୍ବରୁ ହେଲସିଙ୍କିରେ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଇଂରାଜୀ ଉପନ୍ୟାସର ଫିଲ୍ମ ଦେଖିଥିଲି- Robinosn Crus । ଉପନ୍ୟାସଟି ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଡାନିଏଲ୍ ଡେଫୋଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହା ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉନ୍ନତ ଭାଷାରେ ଅନୂଦିତ ହୋଇଛି । ଏହା ଆପାତତଃ ଜଣେ ଦୁଃସାହସିକ ନାବିକର କାହାଣୀ । ଜାହାଜ ସମୁଦ୍ରରେ ଜଳମଗ୍ନ ହେବାରୁ ଏଥିର ଜଣେ ଯାତ୍ରୀ ରବିନ୍‌ସନ୍ କ୍ରୁଶୋ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରି ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପରେ ପହଞ୍ଚେ । ଦ୍ୱୀପରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ମନୁଷ୍ୟ ବସତିର ନାମ ଗନ୍ଧ ପାଏ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ପରେ ଗୋଟିଏ ଆଦିମ ଧନୁଶରଧାରୀ କଳା ମଣିଷର ସାକ୍ଷାତ ପାଏ । ଧନୁଶରଧାରୀ କଳା ମଣିଷଟି ପ୍ରଥମେ ବନ୍ଧୁକ-ଧାରୀ ଗୋରା ଆଗନ୍ତୁକ ରବିନ୍‌ସନ୍ କ୍ରୁଶୋକୁ ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖେ; କିନ୍ତୁ ପରେ ସେ ରବିନ୍‌ସନ୍‌ର ବଶ୍ୟତା ସ୍ୱୀକାର କରେ ଓ ତାହାର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭୃତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ରବିନ୍‌ସନ୍ ଏଇ ଭୃତ୍ୟଟି ସାହାଯ୍ୟରେ ସେହି ଅରଣ୍ୟମୟ ଦ୍ୱୀପରେ ତାର କୁଟୀର, ଡଙ୍ଗା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ଓ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ଜୀବନ ଯାପନ କରେ; କିନ୍ତୁ କିଛି ଦିନ ପରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ସେଇ ଦ୍ୱୀପରେ ନିକଟସ୍ଥ ହୁଏ ଓ

ରବିନ୍‌ସନ୍ ସେଇ ଜାହାଜରେ ତାର ମାତୃଭୂମି ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ଫେରିଯାଏ । ଭୃତ୍ୟଟି ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରରେ ତାର ମାଲିକକୁ ବିଦାୟ ଦିଏ ।

ଏଇ କାହାଣୀଟି ଯେତେ ସହଜ ଓ ସରଳ ମନେହେଉ ନା କାହିଁକି ଏହା ବୋଧହୁଏ ଉପନିବେଶବାଦର ଏକ ସାର୍ଥକ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆଲେଖ୍ୟ । ରବିନ୍‌ସନ୍ କ୍ରୁଶୋ ଓ କଳା ମଣିଷଟିର ସମ୍ପର୍କ ଉପନିବେଶକାରୀ ଓ ଶାସିତ ମଣିଷର ସମ୍ପର୍କଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ । ଗୋରା ମଣିଷଟି ଘଟଣାକ୍ରମେ କଳା ମଣିଷର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଓ କଳା ମଣିଷଟି ତା ନିଜ ଦେଶରେ ବିଦେଶୀ ମଣିଷଟିର ଭୃତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ! ଏଇ ପରିଣତି ମୂଳରେ ରହିଲା ଗୋରା ମଣିଷର ବୃହତ୍ତର ଶକ୍ତି ବା **superior technology** । ଗୋରା ମଣିଷର ବନ୍ଧୁକ ଆଗରେ କଳାମଣିଷର ଧନୁଶର ଶକ୍ତିହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ଉପନିବେଶ-ବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଧନୁଶର ଉପରେ ବନ୍ଧୁକର ଶକ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ ।

ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ୟୁରୋପୀୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା କଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଥିଲେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଯୁଦ୍ଧ ସରଞ୍ଜାମ । ଏଇ ସରଞ୍ଜାମ ବଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ସେମାନେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିପାରିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଅତି ଉନ୍ନତ ଓ ସଭ୍ୟ ଦେଶ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ତାହାର ଇତିହାସ ମାତ୍ର ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର; କିନ୍ତୁ ୟୁରୋପୀୟମାନେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ହୁଏତ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ଲୋହିତ ଭାରତୀୟମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁକ ଆଗରେ ସେମାନଙ୍କ ଧନୁଶର ତିଷ୍ଠି ପାରିଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ଆଜ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଅଳ୍ପ କେତେ ଶହ ଲୋହିତ ଭାରତୀୟ ସେମାନଙ୍କ ମାତୃଭୂମିରେ ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ବସ୍ତୁ ଭଳି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ କୁତୂହଳ ମେଣ୍ଟାଉଛନ୍ତି ।

ମଜାର କଥା ହେଉଛି, ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଧୁକ ଶକ୍ତିବଳରେ ଉପନିବେଶବାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି, ସେଇମାନେ ଉପନିବେଶବାଦ ସପକ୍ଷରେ ଚତୁରତା ସହକାରେ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରଚୁର ମଧ୍ୟ ଚଳାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ୟୁରୋପୀୟମାନେ ଏସିଆ, ଆମେରିକା ଓ

ଆଫ୍ରିକାରେ ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି ଓ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଅପହରଣ କରି ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେଇମାନେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଶାସିତ ଦେଶ ବା ଜାତିମାନଙ୍କ ଇତିହାସ ଲେଖିଛନ୍ତି ଓ ଶାସିତ ଜାତି-ମାନେ ସେଇ ଇତିହାସ ପଢ଼ି ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ ଧାରଣା କରି ଆସିଛନ୍ତି। ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଆଫ୍ରିକାର ଲୋକେ ଏ ଯାଏଁ ୟୁରୋପୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଥିବା ଇତିହାସ ହିଁ ପଢ଼ି ଆସୁଥିଲେ। ଏଭଳି ଇତିହାସର ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟ ଥାଉନା କାହିଁକି, ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ମୂଳ ଧାରଣା ବଦ୍ଧମୂଳ ଥାଏ। ତାହା ହେଉଛି, ୟୁରୋପୀୟମାନେ ହିଁ ସଭ୍ୟତାର ଆଲୋକ ବହନ କରନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଆମେରିକାର ମୂଳ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ।

ତେଣୁ ମେରିଆ ଇସାବେଲର ଯୁକ୍ତିରେ କିଛି ନୂତନ ବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକର ନ ଥିଲା। ଉପନିବେଶବାଦ ସପକ୍ଷରେ ତାର ଯୁକ୍ତି ସୂତ୍ରରେ, ସଭ୍ୟ ଓ ଉନ୍ନତ ୟୁରୋପୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କୁତ୍ସିତ ଦିଗଟି ହିଁ ସୂଚୁଥିଲା।

× × ×

ଡକ୍ଟର ହାସାନ୍‌ଙ୍କ ରୁମ୍‌ରେ ସେଦିନର ଆଲୋଚନା ସରିଲା-ବେଳକୁ ରାତି ଅନେକ ହୋଇଥିଲା। ଆଲୋଚନାଟି ଉତ୍ତେଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବାରୁ କିଛି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ମୋ ରୁମ୍‌କୁ ଫେରିଲି।

ତା' ପରଦିନ ସକାଳେ କବାଟରେ କାହାର ଖଟ୍ ଖଟ୍ ଶୁଭିଲା। ଡକ୍ଟର ହାସାନ୍ ଆସିଥିଲେ। ସାମାନ୍ୟ ବିଚଳିତ ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, 'ମିତ୍ର, ମେରିଆ କାଲିର ଆଲୋଚନାରେ ଅପମାନିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ମୋତେ କହିଲା, ତୁମେ ଆସ, ଆମେ ଦୁହେଁ କ୍ଷମା ମାଗିନେବା।'

ଡକ୍ଟର ହାସାନ୍ ମୁଁ ଓ ମେରିଆକୁ କ୍ଷମା ମାଗିନେଲୁ। ଆମେ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲୁ ଯେ ଉପନିବେଶବାଦକୁ ଆମେ ଯେତେ ସମାଲୋଚନା କଲେ ବି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମର କିଛି କହିବାର ନାହିଁ।

ମେରିଆ ଆପାତତଃ ଆମ ଯୁକ୍ତିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ କେବେ ଡକ୍ଟର ହାସାନ୍‌ଙ୍କ ରୁମ୍‌କୁ ଆସିବା କିମ୍ବା ଆମ ସହିତ କୌଣସି ଗୁରୁତର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ମୋର ମନେ ନାହିଁ।

ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀ

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଘରକୁ ଫେରୁଛି, ବାଟରେ ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଦେଖାହେଲା । ଭଦ୍ରଲୋକ ବେଶ୍ ଡେଙ୍ଗା, କଳା ସୁଟ୍‌ଟିଏ ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି, ଦେହର ରଙ୍ଗ କଳା । ରାସ୍ତାରେ ଆଉ କେହି ନ ଥାନ୍ତି ବୋଧହୁଏ । ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋତେ ଚାହିଁଲେ, ମୁଁ ବି ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁଲି; କିନ୍ତୁ ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ କିଛି ନକହି ନୀରବରେ ନିଜ ନିଜ ବାଟରେ ଚାଲିଗଲୁ ।

ତା'ପରଦିନ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ସେଇ ପୁରୁଣା ସ୍ଥାନରେ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହିତ ପୁଣି ଥରେ ଦେଖାହେଲା । ଏଥର ସେ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି କହିଲେ, 'କ୍ଷମା କରିବେ, ଆପଣ କ'ଣ ମରିସସ୍‌ରୁ ଆସିଛନ୍ତି ?' ମୁଁ କହିଲି, 'ନା, ଆପଣ କେଉଁ ଦେଶରୁ ଆସିଛନ୍ତି ? ଇଣ୍ଡିଆରୁ ?' ତା'ପରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ଜାଣିଲୁ । ସେ ଯେମିତି ଅନେକ କିଛି କହିବେ ବୋଲି ମୋତେ ହିଁ ଖୋଜୁଥିଲେ । ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଅନର୍ଗଳ କହି ଚାଲିଲେ । ସେ ଆସିଛନ୍ତି ମରିସସ୍‌ରୁ । ସେ ମୂଳତଃ ତାମିଲ, ତାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଭାରତରୁ ଆସିଥିଲେ । (ଠିକ୍ କେଉଁଠୁ ସେ କହିପାରିଲେ ନାହିଁ, ତାମିଲନାଡ଼ୁରୁ ହୋଇଥିବେ ବୋଲି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଲି) । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ତାମିଲ ଭୁଲି ଗଲେଣି । ତାଙ୍କ ମାଆ ଓ ବାପା କିଛି କିଛି ତାମିଲ ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଆକସ୍ମିକ ବିୟୋଗ ଘଟିଛି, ଝିଅ ଦୁଇଟି ମରିସସ୍‌ରେ ରହୁଛନ୍ତି । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥାନୀୟ ଟେକ୍‌ନୋଲଜି କଲେଜରେ ଟେଲିଭିଜନ୍ ଅପରେଟର୍ ଭାବରେ କାମ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାମ ମାରିମୁତୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପିଲେ । 'ପିଲେ'— ସେ ଆଉ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବହାର କରୁନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଡାକ ନାମ 'ଭେଲ୍' । ଇଂରାଜୀରେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବନ୍ଧୁମାନେ ଡାକନ୍ତି ଭାଲୁ ।

ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ କହିବା ବା ଅନ୍ୟକୁ ତା' ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ପଚାରିବା ଇଂରେଜଲୋକଙ୍କ ଅଭ୍ୟାସବିରୁଦ୍ଧ । ପୁଣି ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ନିଜର ପରିବାର, ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଇତିହାସ ଓ ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ଅଯାଚିତଭାବେ ସମ୍ବାଦ ଦେବା କୌଣସି ଇଂରେଜ ଲୋକ-ଠାରେ ଆଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଲୋକ ସାଧାରଣତଃ 'କିପରି ଅଛନ୍ତି ?' 'ଆଜିର ଦିନଟି ଚମତ୍କାର' ପରି କେତେକ ଫର୍ମୁଲବନ୍ଧା ନିରୀହ ମନ୍ତବ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି କହି ନ ଥାନ୍ତି । ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ବା Privacy ରକ୍ଷାକରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ଇଂରେଜମାନେ ଯେପରି ଅତିମାତ୍ରାରେ ସଚେତନ୍ । ଜଣେ ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରମହିଳାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ବେଶ୍ ଭଲ ପରିଚୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଅଜା ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ ବୋଲି ସେ ମୋତେ କେବେ କହି ନ ଥିଲେ । ଅକସ୍ମିକଭାବେ ଏଇ ସମ୍ବାଦଟି ମୁଁ ଆଉ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ-ଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲି । ଅଳ୍ପଦିନ ତଳେ ମୋର ସୁପରଭାଇଜର୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗତ ତିନିବର୍ଷ ମୁଁ ଗବେଷଣା କରିଛି, ସେ ଗୋଟିଏ ଚିଠି ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବେଶ୍ ଘନିଷ୍ଠତା ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ କହିପାରେ । ସେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଚିଠିରେ ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଲେଖିନାହାନ୍ତି । ମୋ ପ୍ରତି ଓ ମୋ ପରିବାର ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ପ୍ରକାଶ କଲାପରେ, ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି, 'ଏତେଦିନ ପରେ ବସନ୍ତ ଆସିଛି । ବୃକ୍ଷବେଲ୍ଲ ଫୁଲ୍ ସବୁ ଫୁଟିଲାଣି, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋ ରୁମ୍‌ଭିତରୁ କେବଳ କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ଗର୍ତ୍ତଟିଏ ଦେଖିପାରୁଛି । ରଦରଫୋର୍ଡ଼ କଲେଜର ଏବେ ଟମ୍ପୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଛି ।'

ଭାଷା, ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଓ ରୁଚିରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସି ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା ଲୋକେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଅନେକାଂଶରେ ଭିନ୍ନ । ଏଇ ଭିନ୍ନତା କେବଳ ଚମଡ଼ାର ରଙ୍ଗରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ ଭୁଲ୍ ଧାରଣା ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କାରଣ ଏଇ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଲୋକେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପରି ପୋଷାକ ପିନ୍ଧନ୍ତି, ପବ୍‌ରେ ମଦ ପିଅନ୍ତି ଓ କ୍ରିକେଟ୍ ବା ସକ୍‌କର (ଫୁଟବଲ୍) ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ନିକଟରେ ଦେଖିଲେ ବୁଝିହୁଏ ସେମାନେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଗୋଷ୍ଠୀ । ବହୁକାଳଧରି

ବିଲାତରେ ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ନିଜ ଦେଶର ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହଁନ୍ତି । ସୂଟ୍‌ପିନ୍ଧି ପବ୍‌ରେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବିଅର୍ ବା ସ୍କଚ୍ ପିଇ ବିଲାତର କେମ୍ବ୍ରିଜ୍ କଲେଜରେ ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ଭଲ୍ ଇଂରେଜ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ସେ ଭାରତୀୟ ବା ମରିସସୀୟ ହୋଇ ରହିଛି । ତେଣୁ ଆଜି ଜଣେ ଭାରତୀୟ ସହିତ ଦେଖାହେଲେ ସେ ଅଯାଚିତ ଭାବେ ନିଜର ମନର କଥା କହିପାରୁଛି । ସେ ଯେପରି ପ୍ରମାଣ କରିଦେବାକୁ ଚାହେଁ ଯେ ସେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ।

ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ ମିନିଟ୍‌ର ସାକ୍ଷାତ୍‌ରେ ଭଲ୍ ଓ ମୁଁ ଯେପରି ପରସ୍ପର ସହିତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇଗଲୁ, ସେଥିପାଇଁ ଅନେକାଂଶରେ ଆମର ଅତୀତ ଇତିହାସ ଦାୟୀ । ଆମେ ଦୁହେଁ ବିଲାତରେ ରହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଅତୀତ ଇତିହାସ ଅଭିନ୍ନ, ଆମେମାନେ ଭାରତୀୟ ଓ ହିନ୍ଦୁ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସମାନ । ଆମର ଚମଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ଆମକୁ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରିବାରେ ଯେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ନ ପାରେ; କିନ୍ତୁ ଚମଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଆମର ଏକମାତ୍ର ଯୋଗସୂତ୍ର ନୁହେଁ ।

ବିଲାତରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମୟରୁହିଁ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି, ଭଲ୍ ପରି ଏସିଆ ବା ଅଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ମୁଁ ଯେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ, ଇଂରେଜ ବା ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କର ସେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ନୁହେଁ । ବିଲାତରେ ପହଞ୍ଚିବାପରେ ଲଣ୍ଡନର ବିରାଟ ପୋଷ୍ଟାଲ ଟାଓ୍ୱାର ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ର୍‌ୟାମ୍‌ଜି ହଲ୍‌ରେ ଆନ୍ୟାନ୍ୟ କମନ୍‌ୱେଲ୍‌ଥ ସ୍କଲରମାନଙ୍କ ସହିତ ମୋତେ କିଛିଦିନ ରହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା, ଆମେରିକା, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ପ୍ରଭୃତି ପୂର୍ବତନ ଇଂରେଜ ଶାସିତ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଆସିଥିଲେ । ଆପାତତଃ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ଆଗରୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ କେତେ ଘଣ୍ଟା ପରେ ଦେଖାଗଲା, ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଥିବା କଳାଲୋକ ଏକାଠି ବସି ଗପସପ କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ସପିଂ ପାଇଁ ବାହାରିଛନ୍ତି । କାନାଡ଼ା ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରୁ ଆସିଥିବା ସ୍କଲରମାନେ ଏକାଠି କୌଣସି ପବ୍‌କୁ ବାହାରିଛନ୍ତି, ଇତ୍ୟାଦି । କଳା ଓ ଗୋରା ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଦୌ ବନ୍ଧୁତା ବା ଆଳାପ

ଆଲୋଚନା ନ ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ଏଠାରେ କହୁନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାରଣରୁ କଳା ଅର୍ଥାତ୍ ଏସିଆ ଆଫ୍ରିକାରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକେ ଏବଂ ୟୁରୋପ ଓ କାନାଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶରୁ ଆସିଥିବା ଗୋରାଲୋକେ ଯେପରି ଦୁଇ ଦଳ ରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲେ ।

ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ପଢ଼ୁଥିବାର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ର୍ୟାମ୍ଜେ ହଲ୍‌ରେ ମୁଁ ଯାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲି, ବିଲାତରେ ରହିଥିବା ସାଢ଼େ ତିନି ବର୍ଷରେ ଠିକ୍ ତାହାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହିଁ ଦେଖିଲି । ପ୍ରଥମେ କିଛି ଦିନ ମୋର ମନେ ହୋଇଥିଲା, ମୁଁ ନିଜେ ହୁଏତ ଇଂରେଜ ଲୋକମାନଙ୍କ ଖାଉମାଉ ସହିତ ଖାପ୍ ଖୁଆଇ ଚଳି ନପାରି ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକ ସମ୍ପର୍କ ରଖିଛି । ହୁଏତ ମୋ ବିଶ୍ୱାସରେ କିଛିଟା ସତ୍ୟତା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବିଲାତରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା କିମ୍ବା ବିଲାତରେ ଅତି କମ୍ ବୟସରୁ ଚାଲି ଆସିଥିବା ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରମାନେ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ କରିଥିବା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି । ଏଠାରେ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଲେଖିଲେ କଥାଟା ଆହୁରି ପରିଷ୍କାର ହେବ ।

ତାଙ୍କ ନାମ ଜର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ସିଂ ଗ୍ରେଓ୍ୱାଲ, କେଣ୍ଟ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ଅଣ୍ଡର ଗ୍ରାଜୁଏଟ୍ । ଗୋଟିଏ ପାର୍ଟିରେ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ବାଇଶି । ଗଲା ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ସେ ନିଜ ବାପା, ମାଆ, ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ସହିତ ବିଲାତରେ ରହି ଆସିଛନ୍ତି । ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଧାରଣା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ପାସପୋର୍ଟ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ବିଲାତର ନାଗରିକ ହୋଇସାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଖାଦ୍ୟପେୟ, ପୋଷାକ, ରୁଚି ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଭାରତୀୟତାର ଛାପ ପ୍ରାୟ ଅନୁପସ୍ଥିତ ।

ଜର୍ଣ୍ଣେଲ ସିଂ ଗ୍ରେଓ୍ୱାଲ ଓ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ତିନିମାସ ଗୋଟିଏ ଘରେ ରହିଥିଲୁ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ କଳା—ସେମାନେ କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶରୁ ହିଁ ଆସିଥିଲେ । ଦିନେ ମୁଁ ଗ୍ରେଓ୍ୱାଲଙ୍କୁ ପଚାରିଲି,

'ତୁମେତ ବିଲାତରେ ରହୁଛ ଓ ରହିବ । ତେବେ ତୁମ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଗୁଡ଼ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?'

ଗ୍ରେଓ୍ୱାଲ୍ ପ୍ରଥମେ ମୋ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଠିକ୍ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । କହିଲେ, 'ମୋର ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁତ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି !'

ତିନମାସ ଭିତରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ କାହିଁକି ଆସି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ପଚାରିଲି । ଗ୍ରେଓ୍ୱାଲ କଥାଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନା ପରେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ, କୌଣସି କାରଣରୁ ବିଲାତରେ କଳା ଓ ଗୋରା ଲୋକେ ଦୁଇଟି ସାମନ୍ତରାଳ ଗୋଷ୍ଠୀପରି ରହନ୍ତି । ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ କମ୍ । ଜଣେ କଳା ଓ ଗୋରା ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା କେବେ କେଉଁଠି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ, ବ୍ୟତିକ୍ରମ ବୋଲି ମନେକରିବାକୁ ହେବ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାକୁ 'ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀ' ବା Third World ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏଇ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦଟିରୁହିଁ ସୂଚନା ମିଳେ ଯେ ଗୋରା ଲୋକେ କଳା ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେତେକାଂଶରେ ଭିନ୍ନ ଓ ବିଚିତ୍ର ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀ କହିଲେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ମୋଟାମୋଟି ଯେଉଁ ଧାରଣା ହୁଏ, ତାହା ହେଉଛି, ଗୋରା-ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିବା ବା ହୋଇଥିବା ଦରିଦ୍ର ଓ ଅନୁନ୍ନତ କଳାରଙ୍ଗର ଲୋକମାନଙ୍କ ଦେଶସବୁ । ସାଧାରଣତଃ ଭାରତ, ବାଂଲା-ଦେଶ, ଚୀନ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଦେଶମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏଇ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ବାଂଲାଦେଶର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଭାରତ ଓ ଚୀନର ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣତା, ଆଫ୍ରିକାର ଜଙ୍ଗଲୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆଦିମ ଜୀବନଯାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ସମୟରେ ଟେଲିଭିଜନରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେଇଥିରୁ ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀ ସମ୍ପର୍କରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଯାହା ଧାରଣା ହେଉଥିବ ।

ୟୁରୋପ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ଆମେରିକା ତୁଳନାରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନେ ଯେ ଦରିଦ୍ର ଓ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନଗ୍ରସର, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ବିବାଦୀୟ ନୁହେଁ ; କିନ୍ତୁ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର

ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଧାରଣା ଦେବାକୁ ପାଇ ଅନେକ ସମୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଲେଖକ, ସାମ୍ବାଦିକ ଓ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ନିର୍ମାତାମାନେ ଏହି ମହାଦେଶର କେତୋଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଗ ସମ୍ପର୍କରେ ହିଁ ଆଲୋକପାତ କରନ୍ତି । ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋତେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚରା ଯାଉଥିଲା, ସେଇଥିରୁ ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ସାଧାରଣ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ଧାରଣାର କିଞ୍ଚିତ ପରିଚୟ ମିଳି ପାରିବ ।

(କ) ଭାରତର ଲୋକେ ଗୋରୁକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ?

(ଖ) ଭାରତରେ ସବୁଆଡେ ସାପ, ସାପୁଆ କେଳା, ମହାରାଜା ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି ?

(ଗ) ଭାରତରେ ପ୍ରତି ଗାଆଁରେ ନୂଆ ନୂଆ ଭାଷା ଚଳେ ?

(ଘ) ଆପଣମାନେ କେଉଁ ଭାଷାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରନ୍ତି ?

(ଙ) ଭାରତରେ କ’ଣ ଲୋକମାନେ ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ?

ଏ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡିକ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ବହୁ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ହିଁ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନମାନ ପଚାରିଥାନ୍ତି । ଭାରତର ପ୍ରତି ଗାଆଁରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାଷା ଚଳେକି ବୋଲି ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଏମ୍ ଏ. କରୁଥିବା ଜଣେ ଛାତ୍ର ମୋତେ ପଚାରିଥିଲେ । ଭାରତ କହିଲେ ଏବେ ବି ପିଲାଠାରୁ ବୁଢା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଆସେ—ସାପ, ସାପୁଆକେଳା ହାତୀ, ମହାବଳ ବାଘ ଓ ମହାରାଜା । ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଫିଲ୍ମମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଏହି ସବୁର ଛବି ହିଁ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ମୋର ଛଅ ବର୍ଷର ପୁଅ ସ୍କୁଲରୁ ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ଏହିପରି ଧାରଣାଗୁଡିଏ ସଂଗ୍ରହ କରି ମୋତେ ବିଚିତ୍ର ପ୍ରଶ୍ନ ସବୁ ପଚାରୁଥିଲା । ମଜାର କଥା ହେଉଛି, ଅନେକ ସମୟରେ ଭାରତକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବେ ଜାଣିଥିବା ଭାରତୀୟ ଲେଖକ ଓ ସାମ୍ବାଦିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କ ଧାରଣାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ଭଳି ସମ୍ବାଦ ବା ଲେଖାମାନ ଲେଖିଥାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ଇଂରାଜୀଭାଷାରେ ଲେଖୁଥିବା ଭାରତୀୟ ଲେଖକମାନେ ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଲାବେଳେ ଭାରତର ଗୋ-ପୂଜା, ବାବାଜୀ, ସାପ ଓ ମହାରାଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ସେମାନଙ୍କ ବହିର ଭଲ କାଟ୍ତି ହେବା ସେମାନଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ଲେଖିଲେ ଇଂରେଜ ପାଠକମାନେ ପଢ଼ିବାକୁ ଭଲ ପାଇବେ, ସେମାନେ ତାହା ହିଁ ଲେଖିଥାନ୍ତି ।

ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଲେଖକମାନେ କପରି ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି, ତାହାର ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ଉଦାହରଣ ଏଠାରେ ଦେଉଛୁ । ଲଣ୍ଡନରେ ରହୁଥିବା ଜଣେ ଭାରତୀୟ ସାମ୍ବାଦିକ ବିଲାତର ଗୋଟିଏ ଦୈନିକ କାଗଜରେ ପଞ୍ଜାବର ଗୋଟିଏ ଗାଆଁ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଥିଲେ । ଭାରତର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ଭାରତର ଜଣେ ଶ୍ରମିକର ଦୈନିକ ଆୟ କୋଡ଼ିଏ ପେନସ । କୋଡ଼ିଏ ପେନ୍ସ ମୋଟାମୋଟି ତିନିଟଙ୍କା ସଙ୍ଗେ ସମାନ; କିନ୍ତୁ କୋଡ଼ିଏ ପେନ୍ସର କ୍ରୟଶକ୍ତି ତିନିଟଙ୍କାର କ୍ରୟଶକ୍ତିଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ କମ୍ । ଭାରତରେ ତିନିଟଙ୍କାରେ ଜଣେ ଦୁଇଥର ଭାତ ଓ ଶାଗ ଅନ୍ତତଃ ଖାଇପାରିବ; କିନ୍ତୁ କୋଡ଼ିଏ ପେନ୍ସରେ ବିଲାତରେ ଗୋଟିଏ କପ୍ ଚା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ମିଳିବନାହିଁ । ଚତୁର ସାମ୍ବାଦିକ ଭାରତୀୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଭୟଙ୍କରତା ବୁଝାଇବାକୁ ଯାଇ କୋଡ଼ିଏ ପେନ୍ସ ଓ ତିନିଟଙ୍କାର କ୍ରୟଶକ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝାଇବାକୁ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ ।

'ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀ' ସମ୍ପର୍କରେ କେବଳ ଇଂରେଜ ବା ଗୋରା ଲୋକଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଧାରଣାମାନ ରହିଛି ବୋଲି ଭାବିବା ଭୁଲ୍ । ନିଜ ଦେଶ ବାହାରେ ବହୁ ବର୍ଷଧରି ରହି ଆସିଥିବା କଳାଲୋକମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚିତ୍ର ଧାରଣାମାନ ଅଛି । ନିଜ ଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ ଠିକ୍ କଥା ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଟେଲିଭିଜନରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିସାରିବା ପରେ ମୋର ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ମରିସସୀୟ ବନ୍ଧୁ ମୋତେ ପଚାରିଲେ—'ଏକଥା କ'ଣ ସତ ଯେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ତେତିଶ କୋଟି ଦେବତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ?' ଲରେନ୍ଓ ବୋଲି ଆଫ୍ରିକାର ଗୋଟିଏ ଫରାସୀଭାଷୀ ଉପନିବେଶରୁ ଆସିଥିବା ଆଉ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ଛାତ୍ର ମୋତେ ବେଶ୍ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଥରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, 'ଭାରତକୁ ଗଲେ ବାବାଜୀ ଓ ମହାରାଜାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିହେବ ?' ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ପୂଜା କରଯାଏ ଏବଂ

ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରେ (ତେତିଶ କୋଟି ?) ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସତ୍ତାର ଉପସ୍ଥିତି ସ୍ୱୀକାର କରଯାଏ, ତାହା ଟେଲିଭିଜନ୍ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍‌ରେ କୁହା ଯାଇଥିଲେ ପ୍ରଥମବନ୍ଧୁ ଏଭଳି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ସେହିପରି ବାବାଜୀ ଓ ମହାରାଜାମାନେ କେବଳ ଭାରତର ନିଜସ୍ୱ ନୁହନ୍ତି, ସବୁ ଦେଶରେ ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ନାମ ଓ ଆବରଣ ତଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛନ୍ତି, ଏହା ବୁଝାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବନ୍ଧୁ ହୁଏତ ଭାରତ ସମ୍ପର୍କରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ କୌଣସି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଥାନ୍ତେ । କହିରଖେ କି ଏ ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଭାରତ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ପାଞ୍ଚଦିନତଳେ ଭାରତରୁ ଯାଇ ଆଫ୍ରିକାରେ ରହିଥିଲେ ।

ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ଅଧିବାସୀମାନେ ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କରେ କେଭଳି ଭୁଲ ଧାରଣାମାନ ପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି, ତାହାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଉଛି । ଲ୍ୟାମକ ହଲ୍‌ରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରମୁଖ ଆଫ୍ରିକାର କେତେଜଣ ଡ଼କ୍ଟରଙ୍କ ସଂଗେ ଦିନେ ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ୟୁରୋପର ଲୋକ ଆଫ୍ରିକାର କଳାଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କେଭଳି ବିଚିତ୍ର ଧାରଣାମାନ ରଖିଥାନ୍ତି, ସେଇକଥା ଅତି ଦୁଃଖରେ ସହିତ ଆଫ୍ରିକାର ବନ୍ଧୁମାନେ କହୁଥାନ୍ତି । ନାଇଜେରିଆର ଲୋକେ ୟୁରୋପୀୟ-ମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞତା ସମ୍ପର୍କରେ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇସାରି କହିଲେ, ତେବେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ ଦୋଷଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆମମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ଭୁଲ୍ ଧାରଣା ଅଛି । ଆମର ନିଜର ବହୁଦିନ ଯାଏଁ ବିଶ୍ୱାସଥିଲା ଯେ କଙ୍ଗୋରେ ସବୁ ଲୋକମାନେ ବାମନ Pigmy ଓ ସେମାନେ ମାଙ୍କଡ ପରି ଗଛରେ ରହନ୍ତି ।

ଆମେ ଭାରତୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଚିତ୍ର ଧାରଣା ଓ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିଥାଉଁ । ଆଫ୍ରିକା ଯେ ଶିଳ୍ପ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଭାରତ ସହିତ ତୁଳନୀୟ, ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ତାହା ଜାଣନ୍ତିନାହିଁ । ୟୁରୋପରେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଫ୍ରିକାର ଯୁବକଯୁବତୀମାନେ ନିଜକୁ ଯେଭଳି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିପାରିଛନ୍ତି, ଭାରତ ଉପମହାଦେଶର ଲୋକେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେଭଳି କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଆମର ପଡ଼ୋଶୀ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ଚୀନ୍, ମାଲେସିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଅଜ୍ଞତା ଯଥେଷ୍ଟ ।

ମଜା ଓ ଦୁଃଖର କଥା ହେଉଛି ଆଜିର ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଦେଶମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ କଥାରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତକୁ ଅନାଇ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ପରସ୍ପରକୁ ଜାଣିବା ଓ ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଉପରେ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ, ଭାରତରେ ୟୁରୋପ ଓ ଆମେରିକା ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ଏତେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିବାବେଳେ, ଆମର ପଡ଼ୋଶୀ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ଥାଇଲଣ୍ଡ ଓ ପାକିସ୍ତାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟ କିଛି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ । ଇଂରେଜ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପନିବେଶକାରୀ ଶକ୍ତିମାନେ ଆମର ଆମ ପଡ଼ୋଶୀ ବା ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ଧାରଣା ଦେଇଛନ୍ତି, ଆମେମାନେ ସେଇ ଧାରଣାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠି ପାରୁନାହୁଁ । ସେମାନେ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞତା ବା ଔପନିବେଶିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବହୁ ସମୟରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଦେଶମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି ଓ କରୁଛନ୍ତି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ୟୁରୋପ ଓ ଆମେରିକାର ଦେଶମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମେ କେତେ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ତାହା ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ କେତେକାଂଶରେ ଅନୁଭବ କରିଥିଲି । କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀରେ ଆମ ଘର ସମ୍ମୁଖରେ ମାଲୟେସିଆର ଜଣେ ଭଦ୍ରଲୋକ ତାଙ୍କ ପରିବାର ସହିତ ରହୁଥିଲେ । ଏତେ ନିକଟରେ ରହି ମଧ୍ୟ ମାସ ମାସ ଧରି ଆମର ସମ୍ପର୍କ କେବଳ 'ହାଲୋ', 'କେମିତି ଅଛନ୍ତି'ର ସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରିନଥିଲା । ହଠାତ୍ ଦିନେ କୌଣସି କାରଣରୁ ଭଦ୍ରଲୋକ ମୋତେ ଆସି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ଘରେ ଖାଇବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି, ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଠିକ୍ ଭାରତୀୟଙ୍କ ପରି ଭାତ ଓ ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି ତରକାରୀ ରାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡ଼ରେ ହିନ୍ଦୀ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଗୀତ ସବୁ ବାଜୁଛି । ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟରେ ଯେ ମାଲୟେସିଆର ରୁଚି ଭାରତୀୟ ରୁଚି ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଯେ ମାଲୟେସିଆରେ ଏତେ ବେଶି ଜନପ୍ରିୟ, ମୋର ଧାରଣା ହିଁ ନ ଥିଲା । ପରସ୍ପର ପଡ଼ୋଶୀ ହୋଇ ଏତେ ଦିନ ରହିବାପରେ ମଧ୍ୟ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏତେ କମ୍ ଜାଣିଥିବାରୁ ମୁଁ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କଲି ।

ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ଦୁଇଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଅନେକଟା ଘନିଷ୍ଠତା ହୋଇଥିଲା । ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଓ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ ଅତି ଗଭୀର । ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ଲୋକମାନଙ୍କର ଚାଲିଚଳଣି, ରୂପ ଓ ଗଠନରେ ଏପରି କିଛି ନାହିଁ, ଯାହାକି ସେମାନେ ଭାରତୀୟ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ଚିହ୍ନାଇ ଦେବ । ଭାରତୀୟ ଭାଷା ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଆ ସହିତ ସିଂହଳୀର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲି । ଆମଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ବନ୍ଧୁମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆମର ଓଡ଼ିଆ କଥାବାର୍ତ୍ତା ବୁଝିପାରୁଥିଲେ । ସୁଦୂର ଅତୀତରେ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱୀକୃତ; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶା ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଏପରି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ।

ବିଲାତରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଲୋକେ କେତେ ସଂଖ୍ୟାରେ ବସବାସ କରନ୍ତି, ଲଣ୍ଡନର ରାସ୍ତାମାନଙ୍କରେ ଥରେ ବୁଲି ଆସିଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋଟାମୋଟି ଧାରଣା କରିହେବ । ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ଦଶ ଜଣ ଗୋରାଲୋକରେ ଜଣେ ନିଗ୍ରୋ ବା ଭାରତୀୟ ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀର ଏହି ଲୋକମାନେ ବିଗତ ଦୁଇଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଶାସିତ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରୁ ଆସିଛନ୍ତି ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଆସୁଛନ୍ତି । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଶାସିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇ ଗଲେଣି; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭପରେ ସେ ସବୁ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କର ସେମାନଙ୍କ ଶାସକ ଦେଶ ପ୍ରତି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆକର୍ଷଣ ରହିଛି । ଭାରତ, ପାକିସ୍ତାନ, ବାଂଲାଦେଶ, ନାଇଜେରିଆ, ୱେଷ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଜ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶର ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ବିଲାତ ଆସି ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବସବାସ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ । ଏହି ବ୍ୟାକୁଳତାର ଅବଶ୍ୟ ବହୁ କାରଣ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ମୂଳ କାରଣ ହେଉଛି ଅର୍ଥନୈତିକ । ଏକ ଦରିଦ୍ର ଦେଶରୁ ଆସି ଏକ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଦେଶରେ ରହି ଉଚ୍ଚ ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ଉପଭୋଗ କରିବା ଅନେକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆକର୍ଷଣ ।

ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୁଇଟି କଥା ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ରଖିଥିବା

ସମ୍ପର୍କ ଏବଂ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ । ବିଲାତ ବାହାରେ ବିଶେଷତଃ ଭାରତରେ ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ଧାରଣା ଯେ ବିଲାତରେ ଗୋରା ଓ କଳା ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବିରାମ ସଂଘର୍ଷ ଓ ବିବାଦ ଲାଗି ରହିଛି । ଏଭଳି ଧାରଣା କେତେକାଂଶରେ ଠିକ୍; କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ କଳା ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ସବୁବେଳେ ଏକତା ନାହିଁ । ପୁଣି ଯେଉଁ ଇଂରେଜମାନେ କଳାଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ବା ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବେଶି ନୁହେଁ ।

ବିଲାତରେ ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକ କହିଲେ ସ୍ଥୂଳତଃ ନିଗ୍ରୋ ଓ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ହିଁ ବୁଝାଏ । ନିଗ୍ରୋମାନେ ଆଫ୍ରିକା ଓ ଓ୍ୱେଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଜରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ କହିଲେ ଭାରତ ଉପମହାଦେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତ; ପାକିସ୍ଥାନ, ବାଂଲାଦେଶ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାରୁ ଆସିଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଆଯାଇ ପାରେ । ବାହାରୁ ସାଧାରଣତଃ ମନେହୁଏ, ବିଲାତରେ ସବୁ କଳା-ଲୋକଙ୍କର ସମସ୍ୟା ଏକ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଏକତା ଓ ବୁଝାମଣା ଥିବ । ଆମେ ଭାରତୀୟମାନେ କଳ୍ପନା କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ଯେ ସବୁ ନିଗ୍ରୋ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ଭଳି । ସେହିପରି ଉପମହାଦେଶରୁ ଆସିଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଖଣ୍ଡ ଭାତୃବନ୍ଧନ ଥିବ ବୋଲି ନିଗ୍ରୋ ଓ ଇଂରେଜମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ କିଛି ନାହିଁ ।

ଆଫ୍ରିକାର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ଓ ଓ୍ୱେଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଜ୍‌ରୁ ଆସି ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ପର୍କ କେତେଦୂର ବନ୍ଧୁତ୍ୱ-ପୂର୍ଣ୍ଣ, ତାହା ମୁଁ ଭଲ ଭାବେ ଜାଣେନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଉପମହାଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ତିକ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି । ଏଇ ତିକ୍ତତା ଆକସ୍ମିକ ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘଟନା ହୋଇଥିଲେ ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଧର୍ମ ଓ ଜାତୀୟତା ଏଭଳି ତିକ୍ତତାର କାରଣ । ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା ଉପମହାଦେଶର ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତ ସମସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଇଂରେଜ ସମାଜରେ ସମ୍ମାନଜନକ ଜୀବନଯାପନ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ନକରି ଅନେକ ସମୟରେ ଗୋଷ୍ଠୀବିବାଦରେ ସେମାନଙ୍କ ସମୟ ଓ ଶକ୍ତିର ଅପଚୟ କରନ୍ତି ।

କାଣ୍ଡରବର୍ଗରେ ମୋର ଜଣେ ଭାରତୀୟ ବନ୍ଧୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନୀୟ ପାକିସ୍ତାନୀ ହୋଟେଲ୍‌ରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ମୋର ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ ବଙ୍ଗାଳୀ । ପୁଣି ପାକିସ୍ତାନୀ ହୋଟେଲ୍‌ର ମାଲିକ ଓ କର୍ମଚାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ବଙ୍ଗାଳୀ । (ହୁଏତ ବାଂଲାଦେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ହୋଟେଲ୍‌ଟି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର 'ପାକିସ୍ତାନୀ' ପରିଚୟଟା ବଦଳି ନଥିଲା ।) ସାଧାରଣତଃ ଶିକ୍ଷା ବା ଗବେଷଣା ପାଇଁ ବିଲାତ ଯାଇଥିବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ Work Permit ଅର୍ଥାତ୍ ଚାକିରି କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମିଳିନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋର ବଙ୍ଗାଳୀ ବନ୍ଧୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ମାଲିକଙ୍କ ହୋଟେଲରେ କାମଟିଏ ପାଇପିବାରେ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ନଥିଲି । ସମଭାଷାଭାଷୀ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝାମଣା ଓ ଏକତା ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରିଥିଲି ।

କିନ୍ତୁ ଦିନେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ଅତି ଦୁଃଖରେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ହୋଟେଲ୍ ଚାକିରିର ତିକ୍ତ ଅନୁଭୂତି ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା କହିଲେ, ସେଥିରୁ ମୋର ପୂର୍ବଧାରଣା ଅନେକଟା ବଦଳିଗଲେ । ବନ୍ଧୁ କହିଲେ, ନିହାତି ଆର୍ଥିକ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ି ସେ ସେଠାରେ ଚାକିରି କରୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ତାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ଅତି କୁତ୍ସିତ ଭାବରେ ଅପମାନ ଦିଆଯାଏ । ହୋଟେଲର ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଅଶ୍ଳୀଳ ଭାଷାରେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଗାଳି ଦିଅନ୍ତି । ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଇନ୍ଦିରାଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ଳୀଳ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ବନ୍ଧୁ ସେ ହୋଟେଲରେ କାମ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, କିନ୍ତୁ କାମ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼ରୁ ପଡ଼ି ଗୋଡ଼ ଭାଙ୍ଗି ସେ କିଛିଦିନ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଲେ ଓ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା କରିଥିଲେ ସେଇ ପାକିସ୍ତାନୀ ହୋଟେଲର କେତେଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ !

ଏଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଟଣାଟିରୁ ଭାରତୀୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମ୍ପର୍କ ବୁଝିହେବ । ଏ ସମ୍ପର୍କ ଉଭୟ ପ୍ରେମ ଓ ଘୃଣା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ବଙ୍ଗାଳୀ ନ ହୋଇଥିଲେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ପାକିସ୍ତାନୀ ହୋଟେଲରେ ଚାକିରି ପାଇନଥାନ୍ତେ କିମ୍ବା ଅସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷା ପାଇନଥାନ୍ତେ, ଅଥଚ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଭାରତୀୟ ହୋଇଥିବାରୁ ବହୁ କୁତ୍ସିତ ଅପମାନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ । ମୋଟ ଉପରେ ହୋଟେଲର

କର୍ମିଷ୍ଠ ଓ ମୋ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସମ୍ପର୍କ ବୁଝିବା ବା ବୁଝାଇବା କଠିନ । ଏହା ଠିକ୍ ବନ୍ଧୁତା ନୁହେଁ; ଶତ୍ରୁତା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ହାରଫୋର୍ଡ୍ କଲେଜର ଭାରତ ଉପମହାଦେଶରୁ ଆମେ ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ଥିଲୁ, ଆମ ମଧ୍ୟରେ ସେହିପରି ପ୍ରେମ—ଘୃଣାର ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରେ । ସବଜଓ୍ୱାର ଥିଲେ ମୋର ଜଣେ ପାକିସ୍ତାନୀ ବନ୍ଧୁ । ଆଉ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ବନ୍ଧୁ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ସିଂ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସବ୍‌ଜଓ୍ୱାରଙ୍କ ରୁମ୍‌କୁ ଆସନ୍ତି । ସେମାନେ ଉଭୟେ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀରେ କଥା କହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ପେୟ, ରୀତିନୀତି ପ୍ରାୟ ସମାନ । ଅଥଚ ସମୟେ ସମୟେ ଦେଶ ଓ ଧର୍ମ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ମନେହୁଏ ସେମାନେ ହାତାହାତି ହୋଇଯିବେ । ଥରେ କିଛିଦିନପାଇଁ ସବ୍‌ଜଓ୍ୱାର ସିଂଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥାଭାଷା ନଥିଲା । ଅଥଚ ସବ୍‌ଜଓ୍ୱାର ଇଂଲଣ୍ଡ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ପୁଣି ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମିଳାମିଶା ହୋଇଗଲା ଓ ସବ୍‌ଜଓ୍ୱାର ଇଂଲଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କର ଶେଷ କେତେଦିନ ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ର ସିଂଙ୍କ ରୁମ୍‌ରେ ହିଁ ରହିଲେ ।

ଭାରତୀୟ ଉପମହାଦେଶ ତଥା ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ଐତିହାସିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଅନେକାଂଶରେ ସମାନ । ତେଣୁ ଭଲ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଅକ୍ଳେଶରେ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲାଭଳି, ଭାରତୀୟ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ଅଧିବାସୀ ବା ନାଇଜେରିଆ ଓ କେନିଆର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ଓ ସମ୍ପର୍କ ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ । ପୁଣି ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି ଓ ଚମଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପରର ନିକଟତର କରିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ସମାନ ଅଧିକାର ଦାବି କରିବାବେଳେ କିମ୍ବା ଉପନିବେଶବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲାବେଳେ, ଭାରତୀୟ, ପାକିସ୍ତାନୀ, ବାଂଲାଦେଶୀ, ନାଇଜେରିଆନ୍ ବା କେନିଆନ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ମଣିଷଭଳି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମ, ନିଜ ଦେଶର ସୀମାରେଖା ବା ଜାତୀୟତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଷୋଦ୍‌ଗାର କରି ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁରେ ପରିଣତ ହୋଇଯା'ନ୍ତି ।

ଉପମହାଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନେ ନିଜ ଦେଶ ଅପେକ୍ଷା ନିଜ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଅନୁଗତ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହୋଇଛି । ଭାରତର ବାହାରେ ଚଳୁଥିବା ବେଳେ ଭାରତର ମୁସଲମାନ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ପାକିସ୍ତାନୀଙ୍କୁ ନିଜ ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ବାଛିନିଏ । ସେହିପରି ବାଂଲାଦେଶର ହିନ୍ଦୁ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ଅନେକାଂଶରେ ନିଜର ବନ୍ଧୁ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ । ଉପମହାଦେଶର ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ତରିକତା କ୍ୱଚିତ୍ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସାଧାରଣତଃ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ସର୍ଦ୍ଦାରଜୀ—ସିଂଙ୍କ ସମ୍ପର୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ । ଭାରତର ଅତୀତ ଇତିହାସ ବିଶେଷତଃ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ଘଟିଥିବା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଂଘର୍ଷ ଏବଂ ଦେଶ ବିଭାଗ, ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କକୁ ଖୁବ୍ ବେଶି ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ବାଂଲାଦେଶ ସୃଷ୍ଟି ପରେ ବାଂଲାଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ହିନ୍ଦୁ—ବିରୋଧୀ ମନୋଭାବ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ବାଂଲାଦେଶର ସୃଷ୍ଟିରେ ଭାରତର ଭୂମିକାକୁ ବାଂଲାଦେଶର ଅନେକେ ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । ଥରେ ବାଂଲାଦେଶର ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଛାତ୍ର, ଜଣେ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସହିତ ସାଧାରଣତଃ ମୁଁ ବନ୍ଧୁତା କରେନାହିଁ । ଅଥଚ ଏହି ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ବହୁ ସମୟରେ ହିନ୍ଦୁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହିତ ବୁଲାବୁଲି ବା ଆଲୋଚନା କରିବାର ମୁଁ ଦେଖିଛି ।

× × ×

ଦିନେ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀରେ ମୋ ଘର ସାମନାରେ ଠିଆ ହୋଇଛି, ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ମୋ ଆଡ଼କୁ ହାତ ଦେଖାଇ କହିଲା, Ugly Indian, Ugly Iudian (କୁତ୍ସିତ ଭାରତୀୟ, କୁତ୍ସିତ ଭାରତୀୟ) ।

ଶିଶୁଟିକୁ ମୁଁ ଚିହ୍ନେ, ମୋ ଘରଠାରୁ ସାମାନ୍ୟ ଦୂରରେ ତାର ଘର । ଚମତ୍କାର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବାନ୍ ଶିଶୁ । ବେଳେ ବେଳେ ଲୋହିତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ଭଳି ରଙ୍ଗୀନ୍ ପୋଷାକ ଓ ପକ୍ଷୀପରଖଞ୍ଜା ଟୋପି ପିନ୍ଧି, ହାତରେ ଧନୁଶର ଧରି ସେ ତା' ଘର ସାମନାରେ ଉଇପିଉଇଲୋ ଗଛଟି ତଳେ ଏକୁଟିଆ ଖେଳୁଥାଏ । ମୋତେ ଦେଖି କେତେଥର ଶର ମାରିବାକୁ ଧମକାଇଛି ।

ରାସ୍ତାରେ ଯାଉଥିବା ଅନେକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଧମକାଇଛି । ତେବେ ମୋତେ **Ugly Indian** ବୋଲି ଗାଳିଦେବା, ଶର ମାରିବାକୁ ଧମକାଇବା ଭଳି ଏକ ନଗ୍ନ ଶିଶୁସୁଲଭ କ୍ରିୟା ନୁହେଁ । ମୁଁ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ସେ ଜାଣିଲା କପରି ? ପୁଣି ଭାରତୀୟମାନେ କୁତ୍ସିତ, ଏଇ ଧାରଣାଟି ତା' ମନକୁ ଆସିଲା କେଉଁଠୁ ?

କଳାଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ମନୋଭାବ ଆପାତତଃ ଏଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ଘଟଣାଟିରୁ ହିଁ ବୁଝିହେବ । ଶିଶୁଟିର ବାପା ମାଆ କମ୍ବା ପରିବାରର କେହି ନିଶ୍ଚୟ ମୋ ସମ୍ପର୍କରେ କମ୍ବା ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଶିଶୁଟି ସେଇ ଆଲୋଚନା ଶୁଣି ମୁଁ ଜଣେ କୁତ୍ସିତ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ବୁଝିପାରିଛି । ମୁଁ ରହୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣେ ମାଲୟେସିଆ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାଦ୍‌ଦେଲେ ମୁଁ ହିଁ କେବଳ କଳା ଲୋକ । ତେଣୁ ମୋର ନିକଟସ୍ଥ କୌଣସି କୌଣସି ପରିବାରରେ ମୋ ବିଷୟ କେବେ ଆଲୋଚନା ହେବାରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା କିଛି ନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ପରିବାରର ଶିଶୁଟି ମୋତେ କୁତ୍ସିତ ଭାରତୀୟ କହିଲା, ସେହି ପରିବାରର କେହି ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି କେବେ ମୋ ପ୍ରତି କୌଣସି ଅସୌଜନ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରି ନ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ରହୁଥିଲେ ହେଁ କେବେ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଆଲୋଚନା ହୋଇନଥିଲା । କେବେ କୌଣସି କାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ ଯେ ମୋ ପ୍ରତି ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର କରି ନ ଥାନ୍ତେ, ତା' ନୁହେଁ । ତେବେ ମୋଟ ଉପରେ ଆମର ଦୁଇଟି ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିଲା । ମାଟିତଳେ ଲୁଚି ରହିଥିବା ପାଣି ପରି ସେ ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କ ମନତଳେ ଆମ ପ୍ରତି ହୁଏ କେବଳ ଘୃଣା ହିଁ ଥିଲା । ଆମେ ତାହା ଅନୁମାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ନ ରଖିବା ଭଲ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲୁ ।

ଗୋଟିଏ ଇଂରେଜ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପରିବାରର କଳା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ମନୋଭାବ କ'ଣ, ତାହା ବୁଝିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଆକସ୍ମାତ୍ ଜଣେ ଶିଶୁର କଥାଭାଷାରୁ ମୁଁ ତା ବାପା ମାଆଙ୍କର କଳାଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ମନୋଭାବ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଧାରଣା କରିପାରିଲି । ଶିଶୁଟି ମୋତେ ଗାଳି ଦେଇ ନ

ଥିଲେ ତା ବାପ ମାଆ ବା ପରିବାର ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର କୌଣସି ଧାରଣା ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତା ।

ବିଲାତରେ କୌଣସି ଇଂରେଜ ଲୋକ କେବେ ମୋ ପ୍ରତି ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଛି କି ବୋଲି ବିଲାତରୁ ଫେରିବା ପରେ ମୋତେ କେହି କେହି ପଚାରୁଛନ୍ତି । ମୋତେ ପଚାରୁଥିବା ବନ୍ଧୁମାନେ ହୁଏତ ଆଶା କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଖବରକାଗଜରେ ବିଲାତରେ କଳା-ଗୋରା ସଂଘର୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ସମ୍ବାଦ ପାଉଛନ୍ତି, ମୋ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି ତାହାରି ଅନୁରୂପ ହେବ; କିନ୍ତୁ ମୋର ସାଢ଼େ ତିନି ବର୍ଷ ରହଣି ଭିତରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କଳା-ଗୋରା ସଂଘର୍ଷ ବା ବିବାଦ ମୋତେ ପ୍ରାୟ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନଥିଲା । ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ମୁଁ ଓ ମୋର ପରିବାର ଆମ ଘର ପାଖରେ ରହୁଥିବା ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ଭଳି ସୁବିଧା ଓ ସୁଯୋଗ ପାଉଥିଲୁ । ଆଇନ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଲାତରେ କଳା ଓ ଗୋରାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ତଫାତ୍ ନାହିଁ । ପୁଣି ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ଭଦ୍ରତା ଓ ସୌଜନ୍ୟବୋଧ ଏତେ ବେଶି ଯେ ସେମାନେ ମନରେ କେତେ ଘୃଣାଭାବ ପୋଷଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ସହଜରେ ଜଣେ କଳା ଲୋକକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କୌଣସି ଅପମାନ ବା ଆଘାତ ଦେବେନାହିଁ ।

ତେବେ ମୋ ଭଳି ଯେଉଁ କଳାଲୋକମାନେ ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସ ବା ବର୍ଷ ପାଇଁ ବିଲାତ ଯାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଅନୁଭୂତି-ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା କଳା ଲୋକଙ୍କ ଅନୁଭୂତିଠାରୁ କେତେକାଂଶରେ ଭିନ୍ନ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ବିଲାତରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଭଳି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଚାକିରିରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି British Council ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସଂସ୍ଥା ଆମର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧାର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ କଳାଲୋକେ ବିଲାତରେ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ରହନ୍ତି ଏବଂ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶେଷତଃ ଚାକିରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ତିକ୍ତତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ।

ମୋର ଦୁଇଜଣ ବନ୍ଧୁ ମରିସସ୍‌ର ମାରିମୁତ୍ତୁ ଭାଲ ସନ୍ନାସୀ ଏବଂ ବାଂଲାଦେଶର ମେହେମୁଦ୍ ନୋମାନ୍ ଯଥାକ୍ରମେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀ

କଲେଜ ଅଫ୍ ଟେକ୍ନୋଲଜି ଏବଂ କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଗବେଷଣା କରୁଥିଲେ । ନୋମନ୍ କହୁଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ କେତେଥର ତାଙ୍କ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଅପମାନିତ କରିବାକୁ 'ଆପଣ କେବେ ଯାଉଛନ୍ତି' ଭଳି ଅପ୍ରୀତିକର ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥିଲେ । ପରେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ ଗବେଷଣା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଗାଲ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ଏତେ ମେଳାପୀ ଓ ମିଷ୍ଟଭାଷୀ ଯେ କେହି ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁରେ ପରିଣତ ହେବା ସହଜ ନୁହେଁ । ତେବେ ପ୍ରଥମେ ଗବେଷଣା ଆରମ୍ଭ କଲାବେଳେ କେହି 'ଏ କଳା ଲୋକଟିକୁ କ'ଣ କାମ ଆସିବ'—ଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ।

କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କଳା ଅର୍ଥାତ୍ ତୃତୀୟ ପୃଥିବୀରୁ ଆସିଥିବା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଏକାଧିକବାର ଶୁଣିଛି, ସେମାନେ ଗୋରା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟ ବୋଲି ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଏକ ବଦ୍ଧମୂଳ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୋର ସେଭଳି କୌଣସି ବିଶ୍ୱାସ ହେବାର କାରଣ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ କଳା ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଅଭି-ଯୋଗରେ କିଛି ସତ୍ୟତା ଥିବ ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ ।

କଳା ଓ ଗୋରାଲୋକଙ୍କ ସଂଘର୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଲାତରେ ମୁଁ ଯାହା ଜାଣିଥିଲି, ତାହା ମୋଟାମୋଟି ଟେଲିଭିଜନ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରୁ । ମୁଁ ରହୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସ୍ଥାୟୀଭାବରେ ରହୁଥିବା କଳାଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବେଶି ନୁହେଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିକାଂଶ କଳାଲୋକ କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ । ତେଣୁ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାପରେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରିଯିବା ନିଶ୍ଚିତ; କିନ୍ତୁ ଲଣ୍ଡନ, ବର୍ମିଂହାମ୍, ମ୍ୟାଞ୍ଚେଷ୍ଟର ଓ କୋଭେଣ୍ଟ୍ରି ପରି ଶିଳ୍ପକେନ୍ଦ୍ରମାନଙ୍କରେ କଳାଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ । ଲଣ୍ଡନର ଉପକଣ୍ଠରେ ଇଷ୍ଟହାମ୍ ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳରେ କଳାଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଗୋରାମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାର ପ୍ରାୟ ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ । ତେଣୁ ଏଭଳି ଅଞ୍ଚଳରେ କଳା ଓ ଗୋରାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ସମୟରେ ସଂଘର୍ଷ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ସଂଘର୍ଷ ସମୟେ ସମୟେ ହିଂସାତ୍ମକ ରୂପନିଏ । ହତ୍ୟାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭଙ୍ଗାରୁଜା କାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।

୧୯୭୬ ଜୁନ୍ ମାସରେ ଲଣ୍ଡନରେ ଗୁରଦୀପ୍ ସିଂ ନାମରେ ଜଣେ ଶିଖ୍ ଯୁବକକୁ କେହି ଇଂରେଜ ବ୍ୟକ୍ତି ଛୁରି ଭୁଷି ହତ୍ୟା କରିବାରେ

ବିଲାତର କଳାଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୟଙ୍କର ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଖବରକାଗଜ ଓ ଟେଲିଭିଜନରେ ଏ ସମ୍ବାଦଟି ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରଚାର କରାଯାଇଥିଲା ଓ ସରକାରୀ ଭାବରେ ଏହି ହତ୍ୟାର ତଦନ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ଭାରତରେ ଯେପରି ହିନ୍ଦୁ—ମୁସଲମାନ ବା ସବର୍ଣ୍ଣ—ହରିଜନ ସଂଘର୍ଷର ସମ୍ବାଦକୁ ସରକାରୀ ଭାବରେ ଚାପି ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଖବରକାଗଜମାନେ ଏଭଳି ସମ୍ବାଦକୁ ଲଘୁ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ବିଲାତରେ ସେଭଳି ହୁଏନାହିଁ । ବିଲାତରେ ସମ୍ବାଦ ପରିବେଷଣ ସଂସ୍ଥା ଓ ସରକାର ଖୋଲା-ଖୋଲି ଭାବରେ ସମସ୍ୟାଟି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ଓ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ।

ବିଲାତରେ କଳା-ଗୋରା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଉଭୟ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଛି । ଦେହର ରଙ୍ଗ ପାଇଁ କୌଣସି ନାଗରିକ ଯେପରି ତା'ର ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ନ ହୁଏ, ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଏକ ଉଚ୍ଚ କ୍ଷମତାସମ୍ପନ୍ନ (Race Relations Board) ଗଠିତ ହୋଇଛି ଏବଂ କଳାଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଆଇନ୍ କରାଯାଇଛି; କିନ୍ତୁ ଗୋରାଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ କଳା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଘୃଣା ଓ ହେୟଭାବ ଥିବାଯାଏଁ ବିଲାତରେ ଦୁଇସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଓ ବୁଝାମଣା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ନପାରେ । ମଜାର କଥା ହେଉଛି, ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଶର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅସତର୍କ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କଳାଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କ ହେୟଭାବ ଥିବା ପ୍ରକାଶ କରି ପକାନ୍ତି । ଥରେ ବିଲାତରେ ବିରୋଧୀଦଳର ନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମାର୍ଗାରେଟ୍ ଥ୍ୟାଚର କଳାଲୋକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଅପ୍ରୀତିକର ମନ୍ତବ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ଏହା ଫଳରେ ବିଲାତରେ ଓ ଭାରତରେ ବହୁ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଆଉଥରେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଚାରକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବିଚାରାଳୟରେ ଗାଳିଦେବାବେଳେ 'ନିଗର୍' ଅର୍ଥାତ୍ ନିଗ୍ରୋ ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ବିଲାତର ସରକାର ଓ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ କଳା ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ସମ୍ମାନ ପାଇଁ ଯେତେ ଉଦ୍ୟମ କଲେ ମଧ୍ୟ କଳାଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ଆନ୍ତରିକତା ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶେଷ ଆସ୍ଥାବାନ୍ ନୁହନ୍ତି ।

ଇଂରେଜମାନଙ୍କର କଳାଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଘୃଣାଭାବ ଭଳି କଳା-ଲୋକଙ୍କର ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ହୀନମନ୍ୟତା କଳା-ଗୋରା ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନକୁ ଅଧିକ ଜଟିଳ କରୁଛି । କଳାଲୋକଙ୍କର ଏହି ହୀନମନ୍ୟତା ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଦାୟୀ ଗତ ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ । ବିଗତ ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସ ହେଉଛି ଉପରେ ଗୋରା-ମାନଙ୍କ କଳାଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ରାଜନୈତିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଧିପତ୍ୟର ବିବରଣୀ । ତେଣୁ ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା କଳାଲୋକେ ଗୋରାଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ନ୍ୟୂନ ଭାବବୋଧରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା କିଛି ନାହିଁ ।

କଳା ଲୋକଙ୍କର ଏହି ହୀନମନ୍ୟତା ବହୁ ଭାବରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରେ ଏବଂ ଏହି ବ୍ୟାଧିର ନିରାକରଣ କଠିନ ଓ ସମୟସାପେକ୍ଷ । ପ୍ରଥମତଃ କଳାଲୋକେ ଅନେକ ସମୟରେ ଗୋରାଲୋକଙ୍କୁ ଅଯଥା ସନ୍ଦେହ କରନ୍ତି ଏବଂ ଆପାତତଃ କାରଣ ନଥିବା ସ୍ଥଳେ ନିଜକୁ ନିରାପଦ ମନେକରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ନିରାପତ୍ତାବୋଧ ଅଭାବର ପରିଣତି ହୁଏ ଅନାବଶ୍ୟକ ଉଗ୍ରତା ଓ ହିଂସା ଆଚରଣ । କଳା-ଗୋରା ସମସ୍ୟାର କୌଣସି ଆଲୋଚନା ହେଲେ ଭାରତୀୟ ଯୁବ ହଠାତ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିବା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛି । ଏହି ହୀନମନ୍ୟତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିପ୍ରକାଶ ହେଲା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ମନୋବୃତ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଇଂରେଜ ସମାଜ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ଓ ଆନୁଗତ୍ୟର ଅଭାବ । କେବଳ ଯେଉଁମାନେ ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସ ବା ବର୍ଷ ପାଇଁ କୌଣସି କାରଣରୁ ବିଲାତରେ ରହନ୍ତି, ସେମାନେ ନୁହନ୍ତି; ବିଲାତରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଓ ବହୁବର୍ଷ ରହି ଆସିଥିବା ଭାରତୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ଭାରତ ଫେରି ଆସିବେ ବୋଲି ଅହରହ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ନିଜକୁ ବିଦେଶୀ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବା ଯାଏଁ, କଳାଲୋକେ ବିଲାତର ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଏକ ଅଭିନ୍ନ ଅଂଶରେ ପରିଣତ ହେବା ସହଜ ନୁହେଁ ।

କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀର ଯେଉଁ ବୁଧବାର ହାଟରୁ ମୁଁ ଯଉଡା କିଣେ ସେଠାରେ ଜଣେ ପଞ୍ଜାବୀ ଲୁଗାଦୋକାନକୁ ମୁଁ ଦେଖିଥିଲି । ଲୋକଟି ମଧ୍ୟବୟସ୍କ । କେବେ ପିଲାଦିନେ ଦେଶ ବିଭାଜନ ପୂର୍ବରୁ ସେ ବିଲାତ ଆସିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଦେଖିଲେ ହସି ହସି ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀରେ କହେ, 'ଏଠି ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ ! ଆସନ୍ତା ବର୍ଷ ମୁଁ ଭାରତ ଫେରିଯିବି ।' ମୁଁ ମୋର ପାଖାପାଖି ତିନିବର୍ଷ ରହିବା ଭିତରେ ସେ ଏପରି ଅନେକ ଥର କହିବା ଶୁଣିଥିଲି ।

ଏ ଦେଶ ଭଲ ନୁହେଁ

ସେଦିନ ଟେବୁଲ ଉପରେ ସକାଳର ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ ପାଇଁ ପାଉଁରୁଟି, ବଟର୍, ମାର୍ମାଲେଡ଼୍ ପ୍ରଭୃତି ରଖୁଥିବା ସମୟରେ ହଠାତ୍ ନୀରବତା ଭଙ୍ଗ କରି ଶ୍ରୀମତୀ ବିଜୟସୂରନ୍ଦେ କହିଲେ, 'ଏ ଦେଶ ମୋଟେ ଭଲ ନୁହେଁ । ଘରକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି ।'

ମୁଁ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ଏଇ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସ ହେଲା ସେ ବିଳାତ ଆସିଛନ୍ତି । ସାଙ୍ଗରେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀ ଓ ଦୁଇ ବର୍ଷର ପୁଅ ଅର୍ଥାତ୍ ସମଗ୍ର ପରିବାର, ସ୍ୱାମୀ ସ୍ଥାନୀୟ କେଣ୍ଟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅର୍ଥନୀତିରେ ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ିବାକୁ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ସରକାରଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମୋଟ ଉପରେ ବିଳାତରେ ଦୁଇ ବର୍ଷ ରହିବାର କଥା । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ସେ ଘରକୁ ଫେରିବାକୁ ଭାବୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ମୁଁ ଅଭିଜ୍ଞବିକ-ସୁଲଭ-ଭଙ୍ଗୀରେ କହିଲି, 'ହଁ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାକୁ କାହାର ଇଚ୍ଛା ନହୁଏ ?'

ଶ୍ରୀମତୀ ବିଜୟେସୂରନ୍ଦେ ବିଶେଷ କଥନପ୍ରିୟା ମହିଳା ନୁହନ୍ତି । ସେ ନୀରବରେ କିଚେନରୁ ଟି ପଟ୍ ଟି ଆଣି ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ରଖୁଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଆମ ଡର୍ମିଟରୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାସିନ୍ଦାମାନେ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ୍ ପାଇଁ ବେସ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ରୁମରେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ପହଞ୍ଚିବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ ସପ୍ତାହ ତଳେ ଶ୍ରୀ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ବିଜୟସୂରନ୍ଦେଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଆକସ୍ମିକ ଭାବେ ପରିଚୟ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟୋର ଦୋକାନକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି ସପିଂ କରିବାକୁ । ସେମାନେ ଭାରତରୁ ଆସିଛନ୍ତି କି ବୋଲି ମୁଁ ପଚାରି ଦେଲି । ତା'ପରେ

ଆମର ଆଳାପ । ସେମାନେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଲଞ୍ଚ୍ ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇଲେ । ଗଲି, ଗୋଟିଏ ଅତି ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ଧାରୁଆ କୋଠରୀରେ ସେମାନେ ରହୁଥାନ୍ତି । ନୂଆ ବିଲାତ ଆସିଥିବା ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଭଲ ଭଡ଼ା ଘରଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିବା ସତରେ କଠିନ । ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି-ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ କେତୋଟି ଭଲ ଘରର ସନ୍ଧାନ ଦେଲି । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ଉତ୍ସାହିତ ହେଲେନାହିଁ ।

'ଘରଭଡ଼ାରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବା ବୋକାମି, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟସୂରତ୍ନେ କହିଲେ, 'ବିଲାତରେ ରହୁଥିବା ସମୟଟା କୌଣସି ମତେ ଚଳିଗଲେ ଗଲା ।'

ସେଇ ଅନ୍ଧାରୁଆ କୋଠରୀଟିକୁ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ 'କ୍ଷୁଦ୍ର ଶ୍ରୀଲଙ୍କା'ରେ ପରିଣତ କରିପାରିଥିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି । ସେଲ୍ଫ୍‌ରେ ଉପବିଷ୍ଟ-ଧ୍ୟାନୀ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର କ୍ଷୁଦ୍ର ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ । ମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ଲେଟ୍‌ରେ କିଛି ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ । କୋଠରୀର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଷ୍ଟୋଭ୍ ଓ କେତୋଟି ଶିଶି ଓ ଡବା ଶିଶି ଓ ଡବାମାନଙ୍କରେ ତେଲ, ଘିଅ, ମସଲା ଇତ୍ୟାଦି । ଗୃହବିଷ୍ଟର ପୁଅଟି ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇଥାଏ । ତା' ପାଖରେ ଶସ୍ତା ଦାମ୍‌ରେ କିଣା ହୋଇଥିବା ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍‌ର ଗୋଟିଏ ଧୂଳସ୍ ଧ୍ୟାନ୍ । ଶ୍ରୀମତୀ ବିଜୟସୂରତ୍ନେ ଲଞ୍ଚ୍ ପାଇଁ ଭାତରେ ଶୁଖୁଆ ଓ ଲହୁଣୀ ମିଶାଇ ପଲଉ ତିଆରି କରୁଥିବାବେଳେ ମୁଁ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟସୂରତ୍ନେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଓ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଏବଂ ବିଲାତରେ କଳାଲୋକଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କଲୁ । ପରସ୍ପରର ପରିବାର ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ । ସେ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି । କଲମ୍ବୋରେ ସେମାନେ ଚମତ୍କାର ଘରଟିଏ ବନାଇଛନ୍ତି । (ସେ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଆଲବମ୍‌ରୁ ନିଜ ଘରର ରଙ୍ଗୀନ୍ ଫଟୋ ଦେଖାଇଲେ । ସୁରୁଚି ସମ୍ପନ୍ନ ବାଂଲୋ ଟାଇପ୍ ଘର । ସମ୍ମୁଖରେ ଲନ୍ ଓ କେତୋଟି ଫୁଲ ଗଛ) ।

ସେମାନଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟରେ ଆପ୍ୟାୟିତ ହୋଇ ଅପରାହ୍ନରେ ମୁଁ ଫେରିଲି ମୋ ଓମିଟରକୁ ।

× × ×

ଏଇ ଘଟଣାର ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ପରେ ଶ୍ରୀମତୀ ବଳଯ୍ଯୁରନ୍ନେ ଯୋଗଦେଲେ ଆମ ଡର୍ମିଟରୀରେ—'ହାଉସ—କିପର୍' ଭାବେ । ବେସ୍‌ମେଣ୍ଟ୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ କାର୍‌ପେଟ—ଶୂନ୍ୟ କୋଠରୀରେ ସେ ଆସି ରହିଲେ—ସ୍ୱାମୀ ଓ ଦୁଇବର୍ଷର ପୁଅ ସହିତ । ଏଣିକି ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ ତାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ଦେଖାହେଲା । ଡର୍ମିଟରୀର ବାସିନ୍ଦାମାନଙ୍କୁ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ୍ ଯୋଗାଇବା ତାଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ । ବ୍ୟାବସାୟିକ ରୀତିରେ ଗୁଡ୍‌ମର୍ଣ୍ଣିଂ ଜଣାଇ ସେ ଟେବୁଲ ଉପରେ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ ସରଞ୍ଜାମ ରଖନ୍ତି ଓ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ ପରେ ଟେବୁଲ ସଫା କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀଲଙ୍କାର ବାଂଲୋ ଟାଇପ୍ ଗୃହଟିରେ ରହୁଥିବା ଏବଂ ଉଚ୍ଚପଦରେ ଚାକିରୀ କରୁଥିବା ଶ୍ରୀମତୀ ବଳଯ୍ଯୁରନ୍ନେ ଏଠି ଆମ ଡର୍ମିଟରୀରେ 'ହାଉସ୍—କିପର' ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ବିସ୍ମିତ ହେଇନାହିଁ । କାରଣ ଲଞ୍ଚ୍ ପାଇଁ ମୋତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିବା ଅବସରରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଯ୍ଯୁରନ୍ନେ ମୋତେ କହି ସାରିଥିଲେ, ବିଲାତରେ ରହିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଯୋଜନା ଯେମିତି କିଛି ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ । କାରଣ ଫେରିବାବେଳେ ସେ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଯିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଟେଲିଭିଜନ୍, ଗୋଟିଏ ଫ୍ରିଜ୍, ଗୋଟିଏ ଓାଶିଂ ମେସିନ୍ ଓ ହାଲେ ବୁଟ୍ । ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଫେରିବା ପରେ ବହୁ ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଯ୍ଯୁରନ୍ନେ ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବୁଲି ବୁଲି ବିଭିନ୍ନ ଜିନିଷର ଦରଦାମ୍ ବୁଝନ୍ତି ଓ ତାହା ତାଙ୍କ ଟିପାଖାତାରେ ଲେଖିରଖନ୍ତି । ଜିନିଷ ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ କିପରି ପ୍ୟାକିଂ କରି ଜାହାଜରେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ପଠାଇବାକୁ ହେବ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି କୌଣସି ସଙ୍ଗୀ ସହିତ ବେଳେ ବେଳେ ସେ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଯ୍ଯୁରନ୍ନେ ଦିନ ସାରା ବ୍ୟସ୍ତ ରହନ୍ତି ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ । ଶ୍ରୀମତୀ ଓ ପୁଅ ବେସ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ ରୁମ୍‌ରେ ତାଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି । ଗ୍ରେଟ ବ୍ଲାକ୍ ଆଣ୍ଡ୍ ହ୍ୱାଇଟ୍ ଟି· ଭି· ଟିଏ ଭଡ଼ାରେ ଆଣିଥାନ୍ତି ଶ୍ରୀମତୀ ବଳଯ୍ଯୁରନ୍ନେ । ଚୁପ୍ ଚାପ୍ ବସି ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଟେଲିଭିଜନ୍ ଦେଖନ୍ତି । ସକାଳେ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ୍ ଯୋଗାଇବା ସମୟଟା ବାଦ୍ ଦେଲେ ଦିନସାରା ତାଙ୍କ ହାତରେ ଆଉ କ'ଣ ବା କାମ ଥାଏ !

× × ×

କେବଳ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ଚଉଧୁରୀଙ୍କ ନୁହନ୍ତି, ଏସିଆ ମହାଦେଶରୁ ବିଳାତ ଆସିଥିବା ବହୁ ପରିବାରଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ-ବିଳାତରେ ଅର୍ଥ ସଞ୍ଚୟ କରିବା ଓ ଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାବେଳେ ଦାମିକା ବିଳାତି ଜିନିଷ କିଛି ସାଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବା । ଏଇ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସେମାନେ ବିଳାତରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ବରଣ କରିନିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ଥିଏଟର ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ପବ୍‌କୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ବୁଲନ୍ତି ନାହିଁ । ବିପୁଳ ସମୃଦ୍ଧି ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଦେଶରେ ରହି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଯାପନ କରନ୍ତି, ଏକ ସଂକୁଚିତ ବିମର୍ଷ ଜୀବନ । ବିଳାତର ସମସ୍ୟା ଓ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ସେମାନେ ରହନ୍ତି ବୀତସ୍ପୃହ । ବିଳାତରୁ ଫେରିଗଲା ପରେ ନିଜ ଦେଶରେ ସେମାନେ କିଭଳି ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଓ ସମ୍ପଦର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିବେ—ଏହା ହିଁ ଥାଏ ଅହରହ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଓ କଳ୍ପନା ।

କିନ୍ତୁ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରିଯିବାପରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଓ ସମ୍ପର୍କୀୟମାନଙ୍କୁ ବିଳାତ ସମ୍ପର୍କରେ କେବଳ ଗୋଲାପୀ ଓ ରଙ୍ଗୀନ୍ ଚିତ୍ରମାନ ଦେଉଥାନ୍ତି । ବିଳାତରେ ସେମାନେ ଯେଉଁଭଳି ନିଃସଙ୍ଗତା ଓ ନିରାନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରି ଆସିଲେ, ତାହା ସେମାନଙ୍କ ଆଲୋଚନା ବା କଥା ଭାଷାରୁ ବୁଝା ପଡ଼େନାହିଁ । ଅଥଚ ବିଳାତରେ ରହୁଥିବା ସମୟରେ ସେମାନେ ବହୁବାର ଆପତ୍ତି କରୁଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ—ଏ ଦେଶ ମୋଟେ ଭଲ ନୁହେଁ··· ।

କୋରୟେ

କେଣ୍ଟ୍ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆମେ ଗବେଷଣା କରିଥିଲୁ ତିନିବର୍ଷ । ଅନେକ ଦିନ ରହିଥିଲୁ ରଦାରଫୋର୍ଡ୍ କଲେଜର ପାଖାପାଖି ଦୁଇଟି କୋଠରିରେ । ସକାଳେ ବ୍ରେକ୍‌ଫାଷ୍ଟ୍ ଖାଇବାକୁ କଲେଜ ଡାଇନିଂ ହଲକୁ ଆସିବାବେଳେ ଆମର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେ ପରିଚୟକୁ ବନ୍ଧୁତ୍ୱରେ ପରିଣତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଆମେ ଦୁହେଁ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା କିଚେନ୍—ସେଇଠି ଆମେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଏକାଠି ରାନ୍ଧିବାବେଳେ ଅନେକ ବିଷୟ ଗପିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉଥିଲୁ ।

ତା, ଘର ନାଇଜେରିଆରେ—ବଣ, ଜଙ୍ଗଲ ଆଦିବାସୀପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଇଜର୍ ଉପତ୍ୟକାରେ । ସବୁ ନିଗ୍ରୋଙ୍କ ପରି ତାର ଅନ୍ଧାର କଟିକଟି ଚମଡ଼ା, ସ୍ପ୍ରିଙ୍ଗ୍ ପରି ଗୋଲ ମୁଣ୍ଡବାଳ, ସୁଗଠିତ ସୁଦୃଢ଼ ଦେହ ଓ କଳା ଦେହର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଶକ୍ତ, ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଧଳା ଦିଶୁଥିବା ଦାନ୍ତ । ହୁଏତ ଶୈଶବରୁ ଅସଂଖ୍ୟ କଥା ଓ କାହାଣୀରେ କଳ୍ପନାରେ ଦେଖି ଆସିଥିବା ଅସୁରର ଚେହେରା ହିଁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଉଥିଲା କୋରୟେ । ଦୂରରୁ ଦିଶୁଥିଲା, ଯେମିତି ସେ ଆଉ କେଉଁ ପୃଥିବୀର ମଣିଷ, ତା ଓ ମୋ ଭିତରେ କୌଣସିଠାରେ କିଛି ମେଳ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ କଥା କହିଲେ ଲାଗୁଥିଲା, ମୋ ଦେଶର ହଜାର ହଜାର ମାଇଲ ଦୂରରେ ସେ ମଣିଷଟି ଯେମିତି ବେଶ୍ ଆପଣାର ! ମୁଁ ଥଟ୍ଟା କଲେ ସେ ହସୁଥିଲା; ପୁଣି ଶହଶହ ବର୍ଷ ଧରି ମୋ ଦେଶ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟାଚରିତ ହେବାର କାହାଣୀ କହିଲେ ସେ ବି ସେଇ କାହାଣୀର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରୁଥିଲା । ଆଫ୍ରିକାର ପୃଷ୍ଠ ଭୂମିରେ । ଅସଂଖ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଦେଶମାନଙ୍କରେ ୟୁରୋପୀୟ ଶକ୍ତିଙ୍କ ଅନୁପ୍ରବେଶ ଓ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ; ଉପନିବେଶ ବାଦର ପରିଣତି ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କ-ଦ୍ୱାରା ଅଣୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କ ଶୋଷଣ; ଅଣୟୁରୋପୀୟ ଦେଶ ଉପରେ

ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷା, ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରଭାବ; ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ ପରେ ମଧ୍ୟ ଅଣୟୁରୋପୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ରାଜନୈତିକ ଅସ୍ଥିରତା, ଦୁର୍ନୀତି ଓ ନୂତନ ଶୋଷକ ଶ୍ରେଣୀର ଅଭ୍ୟୁଦୟ–ଭାରତ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଏହା ହିଁ ସାଧାରଣ ଅନୁଭୂତି । ତେଣୁ କୋରପ୍ସେ ଓ ମୋର ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ବିପୁଳ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେହି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟର ପରିଣତି ବନ୍ଧୁତା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କଲେଜ କଟେଜ୍‌ରେ କୋରପ୍ସେ ତାର 'ସପର୍' ରାନ୍ଧୁଥାଏ ଓ ପାଖରେ ରଖିଥିବା ପ୍ରକାଣ୍ଡ କାଚ ଗିଲାସ୍‌ରୁ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ 'ନିଶା' ବିୟର୍ ପିଉଥାଏ । ତାର ସପର୍ ଅତି ସାଧା ସିଧା—ବେକନ୍ (ଘୁଷୁରି ମାଂସ ଭଜା), ସିଝା ଆଳୁ ଓ ମଟର, ରୁଟି ଓ ଲହୁଣୀ। ବେଳେ ବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ଟିନ୍‌ଡ୍ ପୁଡିଂ ବା ସସେଜ୍ । ତାର ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ, ରୁଚି ସବୁ ୟୁରୋପୀୟ । ରୁମ୍‌ରେ ରେକର୍ଡ୍ ପ୍ଲେୟାର୍‌ର ପପ୍ ମ୍ୟୁଜିକ୍ ବାଜିଲାବେଳେ ସେ ତାଳଧରେ, ବେଳେ ବେଳେ ଖୁସିରେ ଟିକିଏ ନାଚିଯାଏ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ଖାଦ୍ୟରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ଭାତ ଓ ତରକାରି ରାନ୍ଧିଖାଏ, (ଏଥିପାଇଁ ମୋର ପାକିସ୍ତାନ ବନ୍ଧୁ ମହମ୍ମଦ କରିମିଆନ୍ ମୋତେ ଥଟ୍ଟା କରେ; କଲେଜ କରିଡରରେ ମସଲା ବାସ୍ନା ହେଲେ ଭାରତୀୟ 'ମିଶ୍ର' ରାନ୍ଧୁଛି ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି) । ମୁଁ ଇଂରାଜୀ ସଙ୍ଗୀତ ଅଳ୍ପ ବୁଝେ—ତେଣୁ ବି. ବି. ସି.ରେ ରବିବାର ଦିନ ପ୍ରସାରିତ ହେଉଥିବା ହିନ୍ଦି-ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣେ ଓ ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡରେ ରେକର୍ଡ୍ କରି ରଖେ ।

ବିଗତ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାରତୀୟ ଯେପରି ଅନେକାଂଶରେ ତାର ମୌଳିକତା ଓ ନିଜସ୍ୱ ରକ୍ଷା କରିପାରିଛି, ଆଫ୍ରିକାର ଅଧିବାସୀ ସେପରି କରିପାରିଛି ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଭାରତୀୟର ଧର୍ମ, ଖାଦ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ତାକୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ଇଂରେଜ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଅଧିବାସୀଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରି ରଖିଛି । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ତିନି ପୁରୁଷ ଧରି ରହି ଆସୁଥିବା ଭାରତୀୟମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଖାଦ୍ୟ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ରୁଚିରେ ଅନେକାଂଶରେ ଭାରତୀୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଫ୍ରିକାରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଅନୁପ୍ରବେଶ ଆଫ୍ରିକାର ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାର ମୂଳଦୁଆକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା-

ଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥିବା ଆଫ୍ରିକାର ଅନୁନ୍ନତ ମଣିଷମାନଙ୍କ କଥା ଅଲଗା; କିନ୍ତୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଲାଭକରିଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଆଫ୍ରିକୀୟ ନିଜ ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ହୋଇଛନ୍ତି, ନିଜ ଭାଷା ଛାଡ଼ି ଇଂରାଜୀ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷାକୁ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ବାଦ୍ୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ଗୀତନାଟରେ ୟୁରୋପକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକ ଥର କୋରପ୍ସେ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ତାକୁ ମୁଁ ପଚାରିଛି—ତୁମେ ନିଜ ଭାଷାରେ କାହିଁକି ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ତୁମେ କାହିଁକି ଇଂରାଜୀ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରୁଛ ? ତୁମ ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମ କାହିଁକି ଛାଡ଼ୁଛ ? ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ତୁମେ ଅନ୍ଧଭଳି ଅନୁକରଣ କରୁଛ କାହିଁକି ?

ସେ ଦୁଃଖ କରିଛି ଓ ଉତ୍ତର ଦେଇଛି—ବେଶ୍ ଗମ୍ଭୀର, ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଉତ୍ତର । ଯେ କହିଛି, ତା ମାତୃଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ଅଳ୍ପ କେତେ ହଜାର ମଣିଷ । ସେ ଭାଷାର ଲିପିନାହିଁ, ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ ନାହିଁ, ଅଛି କେବଳ କେତୋଟି ଲୋକଗଳ୍ପ, ଲୋକଗୀତ, ଢଗଢ଼ମାଳୀ । ତେଣୁ ତା ଭାଷାରେ ବହି ଲେଖିଲେ କିଏ ଛାପିବ, କିଏ କିଣିବ ? କେତେଜଣ ବା ସେ ବହି ପଢ଼ିବେ ? ଆଫ୍ରିକାର ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କ ମାତୃଭାଷାର ଅବସ୍ଥା ସେହିପରି । ସ୍ୱାହିଲି ବା ଇବୋ ଭଳି କେତୋଟି ଭାଷା ଆଫ୍ରିକାର ବହୁ ଲେଖକ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସମଗ୍ର ଆଫ୍ରିକାରେ ସ୍ୱାହିଲିକୁ 'ରାଷ୍ଟ୍ରଭାଷା' ରୂପେ ଚଳାଇ ନେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ଅଣ-ସ୍ୱାହିଲିଭାଷୀମାନେ ତାହାର ବିରୋଧ କଲେ । ଇଂରାଜୀ, ଫରାସୀ, ଡଚ୍ ଭାଷାକୁ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱାହିଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅଣସ୍ୱାହିଲିମାନେ ସହଜ ମନେକଲେ ନାହିଁ । ଭାରତରେ ଇଂରାଜୀ ବଦଳରେ ହିନ୍ଦୀ ଚଳାଇବାର ଉଦ୍ୟମ ସଙ୍ଗେ ଆଫ୍ରିକାରେ ଏକ ଆଫ୍ରିକୀୟଭାଷା ଚଳାଇବା ଉଦ୍ୟମର ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ ।

ତେଣୁ କୋରପ୍ସେ ଇଂରାଜୀରେ ଗଳ୍ପ, କବିତା ଲେଖେ, ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଲେଖକ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ । ଆଫ୍ରିକାର ଦୁଇଜଣ ଏକାଠି

ହେଲେ ଇଂରାଜୀ ବା ଫରାସୀ ଭାଷାରେ ହିଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତି । ଆଫ୍ରିକାରେ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ୟୁରୋପୀୟ ଉପନିବେଶିକ ଆଧିପତ୍ୟର ଏହା ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିଣତି ।

କୋରସ୍ୱେ ୟୁରୋପର ଭାଷାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛି, କିନ୍ତୁ ୟୁରୋପର ଧର୍ମକୁ ନୁହେଁ । ଆଫ୍ରିକାର ବହୁ ଅଧିବାସୀ ବିଗତ ଓ ଚଳିତ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ର ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ୟୁରୋପୀୟ ଅନୁପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବରୁ ଆଫ୍ରିକାରେ ଆରବମାନେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିବା ସମୟରେ ବହୁ ଲୋକ ଇସ୍‌ଲାମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତଥାପି ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମ ବଞ୍ଚି ରହିଛି ଏଯାଏଁ । କୋରସ୍ୱେର ପୂରା ନାଆଁ—ସେପିସ୍ୱେ କୋରସ୍ୱେ । ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ହୋଇଥିଲେ ହୁଏତ ତା ନାଆଁ ହୋଇଥାନ୍ତା ଜେମ୍ସ ବା ପଲ୍ ବା ହେନ୍ରି । ତା’ ହୋଇନାହିଁ ।

ସେ କହେ, ‘ନାଇଜେରିଆରେ ଅଣଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍‌ମାନେ ବି ଚର୍ଚ୍ଚରେ ବାହାଘର କରନ୍ତି । ଏମିତି ବାହାଘର ଏକ ଫ୍ୟାସନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ମିସନାରୀମାନେ ସ୍କୁଲରେ ଅଣଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ନାଆଁ ଦେଇଥାନ୍ତି । ମୋର ସ୍କୁଲ ନାଆଁ ଥିଲା ଫ୍ରାନ୍‌ସିସ୍ ।’

ବହୁବର୍ଷ ଅନ୍ଧଭାବରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଅନୁକରଣ କରିବା ପରେ, ଏବେ କେତେ ବର୍ଷ ହେଲା ନିଜର ପରମ୍ପରା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ମୌଳିକତା ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ଆଫ୍ରିକାର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ସଚେତନ ହୋଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ନିଜର ବିଦେଶୀନାମ ‘ଜେମ୍ସ’, ‘ପଲ୍’ ପ୍ରଭୃତି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁଣି ଆଫ୍ରିକୀୟ ନାମ ସବୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । ଉତ୍ସବ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିନମାନଙ୍କରେ ବିଦେଶୀ ପୋଷାକ ନ ପିନ୍ଧି ଜାତୀୟ ପୋଷାକ ପରିଧାନ କରୁଛନ୍ତି । ଲେଖକମାନେ ଇଂରାଜୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କଲେ ବି ସେ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଆଫ୍ରିକୀୟ ଜୀବନର ସ୍ପନ୍ଦନ ଫୁଟାଇବା ପାଇଁ ସେ ଭାଷାମାନଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରଚଳିତ ଢଗଢମାଳି, ବାକ୍ୟଗଠନ ରୀତି ପ୍ରଭୃତି ଇଂରାଜୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି ।

× × ×

ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆମ ଘରେ ରାତ୍ରିଭୋଜନ ପାଇଁ କୋରସ୍ୱେକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଜଣାଇବାକୁ ଗଲି । କୋରସ୍ୱେ ଖୁସିହୋଇ କହିଲା, 'ମୁଁ ତ ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବି । ସାଙ୍ଗରେ ମୋ ଗାର୍ଲଫ୍ରେଣ୍ଡକୁ ମଧ୍ୟ ଆଣିବି ।' ମୋର ଅବଶ୍ୟ ସେଥିରେ ଆପତ୍ତି ନଥିଲା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସେମାନେ ପହଞ୍ଚିଲେ—କୋରସ୍ୱେ ଓ ତା'ର ଇଂରେଜ ଗାର୍ଲଫ୍ରେଣ୍ଡ । କେଜାଣି କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କ ଅଥେଲୋ ନାଟକର ଅଥେଲୋ ଓ ଡେସ୍ଡେମୋନା ଚେହେର ମନେପଡ଼ିଲା । ଅଥେଲୋ କଳା ଓ କୁତ୍ସିତ, ଡେସ୍ଡେମୋନା ଗୋରୀ ଓ ସୁନ୍ଦରୀ । ପରସ୍ପରକୁ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସାମାନ୍ୟ କାରଣରୁ ସନ୍ଦେହରେ ଅଥେଲୋ ହତ୍ୟାକଲା ଡେସ୍ଡେମୋନାକୁ । ପରିଶେଷରେ ନିଜ ଭୁଲ ବୁଝି ନିଜେ ବି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲା । କରୁଣ ବିୟୋଗାନ୍ତ ନାଟକ !

ସାଇଡର୍ (ଆପଲ ରସର ଏକ ପାନୀୟ) ଦେଇ ଆମେ କୋରସ୍ୱେ ଓ ତା'ର ଗାର୍ଲଫ୍ରେଣ୍ଡକୁ ସ୍ୱାଗତ କଲୁ । ଭାରତୀୟ ଢଙ୍ଗରେ ରନ୍ଧାଭାତ, କୁକୁଡ଼ାମାଂସ ତରକାରୀ ଓ ସାଲାଡ୍ । ଖାଦ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ ହେଲା ।

ତା'ପରେ କଫି ଓ ଟେଲିଭିଜନ୍ । ଯୋଗକୁ ସେଦିନ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଥାଏ ଆଫ୍ରିକାର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିତ୍ରଟିଏ । ସେମାନଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ ଠିକଣା ଭାବରେ ଦେଖା-ହେଉଥାଏ । ସେମାନେ ଦେହରେ ଚିତା କୁଟାଇ, କାନ ଓ ନାକରେ ଫୋଡ଼ା ଛିଦ୍ରମାନଙ୍କରେ ଓଜନିଆ ଅଳଙ୍କାର ସବୁ ଓହଳାଇ, ସୁଦ୍ଧା ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ବାଜା ପିଟିପିଟି ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ନାଚୁଥାନ୍ତି । ଢେଙ୍ଗା କଳା ଲଙ୍ଗଳା ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀସବୁ ପାଗଳ ପରି ନାଚିବାର ଆମୋଦକର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖାହେଉଥାଏ ଅନେକବେଳେ ।

ଆମେ ସମସ୍ତେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍‌ ବସି ସେଇ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖୁଥାଉ— କେହି କିଛି ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଉନଥାନ୍ତି । ମୁଁ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଚାହୁଁଥାଏ କୋରସ୍ପେ ମୁହଁକୁ—ପୁଣି ତା’ର ଗାର୍ଲ୍‌ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ ମୁହଁକୁ । କାହାର ମୁହଁରେ ଯେମିତି କିଛି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ନ ଥାଏ । ସେମାନେ ଯେମିତି ଖାଲି ଟେଲିଭିଜନ୍‌ ପର୍ଦ୍ଦାକୁ ଅନାଇଥାନ୍ତି, କିଛି ଦେଖୁନଥାନ୍ତି ।

କ’ଣ ଭାବୁଥିବ କୋରସ୍ପେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ? ଟେଲିଭିଜନ୍‌ ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ଗାଳି ଦେଉଥିବ ମନେ ମନେ—ତା’ ଦେଶର ଏଭଳି ଚିତ୍ର ସଭ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ଇଂରେଜ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଆଗରେ ପରିବେଷଣ କଲେ ବୋଲି ? ନା ଭାବୁଥିବ ତା ଗାର୍ଲ୍‌ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ ଆଫ୍ରିକା ଓ ତା’ ସମ୍ପର୍କରେ କ’ଣ ଧାରଣା କରୁଥିବ ବୋଲି ?

ଆଉ କୋରସ୍ପେର ଗାର୍ଲ୍‌ଫ୍ରେଣ୍ଡ କ’ଣ ଭାବୁଥିବ ତା ପ୍ରେମିକ ସମ୍ପର୍କରେ ? ତା ପ୍ରେମିକ ତେବେ ଏଇମାନେ—ଡିଡାକୁଟା, ନାକ କାନରେ ଅଳଙ୍କାର ଓହଳା ଲଙ୍ଗଳା ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ?

ଟେଲିଭିଜନ୍‌ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ପରେ ସେମାନେ ବିଦାୟ ନେଲେ । ସେମାନେ ଯିବା ପରେ ଅନେକ ସମୟ ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ—ସେ ଦୁହେଁ ଆଫ୍ରିକା ଓ ୟୁରୋପର ଚରୁଣତମ ପ୍ରତିନିଧି । ସେମାନଙ୍କ ବନ୍ଧୁତା ଓଥେଲୋ—ଡେସ୍‌ଡେମୋନାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଭଳି ଏକ ବିୟୋଗାନ୍ତକ ନାଟକରେ ପରିଣତ ହେବନାହିଁ ତ !

ହ୍ୟାରଲ୍ଡ଼୍ ଉଇଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ କୁକୁର

୧୯୭୬ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୬ ତାରିଖରେ ବିଲାତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହ୍ୟାରଲ୍ଡ଼୍ ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ । ଟେଲିଭିଜନ୍ ଓ ରେଡ଼ିଓର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଇ ଏହି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବାଦଟି ବାରମ୍ବାର ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଟିକିନିଖି ତଥ୍ୟ ସବୁ; ଯେ ସେ ମୋଟ ଉପରେ ୭ବର୍ଷ ୨୭୨ ଦିନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ, ଯେ ସେ ୭୭୨ ଥର ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିଥିଲେ; ଯେ ସେ ମୋଟ ଉପରେ ୧୨୦୦୦ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, ଇତ୍ୟାଦି । ତାଙ୍କ ଜୀବନ, ବିଲାତର ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ, ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନାମାନ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା ।

ଭାରତ ର କୌଣସି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ, ସେଥିରେ ଅନୁରୂପ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରାଯାଇଥାନ୍ତା, ଅନୁରୂପ ଆଲୋଚନାମାନ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଥାନ୍ତା, ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ହାରଲ୍ଡ଼୍ ଉଇଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ ଇସ୍ତଫା ଭଳି ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବାଦ ସଙ୍ଗରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମଜା ଖବର ପ୍ରଚାରିତ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ସେ ଖବରଟି ହାରଲ୍ଡ଼ ଉଇଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ କୁକୁର ସମ୍ପର୍କରେ । ହାରଲ୍ଡ଼ ଉଇଲସନ୍‌ଙ୍କ ହଠାତ୍ ଇସ୍ତଫା ଦେବା ସମ୍ପର୍କରେ ସାମ୍ବାଦିକମାନେ ତାଙ୍କୁ ଲ୍ୟୁକେଆମି, ଦୃଷ୍ଟିହୀନତା ଓ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ କ୍ୟାନସର ଆକ୍ରମଣ କରିଥାଇପାରେ ବୋଲି କଳ୍ପନାମାନ କରୁଥିଲାବେଳେ ସେ ଘୋଷଣା କଲେ, 'ମୋ ଇସ୍ତଫା ଦେବାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଲା ମୋ କୁକୁର ପ୍ୟାଡ଼ିକୁ ଅଧିକ ସମୟ ପଡ଼ିଆରେ ବୁଲାଇ ପାରିବି ଓ ତାକୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ପବ୍‌କୁ ନେଇ ପାରିବି ।' ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାସଭବନ ଦଶନମ୍ବର ଡାଉନିଂ ଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ ଛାଡ଼ିବା ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ଗୋଟିଏ ଅନାମଧେୟ ପବ୍‌ରେ ବିୟର ପିଉଥିବାର ଦେଖ

ଆମେ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଦେଖିଲୁ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଲଗି ବସିଥିଲା ଘୋଡ଼ା —ଅପାତତଃ ଦାୟିତ୍ୱମୁକ୍ତ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ ।

ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ନିଜେ ହସି ପାରିବା ଓ ଅନ୍ୟଙ୍କୁ ହସାଇ ପାରିବା ଇଂରେଜ ଚରିତ୍ରର ଏକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜକୁ ଅଣ୍ଟା କରି, ଅନ୍ୟ କାହା ମନରେ ଆଘାତ ନ ଦେଇ ଇଂରେଜମାନେ ହସନ୍ତି ଓ ହସାନ୍ତି । ଏପରି ହସି ହସାଇ ପାରିବାର ଶକ୍ତି ମାନସିକ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଭାବଗତ ସ୍ଥିରତାର ଲକ୍ଷଣ । କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା, ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ବା ଖୁବ୍ ବିଷାଦଗ୍ରସ୍ତ ହେବା, ଆପାତତଃ ଇଂରେଜ ଚରିତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନା । ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଚରିତ୍ରର ଏକ ବିସ୍ତାରିତ ରୂପମାତ୍ର । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ଜାତିର ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ଏକ ସ୍ଥିରତା ଓ ଖେଳୁଆଡ଼ି ମନୋବୃତ୍ତି ଅହରହ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଏ ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ହିଁ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ କଥା-ବାର୍ତ୍ତାରେ, ଭାଷଣରେ, ଟେଲିଭିଜନ୍ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କର ଏଇ ହସିବା ଓ ହସାଇବା ଗୁଣଟି ମୋତେ କେତେକାଂଶରେ ନୂତନ ବୋଧ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତରେ ସାଧାରଣତଃ କଥାବାର୍ତ୍ତା, ଭାଷଣ, ରେଡ଼ିଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ହାସ୍ୟରସଟି ଅନୁପସ୍ଥିତ । ରେଡ଼ିଓରେ ଈଶ୍ୱର-ଭକ୍ତିମୂଳକ ଦେଶାତ୍ମବୋଧକ ଗୀତର ପ୍ରଚୁର ସଚେଷ୍ଟ; ବକ୍ତାମାନଙ୍କ ଭାଷଣରେ ଗମ୍ଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବା ଅଗ୍ନିବର୍ଷଣ ବହୁଳ; କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ପରକୁତ୍ସା ବା ଲୋକଚରିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣନ ଅସୀମ; କିନ୍ତୁ ନିର୍ମଳ ହସ, ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଲଘୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ଭାରତରେ ଦୁର୍ଲଭ ।

କମନ୍‌ୱେଲ୍‌ଥ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ ହଲ୍‌ରେ ମୋ ଭଳି ବିଦେଶୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ଚରିତ୍ର ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝାଇବାକୁ ଯାଇ କମନ୍‌ୱେଲ୍‌ଥ ସ୍କଲାରସିପ୍ କମିସନ୍‌ର ସଭାପତି ଲର୍ଡ଼ ଗାର୍‌ନର୍ ମଜା ଗପଟିଏ କହିଥିଲେ ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ଜଣେ ଲ୍ୟାଣ୍ଡ୍ ଲେଡ଼ି ଘରଭଡ଼ା ଦେବାରେ କଳା-ଗୋରା ଭିତରେ ଭେଦଭାବ ଦେଖୁନଥିଲେ; କିନ୍ତୁ କଳାଲୋକମାନଙ୍କୁ

ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଥାଏ । ଥରେ ୱେଷ୍ଟ-ଇଣ୍ଡିଜ୍‌ର ଜଣେ କଳା ଯୁବକ ତାଙ୍କ ଘରେ ଭଡ଼ା ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରି ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ଇଂରେଜ ଲ୍ୟାଣ୍ଡଲେଡ଼ି ପଚାରିଲେ, 'ଆପଣମାନେ କ'ଣ ତଥାପି ମଣିଷ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି ?' ଯୁବକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ହଁ ଅଜ୍ଞା, କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ଜାତି ଦୟାରୁ ଆମେ ଆଜିକାଲି କଣ୍ଟା ଚାମୁଚ ବ୍ୟବହାର କରୁଛୁ ।'

ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ବହୁ ଲୋକ ଯେ କଳା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଘୃଣା ଓ ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି, ଲର୍ଡ଼ ଗାରନର୍ ସେଇକଥା ବୁଝାଉଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିବାର ସପ୍ତାହଟିଏ ବି ହୋଇନଥାଏ । ଲର୍ଡ଼ ଗାର୍ନର୍ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଓ ଇଂରେଜ ଜାତି ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ଗୋଲାପୀ ଚିତ୍ର ଆମକୁ ଦେଉନଥିଲେ । ମଜା ଓ ହସ ଭିତରେ ସେ କହୁଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଜାତି ଭିତରେ ଅଜ୍ଞତା ଓ କୁସଂସ୍କାରର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏହା ସେ କହୁଥିଲେ ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ଆସିଥିବା ଯୁବକ-ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ଆଗରେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଦେଶ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଇଂରେଜ ଜାତିଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୋଇଥିଲା ବା ହୋଇଆସୁଛି ।

ସହଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ଯେପରି ନିଜ ଜାତି ବା ଅନୁଷ୍ଠାନର ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତା ସ୍ୱୀକାର କରିପାରେ, ଭାରତୀୟଟି ତାହା କରିପାରେ ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଜଣେ ଭାରତୀୟକୁ ଅଣଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଆଗରେ ନିଜ ଦେଶ ସମ୍ପର୍କରେ କହିବାକୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲେ, ହୁଏତ ସେ ନିଜ ଦେଶର ଗୌରବମୟ ଅତୀତ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଗଳଭ ହୋଇଉଠେ; କିମ୍ବା ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତିର ଶୋଚନୀୟତା ସମ୍ପର୍କରେ ବାହୁନି ବସେ । ଭାରସାମ୍ୟ ରଖି ଭାରତର ଗୌରବ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଉଭୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଠିକ୍ ଚିତ୍ରଟିଏ ଦେବାକୁ ସେ ପ୍ରାୟଶଃ ଅକ୍ଷମ ହୁଏ । ଯେ କୌଣସି କଥାକୁ ଅତିରଞ୍ଜିତ କରିବା ଭାରତୀୟ ଚରିତ୍ରର ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ବୋଲି ବହୁ ଅଣଭାରତୀୟ ଯଥାର୍ଥରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଅଧିକ ହାସ୍ୟରସବୋଧ ଥିଲେ ଭାରତୀୟମାନେ ହୁଏତ ନିଜ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ ଅନାସକ୍ତ ହୋଇ ପାରୁଥାନ୍ତେ ଓ ସହଜ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ନିଜ ଚରିତ୍ରର ନିରପେକ୍ଷ ସମାଲୋଚନା କରିପାରୁଥାନ୍ତେ ।

ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କ ତାର ହାସ୍ୟରସବୋଧ ଯୋଗୁଁ ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଉପଭୋଗ କରିପାରେ ସେପରି, ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ ଯେ କୌଣସି ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇପାରେ ସେହିପରି । ହ୍ୟାରଲ୍ଡ଼ ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ତ୍ୟାଗ କଲାପରେ ଅତି ସାଧାରଣ ନାଗରିକ ଭଳି ଦଶ ନମ୍ବର ଡାଉନିଂଷ୍ଟ୍ରିଟ୍‌ରୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଘରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତାଙ୍କ ଜିନିଷପତ୍ର ସବୁ ଭ୍ୟାନ୍‌ରେ ଲଦାହେବାର ଚିତ୍ର ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଦେଖାଇ ଦିଆଗଲା । ଜିନିଷପତ୍ର ବିଶେଷ ନ ଥିଲା । ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ଦିନ ଦୁଇଟାରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବାସଭବନ ଛାଡ଼ିଲେ । ନୂତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଜେମ୍‌ସ କାଲାହାନ୍ ସେଇ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଦିନ ଚାରିଟାରେ; ମାତ୍ର ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପରେ । ଦେଶର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅତି ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଯେପରି !

ଓ ଏଇ ଘଟଣାରୁ ହାସ୍ୟରସ କରିବାକୁ ଭୁଲି ନଥିଲେ ଟେଲିଭିଜନର କଳାକାରମାନେ । ଟେଲିଭିଜନରେ ଆମେ ଦେଖିଲୁ, ଜେମସ୍ କାଲାହାନ୍ ରୂପଧାରୀ ଚରିତ୍ରଟିକୁ ଘେରିଯାଇ କୃତ୍ରିମ ସାମ୍ବାଦିକ-ମାନେ ପଚାରୁଛନ୍ତି, 'ଆପଣ ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରରେ କ'ଣ ପାଇଛନ୍ତି ?' ନୂତନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ଘର ଭିତରୁ ଆଣି ଦେଖାଉଛନ୍ତି ଗୁଡ଼ିଏ ଚୁରୁଟ୍ । ସାମ୍ବାଦିକମାନେ ପଚାରୁଛନ୍ତି, 'ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାପରେ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରଥମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ?' ସେ ଉତ୍ତର ଦେଉଛନ୍ତି, 'ଦଶ ନମ୍ବର ଡାଉନିଂଷ୍ଟ୍ରିଟ୍ ଘରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବା ସିଗାରେଟ୍ ଧୂଆଁ ଛାଡ଼ିବାପାଇଁ ଝରକା ଓ କବାଟ ସବୁ ଅବିଳମ୍ବେ ଖୋଲିଦେବା ।' ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଉଇଲ୍‌ସନ୍ ଯେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଧୂମ୍ରପାନ କରନ୍ତି ଓ ଅହରହ ଚୁରୁଟ୍‌ଟିଏ ଧରିଥାନ୍ତି, ତାହାର ଏ ଏକ ବ୍ୟଙ୍ଗ ସମାଲୋଚନା ।

୧୯୭୫ ଜାନୁଆରୀରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଓ ଆଇସ୍‌ଲଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଭୟଙ୍କର ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ସମୁଦ୍ର କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଦେଶମାନଙ୍କ ସୀମାରେଖା ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେତେ ମାଇଲ ଯାଏଁ ବିସ୍ତୃତ । ଆଇସ୍‌ଲଣ୍ଡ୍ କିନ୍ତୁ ସେ ଆଇନ୍ ଖୋଲାଖୋଲି ଲଙ୍ଘନ କରି ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ଜଳହଦରୁ କଡ୍ ମାଛ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଇସ୍‌ଲଣ୍ଡ୍‌ର ଅର୍ଥନୀତି ମତ୍ସ୍ୟ-ସଂପଦ ଉପରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୀତିରେ ମତ୍ସ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ଫଳରେ

ଆଇସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ର ଅଧିବାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ଜଳ ଭାଗରୁ ସମସ୍ତ କଡ୍‌ ମାଛ ସଂଗ୍ରହକରି ନେଇସାରିବା ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର ଜଳଭାଗରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ଅର୍ଥନୀତିକ ଆବଶ୍ୟକତା ସେମାନଙ୍କୁ ଏଭଳି ବେଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥିଲା ବୋଲି ଆଇସ୍‌ଲଣ୍ଡର ଧୀବର ଓ ନେତାମାନେ ଯୁକ୍ତି କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିବାଦରେ କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ ପକ୍ଷରୁ ବିଶେଷ ଭାବପ୍ରବଣତା ବା କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ନଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ ତୁଳନାରେ ଆଇସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର, ସାମରିକ ଶକ୍ତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନଗଣ୍ୟ ଦେଶ; କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର ନେତାମାନେ କେବଳ ଯୁକ୍ତି ଓ ଆଲୋଚନାଦ୍ୱାରା ସମସ୍ୟାଟିର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏପରିକି କେତେକ ଇଂରେଜ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୁକ୍ତି କରିଥିଲେ ଯେ ଆଇସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଆର୍ଥନୀତିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ଦେଶ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜଳଭାଗରୁ କଡ୍‌ ମାଛ ସଂଗ୍ରହ କରିନେବା ଯଥାର୍ଥ ।

ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌-ଆଇସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ ବିବାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଏହି ବିବାଦର ଲଘୁ ଓ ଆମୋଦଦାୟକ ଦିଗଟି ପ୍ରତି କଳାକାରମାନେ ଉଚିତ ଧ୍ୟାନ ଦେଇଥିଲେ । ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଆମେ ଦେଖିଲୁ, ଖୁବ୍ ଢେଙ୍ଗା ଓ ଖୁବ୍ ଗେଡ଼ା ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଦୁଇଟି ମାଛକୁ ପରସ୍ପର ଦେହରେ ବାଡ଼େଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଓ ମଝିରେ ମଝିରେ ଚିତ୍କାର କରୁଛନ୍ତି—କଡ୍‌ ଯୁଦ୍ଧ ।' ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ ଓ ଆଇସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ୍‌ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଥିବା ବିବାଦକୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ 'ମାସ୍‌ ମେଡ଼ିଆ'ରେ କୁହାଯାଉଥିଲା 'କଡ୍‌-ଯୁଦ୍ଧ' ।

× × ×

କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବିଶେଷ ବିଚଳିତ ନ ହେବା ଇଂରେଜ ଜାତିର ଏକ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଗୁଣ ହେଲେ ହେଁ ଉତ୍ତେଜନା ଆଲୋଡ଼ନ-ହୀନ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଯାତ୍ରା ବେଳେ ବେଳେ ମନୋଟନସ୍‌ ବା ବିରକ୍ତିକର ମନେହୁଏ । ୧୯୭୭ ରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର କାଉଣ୍ଟି କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ ଅର୍ଥାତ୍ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିମାନଙ୍କପାଇଁ ନିର୍ବାଚନ ହେଲା । ଏଭଳି ନିର୍ବାଚନରୁ

ବିଭିନ୍ନ ଦଳର ଜନପ୍ରିୟତା ସୂଚିତ ହେଉଥିବାରୁ ଉଭୟ ସରକାରୀ ଓ ବିରୋଧୀଦଳ ଏଥିରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି । ମୋର ଜଣେ ପଡ଼ୋଶୀ ମାଇକ୍ ଫୁଲର ଏଇ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଥିଲେ । ଦିନେ ମୋ କବାଟ ଛିଦ୍ରରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଚାର ପତ୍ରଟି କେହି ଗଳାଇ ଦେଇଗଲା । ସେଥିରେ ଫୁଲରଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଗତ ଯୋଗ୍ୟତା ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ ଅଭିଜ୍ଞତା ସହିତ ଲେଖାଥିଲା, 'ଫୁଲର ଦମ୍ପତି ଆସନ୍ତା ଜୁଲାଇରେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ତାନଟି ଆଶାକରୁଛନ୍ତି ।' ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ଏ-ସମ୍ବାଦଟି ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲୁ । କ୍ଷୀଣ ଓ ଲୋହିତ କେଶଧାରିଣୀ ଆସନ୍ନପ୍ରସବା ଶ୍ରୀମତୀ ଫୁଲର ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଧଳା ଭ୍ୟାନ୍ ଚଳାଇବା ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିଲା ଏକ ପରିଚିତ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଆଉ ଦିନେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧା ଆମ କବାଟରେ ଖଡ୍ ଖଡ୍ କଲେ । ସ୍ଥାନୀୟ ନିର୍ବାଚନ ତାଲିକାରେ ମୋ ନାମଟି ଅଛି କି ନାହିଁ, ତାହା ମିଳାଇବାକୁ ସେ ଆସିଥିଲେ । ନିର୍ବାଚନ ତାଲିକାରେ ମୋ ନାମ ନ ଥିଲା 'କିଛି ମନେକରିବେ ନାହିଁ' କହି ସେ ଚାଲିଗଲେ ।

ନିର୍ବାଚନ ସମୟ ପାଖେଇ ଆସିବାରୁ କାହାର କାହାର ଘର କାଚ ଝରକାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନାମ ଓ ନିର୍ବାଚନ ତାରିଖ ଲେଖାଥିବା ପ୍ରଚାରପତ୍ର ମରାଯାଇଥିବା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ଦିନେ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦଳର ନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଥ୍ୟାଚର୍ ତାଙ୍କ ଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କୁ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ ନିବେଦନ କଲେ । ଆଉ ଦିନେ ଶ୍ରମିକ ଦଳର କେହି ଜଣେ ଶ୍ରମିକ ଦଳକୁ ଭୋଟ ଦେବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଉଭୟେ ତଥ୍ୟ ଓ ପରିସଂଖ୍ୟାନ ସହ ସେମାନଙ୍କ ଯୁକ୍ତିର ବଳିଷ୍ଠତା ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ବୃଦ୍ଧମାନେ କିପରି ଅଧିକ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ରହିବେ, ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କପାଇଁ କିପରି ଉନ୍ନତତର ବାସଗୃହ ଯୋଗାଇ ହୋଇପାରିବ—ଏହା ହିଁ ଥିଲା ନିର୍ବାଚନର ମୁଖ୍ୟ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ ।

ତା'ପରେ ନିର୍ବାଚନର ପରିସମାପ୍ତି ଓ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ନିର୍ବାଚନର ଫଳାଫଳ ଘୋଷଣା । ବିଶେଷ ଆଲୋଚନା, ଯୁକ୍ତିତର୍କ, ସଭାସମିତି, ଭାବପ୍ରବଣତା ନାହିଁ—ଦେଶର ସ୍ଥାନୀୟ ନିର୍ବାଚନ (Local election) ସରିଗଲା । ଏତେ ବଡ଼ ଜାତୀୟ ଘଟଣା

ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେପରି ଏକ ସାଧାରଣ ରୁଟିନ୍‌ବନ୍ଧା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ!

ହାସ୍ୟରସବୋଧ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରିବାରେ ଇଂରେଜ ଜାତିକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ହେଁ ବହୁ ସମୟରେ ଏହା ଅଶ୍ଳୀଳତା ଅନୁସାରୀ ହୋଇପଡ଼େ । ବିଶେଷତଃ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ର ହାସ୍ୟରସମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ ସମୟରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ଳୀଳ ବୋଧହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ପାମ୍ ଆୟାର୍ସ ନାମ୍ନୀ ଜଣେ ଭଦ୍ରମହିଳା ଏବେ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ରେ ହାସ୍ୟ-ରସାତ୍ମକ କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରି ବିଶେଷ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଅଶ୍ଳୀଳତାର ସୂଚନା ଦିଏ । ସେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ହସାଇବାର ଉଦ୍ୟମ କରି କଳାକାରମାନେ ବହୁ ସମୟରେ ରୁଚିହୀନତାର ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି । ପରସ୍ପର ଉପରକୁ ପୁଡ଼ିଂ ପୋପାଡ଼ିବା, ମୁହଁ ବିକୃତ କରିବା, ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କର ଶରୀରର କୌଣସି ଅଂଶକୁ ଅତି ବର୍ଦ୍ଧିତ ଆକାରରେ ଦେଖାଇବା—ଏଗୁଡ଼ିକୁ ହାସ୍ୟରସ ପରିବେଷଣର ସହଜ ଉପାୟ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଥରେ କ୍ୟାଣ୍ଟର-ବରୀର ବାର୍ଷିକ ମେଳା (Carnival)ରେ ଜଣେ ପୁରୁଲୋକ ତାଙ୍କ ବକ୍ଷ ଉପରେ ରବର ନିର୍ମିତ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସ୍ତନ ସ୍ଥାପନକରି ଫ୍ୟାନ୍‌ସି ଡ୍ରେସ ପ୍ୟାରେଡ୍‌ରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଦର୍ଶକମାନଙ୍କର ସେ ହିଁ ହୋଇଥିଲେ ମୁଖ୍ୟ ଆକର୍ଷଣ !

× × ×

ହାସ୍ୟରସବୋଧ ଓ ଖେଳୁଆଡ଼ ମନୋବୃତ୍ତି ବହୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାରେ ଇଂରେଜ ଜାତିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ଯଥେଷ୍ଟ । ଖେଳୁଆଡ଼୍ ମନୋବୃତ୍ତି ନେଇ ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ନିଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ ଛାଡ଼ି ଶତାବ୍ଦୀ ଶତାବ୍ଦୀଧରି ପୃଥିବୀର ପ୍ରତି କୋଣରେ ଲୁଣ୍ଠ, ସମୃଦ୍ଧି ଓ ନୂତନ ଅନୁଭୂତିର ସନ୍ଧାନ କରିଛି । ଦୁଇଦୁଇଟା ମହାଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର ଅର୍ଥନୀତି ଧ୍ୱସ୍ତ ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ବି ଇଂରେଜ ଅତୀତପାଇଁ ଅଶ୍ରୁପାତ କରିନାହିଁ, ସହଜ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ହିଁ ଗ୍ରହିଁ ରହିଛି । ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର ଉପନିବେଶବାଦ ଲୋପ ହୋଇ

ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଆଜି ତା'ର ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ହରାଇଛି; କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ସାଧାରଣ ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ଅତୀତକୁ ବିଶେଷ ଝୁରିହୁଏନାହିଁ । ଆମେ ଭାରତୀୟମାନେ ସୁଦୂର ଅତୀତରେ କେବେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର କୌଣସି କୌଣସି ଦେଶରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲୁ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ କେତେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ ନକରୁ ! ଏଇ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ ବର୍ଷତଳେ ହରାଇଥିବା ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ ଇଂରେଜ ଲୋକଟି ସେତିକି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରେ କି ନା, ସନ୍ଦେହ ଜନକ ।

ଇଂରେଜମାନେ ହରାଇଥିବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ କାହିଁକି ବିଶେଷ ଦୁଃଖ କରନ୍ତିନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ ଏକାଧିକ ଇଂରେଜ ଲୋକଙ୍କୁ ପଚାରିଛି । ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି, 'ହୁଏତ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଇତିହାସ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁ ।' କିନ୍ତୁ ଇତିହାସ ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ ନୁହେଁ, ଇତିହାସ ପ୍ରତି ଖେଳୁଆଡ଼୍ ସୁଲଭ ମନୋବୃତ୍ତି ଇଂରେଜ ଜାତିକୁ ଅତୀତ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟଧିକ ମୋହରୁ ରକ୍ଷା କରିଛି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ହିଟ୍‌ଲର୍ ଲଣ୍ଡନ୍ ସହରର ଦୁଇ ତୃତୀୟାଂଶ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଇଥିଲେ । ସେଭଳି ଜୀବନ ମରଣ ସଂଗ୍ରାମରେ ବି ଇଂରେଜମାନେ ହିଟ୍‌ଲର ଭୂମିକାରେ ଚାର୍ଲିଚାପ୍‌ଲିନଙ୍କ ଅଭିନୟ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ନଥିଲେ । ଆଜିର ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଜାପାନ, ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀ ସହିତ ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରୁନାହିଁ । ନିଜ ଦେଶର ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ସୀମିତ ହେଲେ ଇଂରେଜମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଧାରଣର ମାନ ହ୍ରାସ ନ କରିବାକୁ ସଂଗ୍ରାମ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଉତ୍ତର ମହାସାଗର ଗର୍ଭରୁ ତୈଳ ଆହରଣ କରି ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଦେଖାଦେଇଥିବା 'ଶକ୍ତି ସମସ୍ୟା' (energy crisis) ର ସମାଧାନ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ହସ ଓ ଖେଳୁଆଡ଼ ମନୋଭାବ ଅତୁଟ ରହିଛି । ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ତ୍ୟାଗ କରିବାର ସଙ୍କଟମୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନିଜ କୁକୁରର ଅସୁବିଧା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଓ ଅକ୍ଲେଶରେ ସାଧାରଣ ନାଗରିକର ଜୀବନକୁ ଫେରିଯିବା କେବଳ ହ୍ୟାରଲ୍ଡ୍ ୱିଲ୍ସନ୍‌ଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର ।

ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ କାଳିସୀ ଲାଗେ

ନଭେମ୍ବର ମାସର ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ଥଣ୍ଡା ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୋ ମଣ୍ଟସରୀୟ ବନ୍ଧୁ ଭ୍ରିଲ୍ ଆସି କହିଲା, 'ଚାଲ ଆଜି ତୁମକୁ ଗୋଟିଏ ଇଂଟରେଷ୍ଟିଂ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇଯିବି ।' ସେଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ମୋର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରୋଗ୍ରାମ୍ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ଅବିଳମ୍ବେ ମୁଁ ଭ୍ରିଲ୍ ସଙ୍ଗେ ବାହାରିଲି । କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରିର ମେନ୍ ରାସ୍ତା ଛାଡ଼ି ଆମେ ପ୍ରାୟ ଜନଶୂନ୍ୟ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗଳି ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲୁ । ଆମେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ବୋଲି ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ପଚାରିଲାରୁ ଭ୍ରିଲ୍ କହିଲା, 'ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଭାରତରୁ ଆସିଛ, ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ର କାଳିସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ତୁମର ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବା ଉଚିତ । ତୁମ ଦେଶରେ ବହୁ କାଳିସୀ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମେ ଶୁଣିଛୁ; କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ କାଳିସୀ ଥିବା ତୁମେ ଶୁଣିଥିଲ ?'

ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି । ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ କାଳିସୀ ! ଭ୍ରିଲ୍ ନୂଆ କଲାରଙ୍ଗର ସୁଟ୍ ଟିଏ ପିନ୍ଧିଥାଏ, ସେଲୁନରେ ମୁଣ୍ଡର ବାଳ ଡ୍ରାଇଂ କରି ଦଶବର୍ଷ ପଛକୁ ଫେରି ଯାଇଥାଏ । କାଳିସୀମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ଆପାତତଃ ସେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଆସିଥାଏ !

ସେ କହିଲା, 'ତୁମେ ଏଇ କାଳିସୀମାନଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାର, ନ କରି ପାର; କିନ୍ତୁ ମୋ ଅନୁଭୂତିରୁ ମୁଁ ଜାଣେ, ଏ କାଳିସୀ-ମାନଙ୍କର କିଛି ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ଅଛି । ଯେଉଁ ସମୟତକ ସେମାନଙ୍କୁ କାଳିସୀ ଲାଗେ, ଅଶରୀରୀ ଜଗତର ସମ୍ବାଦ ଏ ପୃଥିବୀକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଶରୀର ଏକ ମିଡ଼ିୟମ (ମାଧ୍ୟମ)ରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ତୁମ ଅତୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ, ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ଠିକ୍ ଠିକ୍ କହିପାରନ୍ତି ।'

ତାପରେ ସେ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଜଣେ କାଳସୀ ସହ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତି । 'ଆଜି ଆମେ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଉଛେ, ସେଠାକୁ ମୁଁ ଥରେ ମାତ୍ର ଯାଇଛି । ମାସର ଶେଷ ଶୁକ୍ରବାର ଦିନ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ହଲ୍‌ରେ ଅନେକ ଲୋକ ଏକାଠି ହୁଅନ୍ତି । ସେଦିନ ଯାହାକୁ କାଳସୀ ଲାଗିବା କଥା, ତାଙ୍କ ନାମ ଆଗରୁ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥାଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଏହି କାଳସୀ ଲାଗିବାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନ ଥିଲି । ଖାଲି କୌତୂହଳରେ ଥରେ ସେଇ ହଲ୍ ଭିତରକୁ ପଶିଥିଲି ।'

ଭଲ୍‌ର ସ୍ୱର ଏହା ଭିତରେ ବଦଳି ଯାଇଥିଲା । ସେ ଯେ କିଛି ଗୋଟାଏ ଗୁରୁତର ବିଷୟ କହିବାକୁ ଯାଉଛି, ମୁଁ ତାହା ଠିକ୍ ଅନୁମାନ କରିପାରିଥିଲି । ସେ କହୁଥିଲା, 'ମୁଁ ହଲ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବସିଥାଏ । କାଳସୀ ମଝିରେ ମଝିରେ ସମବେତ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ଠିଆ ହେବାକୁ କହୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରଲୋକଗତ ବନ୍ଧୁ ବା ସମ୍ପର୍କୀୟମାନେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଉଥିବା ବାର୍ତ୍ତା ଦେଉଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବୁଥାଏ, କାଳସୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ବା କାହିଁକି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିବ ? ବହୁ ଲୋକ ନିୟମିତ ବୈଠକମାନଙ୍କରେ ଯୋଗଦେଇ ଆସୁଥାନ୍ତି । କେତେକ କାଳସୀ କେବେ ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି କହନ୍ତି ନାହିଁ । କାଳସୀ ତମକୁ କିଛି କହିବା ତୁମର ଭାଗ୍ୟର କଥା ।

'କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, କାଳସୀ ହଠାତ୍ ମୋତେ ହିଁ ଠିଆ ହେବାକୁ କହିଲେ । ମୁଁ ଠିଆ ହେଲି । ସେ କହିଲେ, 'ତୁମର ଜଣେ କେହି ଅତି ନିକଟତମ ବ୍ୟକ୍ତି ତୁମ ନିକଟକୁ ସମ୍ବାଦ ପଠାଉଛନ୍ତି । ତୁମର କେହି ନିକଟତମ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ତଳେ ପରଲୋକ ହୋଇଛି । ହଁ କି ନାହିଁ ?'

'ମୁଁ ସମ୍ମତି ଜଣାଇଲି । ସେ କହିଲେ, ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ଅବହେଳାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଛି ।'

ଭଲ୍ ମରିସନ୍‌ର ହସ୍‌ପିଟାଲରେ ତାର ସ୍ତ୍ରୀର ମୃତ୍ୟୁ ଦିନର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲା । କହିଲା, 'ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ଅବହେଳାରୁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀର ଯେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା, ଏହା ମୁଁ ମୂଳରୁ ସନ୍ଦେହ କରିଥିଲି ।

ଜାନସୀଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବା ପରେ ମୋ ସନ୍ଦେହ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଜାଣିଲି ।

ଭାଲ୍‌ର କଥା ସରିଲାବେଳକୁ ଆମେ ଗୋଟିଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗଳି ରାସ୍ତାରେ ଏକ ପୁରୁଣା ଘର ସମ୍ମୁଖରେ ପହଞ୍ଚି ସାରିଥିଲୁ । ତାହାହିଁ ଥିଲା ଆମର ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥଳ ।

× × ×

ଆମେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସେହି ପୁରୁଣା ଘରର ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ହଲ୍ ବହୁ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଥିଲେ ପରିଣତବୟସ୍କ । ସେମାନେ ହଲ୍‌ର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଚେୟାର ଅଧିକାର କରି ନୀରବରେ ବସି ରହିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ଉଚ୍ଚ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଉପରେ ବସିଥିଲେ ଜଣେ ମଧ୍ୟବୟସ୍କା ମହିଳା । ମହିଳାଙ୍କ ନିକଟରେ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଜିସସ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ତୈଳଚିତ୍ର—ଚିତ୍ରରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ହାତରେ ଗୋଟିଏ ଲଣ୍ଠନ ଧରି ଠିଆ ହୋଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧାରରେ ପଥ ହରାଇଥିବା ମଣିଷ ଜାତିକୁ ସେ ଯେପରି ଆଶା ଓ ଆଲୋକର ସନ୍ଧାନ ଦେଉଛନ୍ତି ! ଫଟୋତଳେ କିଛି ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ୍ ଫୁଲ । ସମଗ୍ର ହଲ୍‌ର ଚଟାଣଟି ଗାଢ଼ ଲାଲ୍ ରଙ୍ଗର ଗାଲିଚାରେ ଆବୃତ; ଝରକାର ପର୍ଦ୍ଦାସବୁ ହଳଦିଆ । ହଲ୍‌ର ଗୋଟିଏ କୋଣରେ ପିଆନୋଟିଏ ଓ ନିକଟରେ ତାର ବାଦକ । ହଲ୍‌ର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ସାଜସଜ୍ଜା ଓ ବାତାବରଣର ସେପରି କିଛି ଗୋଟାଏ ଆଧିଭୌତିକତା ଓ ଅସ୍ୱାଭାବିକତାର ସୂଚନା ମିଳୁଥିଲା ।

ଆମେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ପରେ ହିଁ ସଭାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ପିଆନୋବାଦକ ସେଦିନ ବୋଲାହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗୀତଟିର ନାମ ଘୋଷଣା କଲେ ଓ ତାପରେ ସମସ୍ତେ ବୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ—**The shepherd is my angel guide** (ଖ୍ରୀଷ୍ଟହିଁ ମୋର ଈଶ୍ୱରପ୍ରେରିତ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ) । ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସେହି ଗୀତର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ କପି ପୂର୍ବରୁ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଗୀତଟି ବୋଲା ସରିବା ପରେ ଗୋଟିଏ ଥାଳିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କଠାରୁ କିଛି କିଛି ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରାଗଲା ।

ଯେଉଁ ମଧ୍ୟବୟସ୍କା ଭଦ୍ରମହିଳା ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମରେ ବସିଥିଲେ, ସେ ହିଁ ଥିଲେ ସେଦିନର କାଳସୀ । ତାଙ୍କର ନାଆଁ ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍, କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହ୍ୱାଇଟ୍ ଷ୍ଟେବ୍‌ଲରୁ ସେ ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଅର୍ଥସଙ୍ଗୀତ ପରେ ସେ ଉଠି ଠିଆହେଲେ ଓ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ସମାଜରେ ଦେଖାଦେଉଥିବା ଅଶାନ୍ତି, ଅନାଚାର ଲୋପ କରିବାକୁ ହେଲେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ବାଣୀଗୁଡିକ ସମସ୍ତେ ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ—ଏହି ମର୍ମରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଭାଷଣଟିଏ ଦେଲେ ।

ଭାଷଣ ପରେ ସେ ଉପସ୍ଥିତ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଠିଆ ହେବାକୁ କହିଲେ ।

ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍ ଓ ଉପସ୍ଥିତ କୌଣସି କୌଣସି ଶ୍ରୋତାଙ୍କ କଥୋପକଥନ ମୋଟାମୋଟି ଏହିପରି ଥିଲା :

ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍—ହେଇ···ଆପଣ···

(ଜଣେ ବୃଦ୍ଧା ଠିଆହେଲେ)

ନେଲ୍‌ସନ୍—ଆପଣଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଆପଣଙ୍କୁ କିଛି ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ୍ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁବାର୍ଷିକୀ ପଡ଼େ । ବୁଝିପାରିଲେ ?

ବୃଦ୍ଧା—(ଟିକିଏ ଭାବି) ହଁ, ବୁଝିଛି ।

ନେଲ୍‌ସନ୍—ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାପଫୁଲ ଦେଉଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆପଣ ଟିକିଏ ସତର୍କ ରହିବାକୁ ସେ କହୁଛନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ କିଛି ସମସ୍ୟା ଅଛି କି ?

ବୃଦ୍ଧା—ହଁ, ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ ମୋର କଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ନେଲ୍‌ସନ୍—ଆପଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସତର୍କ ରହିବାକୁ କହୁଛନ୍ତି ।

କିଛି ସମୟ ନୀରବତା । ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍ ଗମ୍ଭୀର ଓ ଚିନ୍ତିତ ଦିଶୁଥିଲେ, ଖୁବ୍ ଗୁରୁତର ତଥ୍ୟ କିଛି ଘୋଷଣା କଲା ପରି ସତର୍କତାର ସହିତ ଧୀରେ ଧୀରେ କଥା କହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ, କଥାଭାଷାରେ ଅସ୍ଥିରତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ।

ନେଲ୍‌ସନ୍—ଆପଣ···

(ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଠିଆ ହେଲେ)

ନେଲ୍‌ସନ୍—ଆପଣଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଖ୍ରବ୍ ନିକଟତମ ବନ୍ଧୁ ହୁଏତ—ତାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ହାତ କଟି ଯାଇଥିଲା । ଜାଣି ପାରୁଛନ୍ତି ?

ବୃଦ୍ଧ—ହଁ ।

ନେଲ୍‌ସନ୍—ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ଶୁଭେଚ୍ଛା ଜଣାଉଛନ୍ତି । ···ଉଷେଥି କିଏ ?

ବୃଦ୍ଧ—ମୋ ମାଆ ।

ନେଲ୍‌ସନ୍—ସେ ଆପଣଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଦେଉଛନ୍ତି ।

× × ×

ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲସନ୍‌ଙ୍କ କାଳସୀ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ସେ ଓ ସହରର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବଖରାକୁ ଆସିଲୁ । ସେଠାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଚା, କଫି, ଓ ବିସ୍କୁଟ୍ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା । ସେ କୋଠରୀର ଗୋଟିଏ ସାଇନ୍‌ବୋର୍ଡରେ କେଉଁ ମାସରେ କାହାକୁ କାଳସୀ ଲାଗିବ, ତାହାର ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିଲା । କାଳସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାଧି ଉପସମ (Healing Service)ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସମ୍ବାଦ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଥିଲା । ଚା ଓ କଫି ଶୋଷିବାବେଳେ କେହି କେହି ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳସୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ମୋତେ କେହି କେହି 'ଆପଣ ଆଗରୁ ଆସିଥିଲେ ନା ଏଇ ପ୍ରଥମଥର ?' 'ଏଣିକି ଆପଣ ନିୟମିତ ଆସିବେ କି ? ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଚମଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ହେତୁ ଯେ କୌଣସି ଇଂରେଜ ସଭାରେ ମୋର ଉପସ୍ଥିତିର କିଛି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଥିଲା ।

ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍ କାଳସୀ ଛାଡ଼ିବାପରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ମିଳାମିଶା ନ କରି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କୋଠରୀରେ ଏକାକୀ ବସି ରହିଥିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲି, 'ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଏଠି ସ୍ଥାନୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଗବେଷଣା କରେ । ମୋର କିଛି ସମସ୍ୟା ଅଛି । ଆପଣ ମୋତେ କିଛି କହିବେ କି ?

ସେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସତେଜ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଦିଶୁଥିଲେ । କହିଲେ, 'ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଶରୀରୀ ଜଗତ ସହିତ ଯୋଗସୂତ୍ର (vibration) କଟିଗଲା । ତେଣୁ କିଛି କହିବା ସନ୍ଦେହଜନକ । ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଭ୍ରମଣଜନିତ କିଛି ସମସ୍ୟା ଅଛି । ଆପଣ ଯେଉଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେବା କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି, ତାହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ ।'

ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ କଥାର ଅର୍ଥ ମୁଁ ଠିକ୍ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି କହିଲେ, 'ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ କିଛି ଆଶା କରୁଛନ୍ତି କି ? ଆପଣ ଯଦି କୌଣସି ପରୀକ୍ଷା ସଂପର୍କରେ ଚିନ୍ତିତ ଥା'ନ୍ତି, ତେବେ ଆପଣ ସେଥିରେ ଯେତେ ଭଲ କରିବେ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ତାଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ କରିବେ ।'

କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍ ରହି ସେ ପୁଣି କହିଲେ, 'ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ ଜଡ଼ଜଗତ (Materialism)ରେ ହିଁ ଆଗ୍ରହୀ; କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ କେତେକ ଶକ୍ତି ସଚେଷ୍ଟ ହେଲେଣି । କେହି ଜଣେ ଆପଣଙ୍କ ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଶିଖ୍ ନୁହନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଲମ୍ବା ଦାଢ଼ୀ ଅଛି ଓ ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ି ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି ।'

ମୋର ପରଲୋକଗତ ବନ୍ଧୁ ଓ ସମ୍ପର୍କୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଲମ୍ବା ଦାଢ଼ୀ ରଖିଥିବା ଓ ପଗଡ଼ି ପିନ୍ଧିଥିବା ମୋତେ ଜଣାନାହିଁ । ତେବେ ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାର ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ମୋ ଗବେଷଣା ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ମୌଖିକ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥିଲି ଏବଂ ଶ୍ରୀମତୀ ନେଲ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତର କିଛିଦିନ ପରେ ସେଥିରେ ସଫଳ ହୋଇଥିବାର ସମ୍ବାଦ ପାଇଥିଲି ।

ବିଲାତରେ ଜଗନ୍ନାଥ

୧୯୬୭ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସ ୧୧ ତାରିଖ, ସୋମବାର । ଗ୍ରାଡ଼ଫୋର୍ଡ଼ କଲେଜର ସିନିୟର୍ କମନ୍ ରୁମ୍‌ରେ ଏକାକୀ ବସି ପତ୍ରିକା ଓ ଖବରକାଗଜ ଓଲଟାଉଛି, ହଠାତ୍ The Guardian ପତ୍ରିକାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପୃଷ୍ଠାରେ ଗୋଟିଏ ଛବି ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲି । ଛବିରେ ଲଣ୍ଡିତମସ୍ତକ, ଧୋତି, ପଞ୍ଜାବୀ ଓ ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳାଶୋଭିତ ଜଣେ ଇଂରେଜ ହିନ୍ଦୁ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କର ତିନୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ରଥରେ ବୋହି ନେଉଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ଚାରିପାଖେ ବହୁ ଇଂରେଜ ଓ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସମାବେଶ । ଜଣେ ଇଂରେଜ ମହିଳା ଏକାନ୍ତ ଭାବରେ ଶଙ୍ଖ ଫୁଙ୍କୁଛନ୍ତି, ଜଣେ ଭାରତୀୟ ମହିଳା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ସ୍ପର୍ଶ କରୁଛନ୍ତି । ଭକ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦର କ୍ଷୁଦ୍ର ଆଲେଖ୍ୟ ଚିତ୍ରଟିଏ । ଚିତ୍ର ତଳେ ପ୍ରଦତ୍ତ ସମ୍ବାଦର ଅବିକଳ ଅନୁବାଦ ଏହିପରି :

ଟ୍ରାଫଲ୍‌ଗାର୍‌ରେ ସ୍କୋୟାର୍ ଭଗବାନ

କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟ ।

ବୁଢ଼ାଟି ବେଶ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନେହେଉଥିଲା । ଗତକାଲି ସେ ଟ୍ରାଫାଲ୍‌ଗାର ସ୍କୋୟାର୍‌ରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଖରାରେ ସେମିତି ଠିଆହୋଇଥାଏ । ମୁଣ୍ଡରେ ଦୁଇଟି ପର ଟୋପି (ନାଲି ଓ ସବୁଜ,) ଦେହରେ ମୋଟା କୋଟ୍ ପିନ୍ଧି ସେ 'ପ୍ରସାଦ' ଖାଉଥାଏ ।

ତା ଚାରିପାଖେ ଠେଲାଠେଲି ହେଉଥାନ୍ତି ବହୁ ଭାରତୀୟ, ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ୟୁରୋପୀୟ ଭକ୍ତଗଣ ଏବଂ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନଥିବା 'ଟୁରିଷ୍ଟ୍' ମାନେ । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପାରାମାନେ ଉଡ଼ୁଥାନ୍ତି—ନେଲ୍‌ସନ୍ ସ୍ତମ୍ଭ ପାଖରେ ଧୂପ—ଗନ୍ଧ, ନୃତ୍ୟ ଓ ଭଜନ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରୁଥାଏ ।

ନବମଥର ପାଇଁ ସମାରୋହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥାଏ ରଥଯାତ୍ରା । ଭକ୍ତମାନଙ୍କ ଲଣ୍ଡିତ ମସ୍ତକ ସବୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଚକ୍ ଚକ୍ ଦିଶୁଥାଏ । ସେମାନେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଓ ଆଗ୍ରହୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସାଦ ବାଣ୍ଟୁଥାନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରସାଦ କେତେକ ନିରାମିଷ ଖାଦ୍ୟର ମିଶ୍ରଣ; ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତିର ସହିତ ଏହା ପୂର୍ବରୁ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଭାରତର ଜଗନ୍ନାଥ ପୁରୀରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ରଥଯାତ୍ରାର ଏହା ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂସ୍କରଣ । ଭଗବାନ ବଳରାମ (ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶକ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦର ଉତ୍ସ), ଦେବୀ ସୁଭଦ୍ରା (ସମସ୍ତ ଶୁଭର କାରଣ) ଏବଂ ଭଗବାନ ଜଗନ୍ନାଥ (ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ନାଥ) ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିସବୁ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ରଥରେ ମାର୍ବଲ୍ ଆର୍ଚ୍ଚରୁ ଟ୍ରାଫାଲ୍‌ଗାର୍ ସ୍କୋୟାର୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟଣା ହେଉଥାଏ ।

ଭାରତରେ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ରଥମାନଙ୍କରେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ଦେଉଳରୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଘରକୁ ନିଆଯାଏ । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ରଙ୍ଗବିନ୍ୟାସ କରାଯାଏ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ଦେଉଳକୁ ଫେରାଇ ଦିଆଯାଏ । ଯାହାକି ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷର ପୁରୁଣା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶ-ମାନେ 'ଜଗନ୍ନାଥ' ଶବ୍ଦରୁ 'ଜଗର୍‌ନଟ୍' (ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବିକଟାଳ ଯାନ) ଶବ୍ଦଟି ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ବିଚିତ୍ର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ।

ଏ ଦେଶରେ କୃଷ୍ଣ ଭକ୍ତମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ମାଟି ସଙ୍ଗେ ଖୁବ୍ ନିବିଡ଼ । ସେମାନେ International society for Krishna consciousnessର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଏବଂ ହାର୍ଟଫୋର୍ଡ୍‌ସାୟାର୍‌ରେ ଗୋଟିଏ ମଫସଲ ଘର ସେମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର କେନ୍ଦ୍ର । ସେମାନେ ଏକ ଦାତବ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବରେ ସରକାରୀ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । କମଳାରଙ୍ଗର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି 'ହରେ କୃଷ୍ଣ' ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି ବୋଲି ସେମାନେ ପଟୁଆରରେ ଯିବା ବହୁ ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି ।

ଗତ କାଲିର ଯାତ୍ରାଟି ସାରା ଅପରାହ୍ଣ ଧରି ଲାଗି ରହିଥିଲା । କେତେଜଣ ପୁଲିସ୍ ଏ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଆନନ୍ଦରେ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ନେଲ୍‌ସନ୍ ସ୍ତମ୍ଭ ନିକଟରେ ଯେଉଁ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ତାହାଠାରୁ ଏହା ଥିଲା ଭିନ୍ନ ।

ଯାହା ମଝିରେ ବହୁ ପୁଲସ୍‌ । National Federation of self Employedର ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ଡାଉନିଂ ଷ୍ଟ୍ରିଟ୍‌କୁ ଯିବାରେ ବାଧା ଦେଉଥିଲେ । ଟୁରିଷ୍ଟ୍‌ମାନେ ଆଗ୍ରହରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଗତକାଲି ଏଠି ଯାହା ଉପଦେଶ କରୁଥିବା କେହି କଲିକତାର ମାୟାପୁରରେ ନିକଟ ଅତୀତରେ ଘଟିଥିବା ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନ ଥିଲେ । ସେଠାରେ Krishna Consciousness ଅନୁଷ୍ଠାନର ପନ୍ଦର ଜଣ ଆମେରିକାନ୍‌ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ ଗୁଳି ଚଳାଇ ପନ୍ଦର ଜଣଙ୍କୁ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ କରିଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଗିରଫ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସମ୍ବାଦଟି ଏକନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ପଢ଼ିସାରି ମୁଁ କିଛି ସମୟ ଚୁପ୍‌ ହୋଇ ବସି ରହିଲି । ଗତ କାଲି ତେବେ ପୁରୀରେ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଯାଇଛି—ପୁରୀ ମୋର ଜନ୍ମ ସ୍ଥାନ ଓ ସେଇଠାରେ ବର୍ଷ ପରେ ବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରା ଆମ ପାଇଁ କେତେ ଉତ୍ସାହ, ଆନନ୍ଦ ଓ ଉତ୍ତେଜନା ନ ଯୋଗାଇଛି ! କିନ୍ତୁ ଆଜି ଭାରତଠାରୁ ଛଅ ହଜାର ମାଇଲ୍‌ ଦୂରରେ ନିଭୃତ କୋଠରୀରେ ମୁଁ ବସି ରହିଛି ଓ ଗତ କାଲି ଯେ ରଥଯାତ୍ରା ଥିଲା, ସେ ସମ୍ବାଦ ସୁଦ୍ଧା ମୋ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବା କଠିନ ହୋଇପଡ଼ୁଛି !

ଜୁଲାଇରେ ଚଳିତର ଚଗ ମୋଟାମୋଟି ଉଷ୍ଣ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବୃକ୍ଷସବୁ ହରିତ ଓ ପକ୍ଷିକାକଳୀରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ; କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ସେତେବେଳେ ଆଷାଢ଼ ମାସ-ନବନ୍ତ ବର୍ଷାକାଳ । ଆକାଶ ମେଘାଚ୍ଛନ୍ନ, ନଦୀ, ପୁଷ୍କରଣୀ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ । ଭାରତରେ ରାଧା ଓ କୃଷ୍ଣଙ୍କର ମିଳନ ଋତୁ, କଦମ୍ବ ଫୁଲ ଫୁଟିବାର ଋତୁ, ଜୁଲାଇ । ସୁଦୂର ଅତୀତରୁ ଭାରତର କବି, ଚିତ୍ରକର, ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ବର୍ଷାକାଳ ଯେପରି ଆମୋଦିତ, ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଛି, ଆଉ କୌଣସି ଋତୁ ସେଭଳି କରିଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ ।

ଗିଡାର୍‌ଫୋର୍ଡ଼୍‌ କଲେଜର ନିଭୃତ ସିନିୟର୍‌ କମନ୍‌ରୁମ୍‌ରେ ବସି ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି ମୋ ଦେଶ, ଧର୍ମ, ପରମ୍ପରାଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହିବାର ଦାରୁଣ ବ୍ୟଥା ।

ଲେଖିବାର ଧୂଳି ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଡ଼ ଦାଣ୍ଡରେ ଆଜି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଦରିଦ୍ର ଅଶିକ୍ଷିତ ମଣିଷଙ୍କର ଚେଉଁ ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଚାଲିଥିବ, ତାହାର ଭିତରେ ନିଜକୁ ବିଲୀନ କରି ଦେବାର ଆକାଂକ୍ଷାରେ ମୋ ହୃଦୟ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା ।

× × ×

ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ନିଜ ଦେଶ, ଭାଷା, ପରିପରିବାଣୀ ଓ ଚଳଣିଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହିବା ଅନେକ ସମୟରେ ବିମର୍ଷ ଅନୁଭବ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଥିଲା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିଲାତର ପ୍ରଥମ ଦଶମାସ ମୁଁ ଏକାକୀ ରହିଥିଲି; ପରେ ଅବଶ୍ୟ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଏଇ ଦଶମାସ ମୋ ପାଇଁ ଥିଲା ଏକ ନୂତନ ପରିବେଶରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେବାର କଠିନ ସମୟ । ବିଲାତି ଖାଦ୍ୟ ମୋତେ ଜଣାଗଲା ସ୍ୱାଦହୀନ, ବିଲାତି ଆଦବ କାଇଦା କୃତ୍ରିମ ଓ ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ । ମାସ ମାସ ଧରି ଓଡ଼ିଆରେ କଥା କହିବା ପାଇଁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ମିଳିଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଓଡ଼ିଆରେ କଥା କହିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିବ ବୋଲି ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ପରିଚିତ ଓଡ଼ିଆ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ବେଳେବେଳେ ଟେଲିଫୋନ୍ କରୁଥିଲି । ବିଲାତରେ ରହିବାର ଚାରିମାସ ପରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆରେ କିଛି ସମୟପାଇଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବାର ସୁଯୋଗ ମିଳିଥିଲା ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଖୁବ୍ ଭଲ ଓଡ଼ିଆ କହି ପାରୁ ନଥିବା ବଙ୍ଗୀୟ ଭଦ୍ରମହିଳାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ । ସେଦିନ ମୋତେ ଅନେକ ଆଶ୍ୱସ୍ତି ଲାଗିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ମନରେ ପ୍ରଥମ କରି ସନ୍ଦେହ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲା—କଥା କହିବା ଅଭ୍ୟାସ ଅଭାବରୁ ମୋ ଓଡ଼ିଆ ସାମାନ୍ୟ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଯାଉଛି କି ?

ମୋ ପରିବାର ମୋ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେବାପରେ ଓ ବିଲାତରେ ଅନ୍ୟ କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଆ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଚୟ ହେବାପରେ ଓଡ଼ିଆ କହିବାପାଇଁ ମୋତେ ଅବଶ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା; କିନ୍ତୁ ମୋଟାମୋଟି ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଠାରୁ ନିଜକୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି । ବିଲାତରୁ ଫେରିବା ପରେ ପରେ ମୋତେ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ପାଇଁ ଆସିଥିବା ମୋର ଜଣେ ପୂର୍ବତନ ଛାତ୍ର ମୋତେ କହିଲେ, 'ଆପଣ ଓଡ଼ିଆ କହିଲା ବେଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଅଟକି ଯାଉଛନ୍ତି ।' ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ କଥା ହସରେ ଉଡାଇଦେଲି; କିନ୍ତୁ ହୁଏତ ସେ ଠିକ୍ କହୁଥିଲେ ।

ଅନ୍ତତଃ ମୋର ଦୁଇଟି ପୁଅ ବିଲାତରେ ରହିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ କପରି ବିକୃତ ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲା, ତାହା ମୁଁ ଆମୋଦ ସହକାରେ ଲକ୍ଷ କରିଥିଲି । ବିଲାତକୁ ଯିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ବୟସ ହୋଇଥିଲା ସାତ ଓ ପାଞ୍ଚ । ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବେ ଓଡ଼ିଆ ଶିଖି ସାରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ବିଲାତରେ ରହିବାର ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସପରେ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବା ପ୍ରାୟ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ସେମାନେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ଇଂରାଜୀରେ । ମୋ ସାନ ପୁଅ କେବେ କେମିତି ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ କହୁଥିଲା, ତାହାର ନମୁନା ଏହିପରି—'ମାଆ, ମୁଁ hungry ହେଉଛି'; ମୁଁ ଟିକିଏ walk ନେଉଛି' ଇତ୍ୟାଦି । ମଣିଷ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଓ କପରି ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଭାଷା ଭୁଲି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭାଷାକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଏଠାରେ ଆଲୋଚନା କରୁନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମୋର ପୁଅ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ କହୁଥିଲା, ତାହା ଥିଲା ଇଂରାଜୀ ବାକ୍ୟ ସବୁର ଅନୁବାଦ ।

ବିଲାତର ବହୁ ଭାରତୀୟ ଓ ଭାରତ ଉପମହାଦେଶର ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ଅବଶ୍ୟ ମୋର ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାବୋଧକୁ କିଞ୍ଚିତ ଭାବରେ ଲଘୁ କରିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଅଣ ଓଡ଼ିଆ । ଭାରତରେ ଥିବାଯାଏଁ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବଙ୍ଗାଳୀ, ପଞ୍ଜାବୀ, ହିନ୍ଦୀ ବୋଲି ଭାବୁ, ଭାରତୀୟ ବୋଲି ଭାବୁନାହିଁ । ଭାରତ ଏକ ଅତି ବିଶାଳ ଦେଶ । ଏଥିରେ ବହୁ ଧର୍ମ, ଭାଷା, ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରଚଳିତ ଥିବାରୁ ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ମନେକରିବା ଅନେକ ସମୟରେ ସହଜ ହୁଏନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଥରେ ଭାରତ ବାହାରକୁ ଗଲାପରେ ଆଉ ରହେ ନାହିଁ 'ଓଡ଼ିଆ', 'ବଙ୍ଗାଳୀ ବା ଗୁଜୁରାଟୀର ପରିଚୟ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ହିଁ ପରିଚୟ ଦେଉ; କିନ୍ତୁ ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବା ଯେତେ ସହଜ, ନିଜକୁ ଭାରତୀୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବା ସେତେ ସହଜ ହୁଏନାହିଁ

ଦିନେ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀର ବୁଧବାର ହାଟରେ ଗୋଟିଏ ମାଛ ଦୋକାନ ଆଗରେ ଠିଆହୋଇଛି' ଜଣେ ଇଂରେଜ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ମୋ ନିକଟକୁ ଲାଗି ଆସି ହସି ହସି କିଛି କହିଲେ । ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ । ସେ ବୁଝାଇ ଦେଲେ, ବୁଝିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଭାଷା କହୁଛି ।

'ମୋ ଭାଷା; ମୁଁ ପଗ୍ଭରିଲି । 'ହଁ' ସେ କହିଲେ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ କହୁଛି ।' ଇଂରେଜୀ ଉଚ୍ଚାରଣ ଭଙ୍ଗିରେ ସେ 'ମଚ୍ଛଳି' ଶବ୍ଦଟି ବାରମ୍ବାର କହୁଥିଲେ । ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଗୋଟିଏ ଭାରତୀୟ ଭାଷା । ମୁଁ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା ମୋର ଭାଷା ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ବା କହିବି କପରି । ତେଣୁ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କଥାରେ ମୁଁ ସମ୍ମତି ଜଣାଇଲି ।

ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ବହୁ ମନ୍ତବ୍ୟର ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଭାରତୀୟ ଭାବରେ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ହେଉଥିଲା । ଯେପରି, ଆପଣମାନେ ଭଲ ତନ୍ଦୁରି (ପଞ୍ଜାବୀମାନେ ତିଆରି କରୁଥିବା ରୁଟି) ତିଆରି କରନ୍ତି ।' ଆପଣମାନଙ୍କ କଲିକତା ସହର କି ଅପରିଷ୍କାର ?' 'ତାଜମହଲ ପାଇଁ ଆପଣମାନେ ଯଥାର୍ଥରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବା ଉଚିତ ।'

ଜଣେ ଭାରତୀୟ ଭାବରେ ମୁଁ ବା କପରି କହିପାରନ୍ତି ଯେ 'ତନ୍ଦୁରି' ମୋର ଖାଦ୍ୟ ନୁହେଁ, କଲିକତା ମୋର ସହର ନୁହେଁ କିମ୍ବା 'ତାଜମହଲ' ପାଇଁ ମୁଁ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବାର ବିଶେଷ କାରଣ ନାହିଁ ? କେହି ଯଦି ପୁରୀ ବା କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର, ପିପିଲିର ଚାନ୍ଦୁଆ କିମ୍ବା ପାରଳା ଖେମୁଣ୍ଡିର ଶିଙ୍ଗ କାମକୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତା, ତା'ହେଲେ ହୁଏତ ମୁଁ ଯଥାର୍ଥରେ ଆହ୍ଲାଦିତ ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ଭଳି କେହି କରନ୍ତିନାହିଁ । 'ଭାରତ' କହିଲେ ବିଳାତରେ ମୋଟାମୋଟି ଯେଉଁ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ବା ଲେଖକ, ସାମ୍ବାଦିକ ଓ ଭାରତ ସରକାର ଯେଉଁ ଧାରଣା-ମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି, ତାହା ହେଉଛି 'ଦିଲ୍ଲୀ', 'କଲିକତା' ଓ 'ପଞ୍ଜାବ' । ନିଜ ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷତାର ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ ଯାଇ ବହୁ ସମୟରେ ମୋଗଲ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତିସବୁକୁ ଭାରତର ଅତୀତ ଗୌରବ ବୋଲି ପ୍ରଚ୍ଛର କରାଯାଏ । ତେଣୁ ତାଜମହଲ ସମ୍ପର୍କରେ କୁହାଯାଏ, କୋଣାର୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ନୁହେଁ, ଆକବରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରଚ୍ଛର କରାଯାଏ, ଅଶୋକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ନୁହେଁ । ମୋ ଭଳି ବହୁ ଭାରତୀୟ ତେଣୁ ବିଳାତ ଭଳି ଦେଶରେ 'ଭାରତୀୟତା' କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଏ, ସେଥିରେ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ସଂସ୍କୃତିର କୌଣସି ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖନ୍ତିନାହିଁ । ପଞ୍ଜାବୀମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ, ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ସହର ଓ ମୋଗଲମାନଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଭାରତୀୟ, କିନ୍ତୁ 'ଭାରତୀୟତା' କହିଲେ ଅଧିକ ପ୍ରତିନିଧି

ମୂଳକ, ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ଏକ ଶବ୍ଦକଳ୍ପକୁ ବୁଝାଏ । ବାସ୍ତବରେ କମ୍ବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଭାରତୀୟ କମ୍ବା ଭାରତୀୟତା ସମ୍ପର୍କରେ ଏ ଯାବତ୍ କେତେକ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ରହିଛି । ସେଭଳି ଧାରଣା ସବୁକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଏକ କଠିନ ଓ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ହୋଇଥିବାରୁ ବହୁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରଚଳିତ ଧାରଣା ସବୁକୁ ମାନିନେବା ସହଜ ମନେ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କିନ୍ତୁ ଟିକିଏ ଲଘୁତାବୋଧର ବ୍ୟଥା ରହିଯାଏ । ସେମାନେ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ଯେ ବିଦେଶୀ ବନ୍ଧୁମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥରେ ଚିହ୍ନିପାରୁନାହାନ୍ତି ବା ବୁଝିପାରୁନାହାନ୍ତି ।

ଭାରତୀୟମାନେ ଭାରତୀୟ ଭାବରେ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରଦେଶ, ଭାଷା ଓ ଧର୍ମର ପାର୍ଥକ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସଚେତନ ରହିବାକୁ ଭୁଲନ୍ତିନାହିଁ । କାଶ୍ମୀରର ଜଣେ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ଗୋଟିଏ ଡିନର୍ ପାର୍ଟିରେ ମୋର ପରିଚୟ ହୋଇଥିଲା । 'ମୁଁ ଭାରତରୁ ଆସିଛି' କହି ତାଙ୍କ ସହିତ କର ମର୍ଦ୍ଦନ କରିବାକୁ ଆଗେଇଗଲି । ସେ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହିତ ନ ହୋଇ ମୋ ସହିତ କରମର୍ଦ୍ଦନ କରୁ କରୁ କହିଲେ, 'ମୁଁ ଆସିଛି କାଶ୍ମୀରରୁ ।' ତାଙ୍କ କଥାରେ ସେ ସୂଚନା ଦେଉଥିଲେ ଯେ କାଶ୍ମୀର ଭାରତଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଥରେ ମୋର ବଙ୍ଗୀୟ ବନ୍ଧୁ ଅମିତାଭ ସିହ୍ନା ମୋତେ କଥାଛଳରେ କହିଲେ, ତୁମେ ଜାଣ ଭାରତର ଜାତୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଲିଖିତ । ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟ ସବୁଠାରୁ ସମୃଦ୍ଧ । ଭାରତରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଳା ପଢ଼ାଯିବା ଉଚିତ ।' ମୋର ବିହାରୀ ବନ୍ଧୁ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ସିଂ ଏକାଧିକବାର କହିଛନ୍ତି, 'ଭାରତର ଯାହା ଗୌରବମୟ ଅତୀତ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ବିହାରର ଅତୀତ । ମଗଧ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଗୌରବରେ ଭାରତ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରେ ।'

ମୋଟ ଉପରେ 'ଭାରତୀୟ' କହିଲେ ବିଦେଶୀମାନେ ଯାହା ବୁଝନ୍ତି ବା ଭାରତୀୟମାନେ ଯାହା ମନେ କରନ୍ତି, କୌଣସିଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ବିଦେଶୀମାନେ ଭାରତ କହିଲେ ଦିଲ୍ଲୀ, ତାଜମହଲ ବା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ବୁଝନ୍ତି; ଭାରତୀୟମାନେ ନିଜ ପ୍ରଦେଶ ବା ଭାଷା କଥା ହିଁ ଭାବନ୍ତି । ତେଣୁ ବିଲାତରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲି ମୁଁ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଜକୁ ହିନ୍ଦୀ ବା ପଞ୍ଜାବୀ ବା

ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଚଳାଉଥିଲି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନେକ ସମୟରେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାବୋଧ ଓ ନିଃସଙ୍ଗତା ଅନୁଭବ କରିବା ଥିଲା ଏକାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ।

× × ×

ସେଥିପାଇଁ ବିଲାତରେ ଓଡ଼ିଆ ବନ୍ଧୁଟିଏ ଜୁଟିଗଲେ ସେଦିନଟି ମୋ ପାଇଁ ହୋଇଉଠୁଥିଲା ସ୍ମରଣୀୟ । ବିଲାତରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍, ଆଙ୍ଗୁଠିରେ ଗଣି ହେବ । କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀର ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଛୋଟ ଗାଁଆରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଡାକ୍ତର ନୀଳକଣ୍ଠ ବାବୁ ସପରିବାର ରହୁଥିଲେ । National Health Service ରେ ସେ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ । କେତେ ଥର ତାଙ୍କ ଗାଡ଼ିରେ ମୁଁ ଯାଇଛି ଆପ୍‌ଲ୍ କିଣିବାକୁ ଆପ୍‌ଲ୍ ବଗିଚାକୁ । ଆପଲ୍ ବଗିଚାରେ ନିଜେ ବାଛି ବାଛି ଆପ୍‌ଲ୍ ତୋଳି ଆଣିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାଥାଏ । ଆପ୍‌ଲ୍ ତୋଳସାରି ଓଜନ କରି ପଇସା ଦେଇଦେବାକୁ ହୁଏ । ଆଉ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଡାକ୍ତର ବ୍ରଜେନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ରହୁଥାନ୍ତି ସସେକ୍‌ସ୍‌ରେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବେରୀଠାରୁ ବେଶ୍ ଦୂରରେ । ବ୍ରଜ ମୋର ସାନଭାଇ ଭଳି । ହଠାତ୍ କେତେବେଳେ ଟେଲିଫୋନ୍ ବାଜି ଉଠେ । ବ୍ରଜର ସ୍ୱର—'ମୋ ପାଇଁ ଭାତ, ଡାଲି ଓ ଆଳୁଭଜା କରିଥିବ । ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପହଞ୍ଚୁଛି ।' ବ୍ରଜ ଘରେ ପିଢ଼ିରେ ଝୁଲୁଆ ଟାଣିଥାଏ, ଭଲ ଭଲ ଓଡ଼ିଆ ଗୀତ ବଜାଏ । ତା' ଘରକୁ ଗଲେ ସେ ଟେପ୍ କରିଥିବା ବାଳକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ ଗୀତ ଶୁଣାଏ । ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ରେଭିନ୍ୟୁ ଡିପାର୍ଟମେଣ୍ଟ୍‌ରେ କାମକରେ ଓ ଲ, ପଢ଼େ । ତାର ବାପା, ମାଆ, ଭାଇ ବ୍ରିଷ୍ଟଲ୍‌ରେ ରହନ୍ତି । ଆଦବକାଇଦା ଓ ରୁଚିରେ ସେ ଅନେକାଂଶରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ହୋଇଗଲେଣି । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଦାଢ଼ି ରଖିଛି—ବପ୍ପା ପରି ଦିଶେ । ତାର ଇଚ୍ଛା ସେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ବି. ବି. ସି. ର ଟେଲିଭିଜନ୍ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ପାଇଁ କେତୋଟି ଛବି ତୋଳନ୍ତା । ଡକ୍ଟର ପାଣିଗ୍ରାହୀ କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବେରୀ ହସ୍‌ପିଟାଲରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ବି ସେଠାରେ ନର୍ସ୍ କାମ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଗୁଜରାଟୀ, ସେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ । ଡକ୍ଟର ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡ୍ ଆଉ ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ, ସେ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ଫେରି ଆସିବେ ଓଡ଼ିଶା; କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମତୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏଯାଏଁ ନିଶ୍ଚିତ ନୁହନ୍ତି—ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବା ଭାରତରେ

ଚଳିପାରିବେ କି ନାହିଁ । ଘରଚରେ ନର୍ସମାନଙ୍କ ଦରମା ନିହାତି କମ୍, ସମାଜରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମାନ ନାହିଁ । କାମ ନକଲେ ସେ ବା କରିବେ କ'ଣ ? ଅନ୍ତତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା କଟାଇବାକୁ ଘରେ ତ ଟେଲିଭିଜନ୍‌ଟିଏ ବି ନ ଥିବ !

ଓ୍ୱାପିରେ ରହୁଥାନ୍ତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିଳ୍ପୀ, ସ୍ଥପତି ଓ ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମହାନ୍ତି । ଓ୍ୱାପିଂ ଲଣ୍ଡନର ଏକ ପୁରୁଣା ଓ ମଳିନ ଅଞ୍ଚଳ । ସେଠାରେ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ଗୋଟିଏ କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ଘରେ ରହୁଥାନ୍ତି ସେ । ଅତି ସାଧାସିଧା, ଅମାୟିକ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି, ଅବିବାହିତ । ବମ୍ବେର ଜେ ଜେ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଅବ୍ ଆର୍କିଟେକ୍‌ଚର୍‌ରେ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ ପରେ କୁଡ଼ସ୍ ଯାଇଥିଲେ ଡିପ୍ଲୋମା କରିବାକୁ । ଡିପ୍ଲୋମା ପରେ ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ଚାକିରି କରି ରହିଗଲେ । କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ଚାକିରି ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ପେଶା ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ଓ ଲେଖିବା । ପୃଥିବୀର ବହୁ ଦେଶରେ ସେ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନୀମାନ କରିଛନ୍ତି । ଇଉନେସ୍କୋଦ୍ୱାରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ର ଥରେ ପ୍ରଥମ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ୍ କଲେଜ ସିନିୟର କମନ୍‌ରୁମ୍‌ରେ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ରଟିଏ ଶୋଭାପାଉଛି । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଲିଖିତ My village My life ଲଣ୍ଡନ୍‌ରୁ ଓ ନିୟୁର୍କରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ଓ ଜାପାନୀ, ନରଓ୍ୱେଜିୟାନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାରେ ଅନୂଦିତ ହୋଇଛି । ଇଂଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ସେ ଯେଉଁଭଳି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, ଆଉ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ସେଭଳି ପାଇପାରି ନାହାନ୍ତି । କେତୋଟି ଓଡିଆ ଗାଉଁଲି ଗପର ମଧ୍ୟ ଏକ ସଂକଳନ ସେ ଲଣ୍ଡନରୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ନିଜ ବହିର ଛବିସବୁ ସେ ନିଜେ ଆଙ୍କନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଲେଖା ଓ ଚିତ୍ର ଉଭୟ ଚମତ୍କାର । ତାଙ୍କ ସହିତ ଓ୍ୱାପିଂରେ ଓ ପରେ ଲଣ୍ଡନ୍‌ରେ ମୁଁ ବହୁ ସମୟ କଟାଇଛି । ତାଙ୍କ ଘର ସପ ମସିଣା, ଓଡ଼ିଶାର ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି, କଣ୍ଢେଇ, ଅସଂଖ୍ୟ ଚିତ୍ର ଓ ତୂଳୀରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କଳାର ଦୁନିଆ ଭିତରେ ସେ ବୁଡ଼ିରହିଥାନ୍ତି । କଳା ହିଁ ତାଙ୍କର ଜୀବନ, ପରିବାର, ଧର୍ମ—ସବୁ କିଛି ।

ଲଣ୍ଡନ ଗଲେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ମୁଁ ରହେ Indian students' Hostel ରେ । ଏଠାରେ ରହିଲେ ଖର୍ଚ୍ଚ କମ୍ ପଡ଼େ; କିନ୍ତୁ ହଷ୍ଟେଲ୍‌ଟି ନିହାତି ଅପରିଷ୍କାର; ହଷ୍ଟେଲ୍‌ର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ରୁକ୍ଷ ଓ ଶାଳୀନତାହୀନ । ଭାରତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଭାରତରେ ଯାହା, ବିଦେଶରେ ତା'ଠାରୁ ବିଶେଷ ଭିନ୍ନ ନୁହେଁ । ସେଇ ହଷ୍ଟେଲରେ ଜଣେ ଦି'ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ରହୁଥାନ୍ତି ।

ଜାମ୍‌ସେଦପୁରରୁ ଆସିଥାନ୍ତି ଅରବିନ୍ଦ ତ୍ରିପାଠୀ । ବିଜ୍ଞାନରେ ଏମ୍. ଏସ୍. ସି. ପଢ଼ୁଥାନ୍ତି ଲଣ୍ଡନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ । ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ବିଶେଷ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ ହିନ୍ଦୀଭାଷୀଙ୍କ ଭଳି ହିନ୍ଦୀ କହୁଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚିହ୍ନାପରିଚୟ ହେବା ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରୀତିର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପାଇଲି । ଅମରେନ୍ଦ୍ର ପରିଡ଼ା ବାର-ଆଟ୍-ଲ'ର ଛାତ୍ର । ଟେପ୍‌ରେ ଓଡ଼ିଆ ସିନେମା ଗୀତ ବଜାଏ । ଭାରତ ଆସିଥିବା ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଗୁଣ୍ଡିଗୁଆ କିଣି ନେଇଥିଲା । ତା' ରୁମ୍‌ରେ ବସି ଆମେ ଗୁଣ୍ଡିଗୁଆ ପାର୍ଟି-ର ଚକୋଜି, ଝରକା କାଚ ଦେଇ କୋଳାହଳମୟ ଲଣ୍ଡନ ରାସ୍ତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁ ଓ ଓଡ଼ିଶା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରୁ ଟେକ୍‌ନୋଲୋଜିଠାରୁ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଯାଏଁ, ଯାହା ମନକୁ ଆସେ ।

× × ×

ସ୍ୱାର୍ଥ୍‌ମୋର୍ କଲେଜର ଇତିହାସ ଅଧ୍ୟାପକ ଆନ୍ଥୋନୀ କପ୍‌ଲି ଓ ନୃତତ୍ତ୍ୱର ଛାତ୍ର ମିଃ ମର୍ଲୋ ଓଡ଼ିଶା ବିଶେଷତଃ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ବେଶ୍ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ କପ୍‌ଲି ଏକାଧିକବାର ଭାରତକୁ ଆସିଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିବା ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା, କିନ୍ତୁ ଏ ଯାଏଁ ଆସିପାରି ନାହାନ୍ତି । ରାଜଗୋପାଳାଚାରୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଜୀବନୀ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ବିହାରର ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ରାଞ୍ଚିରେ ରହିଥିଲେ ମିଃ ମର୍ଲୋ । ସେହି ଅବସରରେ ସେ ପୁରୀ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି ଓ ସେ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ ତତ୍ତ୍ୱ ବସ୍ତୁତଃ ସର୍ବ ଧର୍ମର ଏକ ସମନ୍ୱୟ । ଆମେ ଭାରତୀୟ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତାହା ହିଁ କହିଥାଉ; କିନ୍ତୁ ଜଣେ ଆମେରିକାନ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଏଭଳି କହିବାରେ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱ ଅଛି ।

ଉଭୟ କପ୍ଲା ଓ ମଲ୍ଲୋଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ହୋଇଥିଲା। ଉଭୟଙ୍କ ଭାରତୀୟ ଖାଦ୍ୟକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲୁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆମେ କେତେଥର କ୍ୟାଣ୍ଟର୍‌ବରୀର ଭାରତୀୟ ହୋଟେଲରେ ଖାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ। ମଲ୍ଲୋ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଓଡ଼ିଆ ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ କପରି କେଜାଣି ଶିଖି ଯାଇଥିଲେ। ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ମୋ ସହିତ ପରିଚୟ ହେଲା, ସେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ ମୋତେ କହିଦେଲେ, 'ଦୁଧ ଖାଅ। ପାଣି ପିଅ।'

The Guardian ପତ୍ରିକାରେ ରଥଯାତ୍ରା ସମ୍ପର୍କରେ ସମ୍ବାଦଟି ପଢ଼ିସାରିବା ପରେ କପ୍‌ଲା ଓ ମଲ୍ଲୋଙ୍କୁ ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆମ ଘରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲି ଡିନର୍ ପାଇଁ। ସେଦିନ ପୁରୀରୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ-ବଳଭଦ୍ର- ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ଚିତ୍ରଟିଏ ଆମ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ସଜାଇ ରଖିଥିଲୁ। ସନ୍ଧ୍ୟାଟି ମୋଟାମୋଟି ଜଗନ୍ନାଥ, ରଥଯାତ୍ରା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ସମ୍ପର୍କୀୟ ଆଲୋଚନାରେ କଟିଲା। ମୁଁ ବେଶ୍ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ପ୍ରଲୋଭିତ ହୋଇପଡ଼ୁଥାଏ। ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ—ମୁଁ ଯେପରି ଫେରି ଆସିଛି ଓଡ଼ିଶାକୁ। ନିଜ ଦେଶ, ଧର୍ମ, ପରମ୍ପରାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହିବାର ବ୍ୟଥା ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁ ନଥାଏ।

———